

HENNING JAKHELLN

professor

Institutt for offentlig rett
Universitetet i Oslo
St Olavs plass 5, 6 etg (Domus Nova)
Postboks 6706 St. Olavs plass
0162 Oslo

Tlf.: 22 85 00 70

Fax: 22 85 00 41

henning.jakhelln@jus.uio.no

8. juni 2007

Forsvarsdepartementet
v/ statsråden
Postboks 8126 Dep
0032 Oslo

kopi: Forsvarssjefen

Ad anmodning om tildeling av krigskorset med sverd post mortem til kaptein Eiliv Austlid – Forsvarsdepartementet vil måtte undergi saken fornyet og omhyggelig realitetsbehandling.

I. Hva saken gjelder**I.1 Saken må undergis fornyet behandling**

I det følgende vil bli påvist at det standpunkt som Forsvarsdepartementet har besluttet seg for, er ugyldig, fordi dette standpunkt bygger på uriktig faktum, er basert på uriktig rettsoppfatning, og er beheftet med vesentlige saksbehandlingsfeil.

Det følger av dette at Forsvarsdepartementet er rettslig forpliktet til å undergi saken fornyet og omhyggelig realitetsbehandling, basert på korrekt faktum, rettsanvendelse og saksbehandling – med henblikk på den anbefaling som skal gis Hans Majestet Kongen, jfr. Grunnlovens § 23 og § 25, og det som er påpekt nedenfor i avsnitt V.5¹ – og benytte denne anledning til å rette opp det uheldige inntrykk som er skapt når det gjelder vurderingen av kaptein Eiliv Austlids innsats, slik at kaptein Eiliv Austlid kan tildeles Krigskorset med sverd post mortem på bakgrunn av utvist tapperhet under angrepet 15. april 1940 mot den tyske stilling ved Hagevolden.

---

¹ Forsåvidt gjelder ordenstildeling må bl. a. erindres at Kongen har den "høieste Befaling" forsåvidt gjelder Forsvaret, jfr. Grunnlovens § 25.

I.2 Saken i et nøtteskall

Sakens nåværende stilling kan i et nøtteskall uttrykkes slik:

*Hørt ble den som vettskremt flyktet
vekk fra kampens ild
og andres død*

*Hørt ble ikke den som kjempet
ga sitt liv i tapper strid
ligger død i grav*

*spott for dumhet er hans lønn
ikke heder som fortjent*

I.3 De overordnede perspektiver

Spørsmålet om tildeling av krigskorset med sverd post mortem til kaptein Eiliv Austlid dreier seg på mange måter om tiltro og troverdighet, anseelse og respekt, og om anerkjennelse, rettferdighet, heder og tillit - kanskje først og fremst for såvidt gjelder Forsvaret selv - og i mindre grad for avdøde Eiliv Austlid.

Dersom Forsvaret skal kunne fremstå og bli tatt på alvor når det gjelder krav om troverdighet, anseelse og respekt, dersom Forsvaret skal kunne bygge på og forvente anerkjennelse og rettferdighet, dersom Forsvaret skal kunne bygge på tiltro og tillit, og dersom Forsvaret skal kunne nyte den heder som Forsvaret trenger - da må Forsvaret også vise at det fortjener alt dette.

Erkjennelsen av kaptein Eiliv Austlids innsats er kommet til uttrykk fra høyeste fagmilitære hold. Det er viktig at hans innsats nå også blir erkjent av landets politiske myndigheter. Dette er viktig av hensyn til fortiden, og det ettermæle som kaptein Austlid og hans soldater tilkommer. Men det er også viktig av hensyn til nåtid og fremtid: Enhver som deltar i det norske forsvar skal kunne være forvisset om at de ofre som kreves og den innsats soldaten gjør, vil bli vurdert og verdsatt etter fortjeneste, ut fra den situasjon og de omstendigheter som de har handlet i. Dette gjelder ikke minst de som deltar ute i felten. Når vi krever at de ikke må svikte, må heller ikke vi svikte dem.

Det er av grunnleggende betydning for forsvarets anseelse og oppslutning fra befolkningens side, at man kan ha tiltro til – og kan være forvisset om – at alt går riktig for seg innen forsvarets organer, bl.a. slik at eventuelle feil og mistak vil bli rettet opp. Dette gjelder såvel for befolkningen generelt, som for medlemmer av de væpnede styrker spesielt. Denne sak, som gjelder

bedømmelsen av kaptein Eiliv Austlids innsats 15. april 1940, er i dette perspektiv av største betydning.

I.4 Full honnør for tapper innsats

Forsåvidt gjelder de faktiske forhold må følgende nå – med en til visshet grensende sannsynlighet – kunne legges til grunn, jfr. den utførlige gjennomgåelse nedenfor, avsnitt III:

Den 15. april 1940 falt kaptein Eiliv Austlid for fiendens ild da han i spissen for sine menn ledet dem i angrep på tyske stillinger på en høyde ved Hagevolden, sør for Ulekleiv, på veien nordover mellom tettstedet Dovre og Dombås. Hans lille avdeling, et lite halvkompani bestående av ca. 40 mann, var rykket frem med to lastebiler og en personbil. Umiddelbart etter dem - bare noen hundre meter bak - fulgte en rekke medlemmer av Norges regjering i to personbiler. Det var statsministeren med flere av statsrådene. Disse var på flukt etter det tyske overfall på Norge 9. april 1940, og hadde flyktet via Elverum, Nybergsund og videre ad forskjellige veier gjennom det indre av Østlandet til Otta og senere til tettstedet Dovre, hvortil de var kommet 14. april 1940. Samme dag var tyske fallskjermjegere sluppet over området sør for Dombås. Statsministeren og de øvrige regjeringsmedlemmer måtte videre nord- og vestover fra tettstedet Dovre, over Dombås mot Åndalsnes så fort som mulig, for å unngå bli drept eller tatt til fange av tyskerne.

Under fremrykningen 15. april 1940 stanser avdelingens forreste lastebil da det fra denne og den neste lastebil blir observert bevegelser i terrenget. Mitraljøsene raskt i stilling på veien, og det åpnes ild mot den tyske stilling. Ilden besvares fra tysk side. Kaptein Austlid beordrer dekningsild fra personellet ved bilene. Deretter blir angrepet på fiendens stilling iverksatt. I spissen for syv mann tar kaptein Austlid seg over sletten til foten av høyden og fortsetter å klatre oppover. Nesten oppe, på stormavstand, blir kapteinen truffet og drept. Angrepet bryter sammen.

De to biler med statsministeren og øvrige medlemmer av regjeringen snudde, formentlig da ildkampen begynte, og dro tilbake til tettstedet Dovre. Etter noen tid "kom en sivilkledd mann på sykkel. Svetten silte av ham, og han så medtatt og noe forvirret ut. Med rystende stemme kunne han fortelle at han var den eneste overlevende av kaptein Austlids tropp. Tyskerne hadde ligget i bakhold i skogen 3-4 kilometer fra Kirkestuen, og akkurat da bilene skulle passere, hadde de gått til angrep. Med sine maskingeværer åpnet de en overraskende ild mot lastebilene. Kaptein Austlid var blitt drept ved den første

salven. Mannen på sykkelen var den eneste som hadde kommet seg unna".² Statsministeren og de øvrige regjeringsmedlemmer dro deretter tilbake til Otta.

”Mannen på sykkelen” var den ene av avdelingens to fenriker/troppsjefer. Han var på et tidlig tidspunkt forsvunnet fra kamphandlingene. Hans beskrivelse ble meddelt Kommanderende General Otto Ruge på Øyer,³ og er også gjengitt av bl.a. statsminister Nygaardsvold og forsyningsminister Trygve Lie i deres erindringsbøker fra krigens tid.

Det har derfor dannet seg den oppfatning at kaptein Eiliv Austlid og hans avdeling kjørte inn i tyskernes ild, kjørte inn i et bakhold, e.l., og at det var kritikkverdig at fremrykning skjedde uten fremskutt sikringsledd, slik at en mer fornuftig opptreden kunne spart norske liv.

Som nevnt gjøres det i III omhyggelig rede for - med en til visshet grensende sannsynlighet - at ovenstående oppfatning ikke er holdbar, men basert på sviktende grunnlag, hvor den sjokkpregede beretning fra den flyktede fenrik har en sentral plass. Som angitt nedenfor avsnitt I.7 er det således tale om en historie som blir historie – for såvidt et eksempel på en klassisk foreteelse, kanskje ikke minst i dramatiske tider.

Det påvises i detalj at kaptein Eiliv Austlid og hans avdeling *ikke* kjørte inn i et bakhold e.l., men at fremrykning skjedde i beredskapsnivå *gult*, hvilket viste seg å være tilfredsstillende, og slik at det var den norske avdelingen som oppdaget tyskerne og startet ildgivningen - ikke omvendt. Det gjøres dessuten utførlig rede for at fremrykning skjedde uten fremskutt sikringsledd fordi det hastet med å få statsminister og regjeringsmedlemmer videre frem mot Dombås. Det redegjøres også for at det var innhentet så gode opplysninger som mulig om de tyske fallskjermssoldater. Situasjonen var imidlertid kaotisk, det var meget vanskelig å få korrekte opplysninger, og de mottatte opplysninger gikk ut på at det bare skulle være noen enkelte tyske soldater i området.

Det er min bestemte oppfatning at kaptein Eiliv Austlid i de høydramatiske og for Norge skjebnesvangre dager umiddelbart etter det tyske overfall på Norge 9. april 1940 gjorde sin plikt som offiser i Hæren – spesielt da han den 15. april 1940 gikk i spissen for sine menn og djervt ledet dem i angrep på fiendens stilling. Han utviste derved tapperhet, stort personlig mot, sterk innsatsvilje og fast besluttsomhet. Han ga med dette et eksempel til etterfølgelse såvel for sine menn som for samtidig og ettertid. Han fulgte den for enhver offiser

---

² Referert etter Trygve Lie: *Leve eller dø* (1955) s. 171 [vedlegg 8.10]. Noenlunde tilsvarende beskrivelse er gitt av Johan Nygaardsvold: *Norge i krig* (1982) s. 103 [vedlegg 8.9], og av H. F. Arentz i intervju med *Aftenposten* 16. juli 1945 [vedlegg 8.15]. Andre har senere bygget på disse beskrivelser.

³ Underretning ble også gitt til bataljonen på Dombås.

ultimative plikt - om nødvendig å sette inn sitt liv for land og folk - da han falt som offer for fiendens ild.

Det er på tide å gi ham full honnør!

I.5 Den fagmilitære vurdering

Landets høyeste fagmilitære embetsmann, Forsvarssjefen, har konkludert med å gi sin støtte til Krigsdekorasjonsrådets egen uttalelse av 1997 om at "kaptein Eiliv Austlid gjorde utvilsomt en tapper innsats når han angrep tyske stillinger den 15. april 1940 med en liten styrke". - "Etter FSJ oppfatning er den innsats Austlid utførte av en slik karakter at han kommer inn under de statutter som gjelder for tildeling av Krigskorset med sverd". Tilsvarende uttalelser foreligger også fra andre høytstående fagmilitære embetsmenn, således fra Generalinspektøren for Hæren, generalmajor Lars J. Sølvberg og tidligere tilsvarende uttalelse fra Generalinspektøren for Hæren, generalmajor Roar Jens Haugen. Nåværende Generalinspektør for Hæren, generalmajor Robert Mood, har også sluttet seg til dette. Oberst Arne Bulls oppfatning, som Oppland regiment har sluttet seg til, kan også merkes.⁴ Dette er nærmere omtalt i avsnitt IV.5. Det fremstår som påfallende at disse vurderinger fra landets mest høytstående fagmilitære embetsmenn overhodet ikke er verdig omtale, hverken av Krigsdekorasjonsråd eller Forsvarsdepartement.

I.6 Erkjennelse på militærhistorisk hold om usikkerhet med hensyn til tidligere tilgjengelig grunnlagsmateriale

I sin omfattende fremstilling bemerker oberst O. Munthe-Kaas: Krigen i Norge 1940, II, s. 35 bl.a. at under fremrykningen fikk bilene i kaptein Austlids avdeling "ild på seg fra begge sider av veien" osv., at "regjeringsmedlemmene [ble] fornuftigvis igjen på [tettstedet] Dovre" og at bilkolonnen "kjørte uten noe framskutt sikringsledd. Denne uaktsomhet peker hen på feilaktig situasjonsbedømmelse". Sammenfatningsvis uttaler oberst O. Munthe-Kaas:⁵ "Inntrykket har derfor hittil blitt at Austlid uforberedt og uten kampmuligheter rente like i en felle og selv måtte bøte med sitt liv". Det sentrale poeng er at oberst O. Munthe-Kaas opplyser at han bare har kunnet bygge på førstehånds beretninger fra én av de som var der – den sivile telegrafist Einar Olsen, som tilfeldigvis var der – samt det som oberst O. Munthe-Kaas' videre sier i sin sammenfatning: "*En slik oppfatning må ikke bli den endelige* hvis Mostues beretning er sannferdig, og det er utvilsomt tilfelle".⁶

⁴ Oberst Arne Bull: Kaptein Austlid og hans kompani - april 1940, i Norsk Militært Tidsskrift nr. 3/1999, s. 19 flg. [vedlegg 8.5].

⁵ I brev av 6. nov. 1951 til sjåfør Thomassen, [vedlegg 6.7], jfr. også nedenfor avsnitt III.4.3.

⁶ *Kursivert her.* Også oberst Arne Bull anser det for utvilsomt at Mostues beretning er sannferdig, jfr. den ovennevnte artikkel i NMT, på s. 21.

Det må merkes at Arne Mostue var sjåfør på kaptein Eiliv Austlids bil. Det må videre merkes at ovenstående uttalelser fra oberst O. Munthe-Kaas fremkommer i brev av 6. nov. 1951 til sjåfør Thomassen – som var statsministerens sjåfør. I sitt svarbrev av 2. november 1951 skriver Thomassen at regjeringsfølget *fulgte etter Austlid-kompaniet* videre nordover fra Dovre. "Jeg holdt mig ca 400-500 m bak den bakerste av nevnte lastebiler. Ved Hagevolden (her er en nokså lang rett strekning) så jeg at et par mann hoppet av lastebilen samtidig som jeg hørte skyting. Jeg rygget bilen øieblikkelig, snudde og returnerte til Kirkestuen på Dovre".⁷

Denne erkjennelse på sentralt militærhistorisk hold om usikkerhet med hensyn til tidligere tilgjengelig grunnlagsmateriale er det all grunn til å understreke. Tidligere uttalelser i det som på mange måter fremstår som Norges offisielle krigshistorie kan derfor ikke tillegges vesentlig vekt. De opplysninger som nå foreligger, setter innsatsen fra kaptein Eiliv Austlid og hans avdeling i et ganske anderledes lys. Som det i detalj påvises i det følgende må det nå kunne legges til grunn at kaptein Austlid og hans soldater *ikke* kjørte inn i et bakhold, at han *ikke* var uforberedt og at han *ikke* var uten kampmuligheter.

I.7 En historie som blir historie

Som nevnt er den påfølgende fremstilling av de faktiske forhold også en illustrerende historie om hvorledes historie kan bli til, ut fra en beretning basert på sviktende grunnlag fra en flyktende fenrik, og senere gjengitt og nedtegnet i god tro av sentrale og høytstående personer.

Den påfølgende fremstilling av de faktiske forhold er imidlertid også en illustrerende historie om hvorledes den reelle historie blir til, om historie som vokser frem og avtegner seg fra grunnplanet etterhvert som de enkelte elementer fra grunnplansnivå innsamles og systematiseres, og som dermed avtegner en historie som avviker ganske så fundamentalt fra historie basert på det som ble opplevd og nedtegnet på høyere og høyeste nivå.

Som det vil fremgå av det følgende, særlig avsnitt III, fremstår således bl.a. Kommanderende Generals opptegnelser og opplevelser av hva som skjedde – iallfall tilsynelatende – som dramatisk forskjellig fra opplevelser og nedtegnelser fra menige og befal på det sted hvor det virkelig foregikk.

I.8 Saksbehandlingsfeil og uriktig rettsanvendelse

Forsvarsdepartementet meddeler i brev av 3. april 2006 at departementet har besluttet seg for det standpunkt at det ikke vil foreslå overfor Hans Majestet

⁷ Dette er nærmere omtalt nedenfor avsnitt III.4.3.1.

K o n g e n at kaptein Eiliv Austlid tildeles krigskorset med sverd post mortem.⁸ Som det i detalj påvises i det følgende må denne beslutning være ugyldig, fordi den bygger på uriktig faktum, er basert på uriktig rettsoppfatning, og beheftet med en rekke vesentlige saksbehandlingsfeil. Dertil representerer standpunktet av 3. april 2006 en helomvending i forhold til departementets tidligere standpunkt av 26. jan. 2001 forsåvidt gjelder vurderingen av utvist tapperhet, jfr. nedenfor avsnitt II. Forsvarsdepartementet vil derfor måtte undergi saken fornyet og omhyggelig realitetsbehandling, basert på korrekt faktum, rettsanvendelse og saksbehandling, med hensyn til den anbefaling som skal gis Hans Majestet K o n g e n.

Det vises forøvrig til mitt brev av 21. april 2006 og senere korrespondanse i saken - senest Forsvarsdepartementets brev til meg av 23. august 2006.⁹

Det redegjøres i avsnitt VI, VII og VIII om nåværende og tidligere saksbehandling, hvor en rekke – tildels vesentlige – saksbehandlingsfeil påpekes. En del av disse saksbehandlingsfeil knytter seg til Krigsdekorasjonsrådets behandling av saken, som må ha fått Forsvarsdepartementets tilslutning. Det synes også å være tatt utenforliggende hensyn.

Dertil påvises det i avsnitt V at Forsvarsdepartementet og Krigsdekorasjonsrådet har lagt til grunn en uriktig rettsoppfatning, som nødvendigvis har hatt betydning for det standpunkt som er tatt. Således påpekes det i avsnitt V.2 at spørsmålet om å tildele kaptein Eiliv Austlid krigskorset med sverd post mortem må vurderes "ut fra de kriterier som er fastsatt i den kongelige resolusjon av 23. mai 1941, og uten at selve tidsforløpet fra 15. april 1940 og frem til i dag tillegges noen vekt overhodet ved den vurdering som skal foretas". Dette er imidlertid ikke gjort. Begrepet tapperhet kan heller ikke være riktig forstått, jfr. nedenfor avsnitt IV og V.

Det er redegjort for min rolle i saken i avsnitt VI.3.4.

Samarbeidet med og bistanden fra oberstløytnant Ulmar Wollan har vært av uvurderlig betydning for hele det omfattende arbeid med denne fremstilling, ikke minst hva angår de fagmilitære forhold.

En innholdsoversikt er utarbeidet og følger som vedlegg 1.

---

⁸ Anmodningen til Hans Majestet K o n g e n av 21. feb. 2005 følger vedlagt som vedlegg 5.1, med notat om Krigskorset - den rettslige status av kgl. res. 23. mai 1941 - vurdert i forhold til etterfølgende beslutninger som vedlegg 5.2. Som vedlegg 3 følger kaptein Eiliv Austlids personalia.

⁹ Korrespondansen følger som vedlegg 7.1 flg.

Det er også utarbeidet en oversikt over de forskjellige vedlegg m.v. (vedlegg 2).

I.9 Det rettslige utgangspunkt: Kgl. res. 23. mai 1941 § 1- utvist tapperhet er et vilkår for å kunne tildele noen Krigskorset med sverd

Etter kgl. res. av 23. mai 1941 § 1 - som fastlegger kriteriene for å tildele Krigskorset med sverd - er utvist tapperhet et vilkår for at denne dekorasjon kan tildeles. Dette er nærmere presisert i bestemmelsens annet ledd.

Bestemmelsen i kgl. res. 23. mai 1941 § 1 lyder i sin helhet slik:

"Krigskorset utdeles:

- a) for personlig innsats i kamp
- b) for andre særlige fortjenester av Norges forsvar.

For personlig innsats i kamp kan krigskorset gis til norske eller utenlandske militære som under krig på særlig framragende måte har utmerket seg ved personlig tapperhet eller ved ledelsen av troppeavdeling, fartøy eller flygeavdeling under kamp.

Krigskorset kan også gis til norske eller utenlandske personer som har innlagt seg særlige fortjenester av Norges forsvar ved framragende militær eller sivil virksomhet under krig."

De faktiske omstendigheter er selvsagt av betydning når det skal vurderes om et medlem av de væpnede styrker har utvist tapperhet. Det er derfor vesentlig at de faktiske forhold som spiller inn, blir klargjort så langt det er mulig, slik at spørsmålet om utvist tapperhet vurderes på en mest mulig korrekt bakgrunn. Korrekt saksbehandling er grunnleggende for å bringe de faktiske forhold på det rene, samtidig som det også er av grunnleggende betydning for tapperhetsvurderingen at denne skjer ut fra riktig rettsanvendelse. På alle disse punkter svikter grunnlaget for det standpunkt Forsvarsdepartementet har gitt uttrykk for i sitt brev av 3. april 2006.

II. Departementets helomvending

II.1 Departementets helomvending fra 2001 til 2006

Forsvarsdepartementets helomvending fra 2001 til 2006 er bemerkelsesverdig. Mens såvel departement og Krigsdekorasjonsråd i 2001¹⁰ bedømte kaptein Eiliv Austlids innsats som "utvilsomt" en djerv og tapper handling, er departementets og Krigsdekorasjonsrådets bedømmelse i 2006 blitt

¹⁰ Krigsdekorasjonsrådets konklusjon forelå allerede i1997.

en ganske annen. I 2006 er bedømmelsen fullstendig endret, og hans innsats omtales som kritikkverdig. Departementets og Krigsdekorasjonsrådets helomvending innebærer at saken fullstendig endrer karakter.

I brev av 3. april 2006 er Forsvarsdepartementet kommet til den konklusjon at det ikke vil foreslå at kaptein Eiliv Austlid tildeles krigskorset med sverd post mortem. Det vises i dette brev til Krigsdekorasjonsrådets konklusjon, til at det foreligger ulike oppfatninger om hendelsesforløpet 15. april 1940, til at det ikke synes mulig å finne frem til faktum 66 år senere, at alle relevante sider ved saken har vært meget utførlig vurdert i en årrekke, til at Krigskorset med sverd knyttet til andre verdenskrig ikke er tildelt noen etter 1949, og at der derfor ikke foreligger grunnlag for å endre det standpunkt departementet tidligere har inntatt. Krigsdekorasjonsrådets uttalelse av 10. februar 2006 inneholder dessuten kritiske kommentarer til bedømmelsen av kaptein Eiliv Austlids innsats.

Departementets brev av 3. april 2006 og Krigsdekorasjonsrådets uttalelse av 10. februar 2006 står i sterk kontrast til den bedømmelse av kaptein Eiliv Austlids innsats som ble lagt til grunn i departementets brev av 26. januar 2001, hvor kaptein Eiliv Austlids innsats ble karakterisert som en djerv og tapper handling. Denne karakteristik fra departementet var også i samsvar med den uttalelse som Krigsdekorasjonsrådet tidligere hadde gitt i saken 30. januar 1997. Den gang uttalte Krigsdekorasjonsrådet at kaptein Eiliv Austlid "gjorde utvilsomt en tapper innsats".

Denne totalt forskjellige bedømmelse av kaptein Eiliv Austlids innsats har gjort det nødvendig med en omhyggelig gjennomgåelse og fremstilling av de faktiske forhold knyttet til situasjonen 15. april 1940, og de foreliggende beskrivelser av denne situasjon. Dette har nødvendigvis måttet bli tidkrevende, og er grunnen til at mine brev av 21. april 2006 og 21. juni 2006 først nå har kunnet følges opp med tilbørlig grundighet.

Det bemerkes at min henvendelse til Hans Majestet Kongen av 21. februar 2005 i faktisk henseende bygger på Krigsdekorasjonsrådets konklusjon fra møtet 30. jan. 1997 om at kaptein Eiliv Austlid utvilsomt gjorde en tapper innsats da han ledet angrepet på tyske stillinger 15. april 1940. Implisitt legger Krigsdekorasjonsrådet til grunn at hans innsats var av en slik karakter at den fyller de vilkår som er satt ved den kongelige resolusjon av 23. mai 1941.

Det tilføyes at Forsvarsdepartementets og Krigsdekorasjonsrådets innvendinger dengang var av rettslig art - basert på en ikke holdbar

rettsoppfatning - og det måtte nødvendigvis fortone seg som mer enn tilstrekkelig å vise til oberst Bulls redegjørelse for de faktiske forhold, uten ytterligere kommentarer, og å vedlegge denne i henvendelsen til Hans Majestet K o n g e n, slik det er gjort i brevet av 21. februar 2005.

II.2 Grunnlaget for departementets standpunkt av 2006

Forsvarsdepartementet synes, som grunnlag sitt standpunkt i brev av 3. april 2006 - i tilknytning til Krigsdekorasjonsrådets uttalelse av 10. februar 2006 - å ha lagt vesentlig vekt på den faktiske beskrivelse og bedømmelse som general Otto Ruge har gitt uttrykk for i sin bok om krigshandlingene i Norge i 1940 - Feltoget - (utgitt i 1989):¹¹

"Jeg sendte et mitraljøsekompani pr. bil til Dovre, men dette kompaniet kjørte uforsiktig rett inn i tysernes ild og ble beskyttet og splittet. Kompanisjefen kaptein Austlid, falt. Et geværkompani, kaptein Rotheim, som så ble sendt frem pr. bil, gjorde samme dumhet om igjen, og det gikk på samme måte med det".¹²

I Krigsdekorasjonsrådets uttalelse av 10. februar 2006 angis også – uten nærmere spesifikasjoner eller annen form for henvisninger – "at også andre beretninger fra begivenhetene på Dovre 15. april 1940 sår tvil om det faktiske hendelsesforløp". Departementet bemerker dessuten at det nå "nær 66 år senere" ikke synes å være noen mulighet for å finne frem til faktum.

II.3 Det faktiske grunnlag for departementets standpunkt av 2006 er ikke holdbart

Omhyggelige undersøkelser, som bl.a. bygger på åstedsbefaring og intervjuer med de soldater som deltok i kaptein Eiliv Austlids avdeling 15. april 1940, viser imidlertid at det har latt seg gjøre å angi - med en til visshet grensende sannsynlighet - alle de faktiske hovedpunkter og omstendigheter forøvrig når det gjelder hendelsesforløpet på denne dag og i dagene umiddelbart foran. I påfølgende avsnitt III og IV er det utførlig redegjort for dette.

¹¹ Vedlegg 8.3. Otto Ruge var Kommanderende General på dette tidspunkt. Hærens Overkommando hadde da hovedkvarter på Øyer.

¹² Krigsdekorasjonsrådet avslutter denne del av sin gjennomgåelse med at det "etter Krigsdekorasjonsrådets oppfatning ikke [er] mulig å se bort fra særlig general Ruges bedømmelse av kaptein Austlids handlemåte i den aktuelle situasjon". Krigsdekorasjonsrådet legger her vesentlig vekt på den fortolkning av general Otto Ruges utsagn som Krigsdekorasjonsrådet er kommet til – altså den bedømmelse og karakteristikk som Krigsdekorasjonsrådet mener ligger i general Otto Ruges utsagn – når det gjelder realitetsvurderingen av spørsmålet om kaptein Eiliv Austlids handling og opptreden kan karakteriseres som tapper. Dessuten bemerket Krigsdekorasjonsrådet uttrykkelig at det ikke kunne fortolke general Ruges formulering "på noen annen måte enn at han her også karakteriserer kaptein Austlids handlemåte som en "dumhet"." Se nærmere avsnitt VI.2.6.4 flg. nedenfor.

Redegjørelsen bygger i vesentlig grad på de opplysninger som oberstløytnant Ulmar Wollan har bidratt med, og ikke minst hva angår de fagmilitære forhold har samarbeidet med ham vært av uvurderlig betydning.

På denne bakgrunn kan det neppe lenger la seg hevde at den avdeling på om lag 40 mann som kaptein Austlid ledet "kjørte uforsiktig rett inn i tyskernes ild" osv. Tvert om må forholdet ha vært at avdelingen rykket frem - for å klargjøre veien for statsminister og øvrige statsråder som fulgte umiddelbart etter - og at avdelingens forreste lastebil stanset da det fra denne eller den neste lastebil ble observert bevegelser i terrenget. Deretter åpnet avdelingen ild, og deretter ble angrepet på fiendens stillinger iverksatt, med kaptein Austlid i spissen.

II.4 Et spørsmål om utvist tapperhet – ikke om en militærhistorisk fremstilling

Spørsmålet om kaptein Eiliv Austlids handling kan karakteriseres som utvist tapperhet må selvsagt vurderes ut fra de faktiske forhold som forelå den gang, så langt disse forhold lar seg bringe på det rene eller sannsynliggjøre med tilbørlig sannsynlighetsgrad, og ut fra den situasjon og det hele situasjonsbilde slik det den gang fremsto for de impliserte.¹³

Det er imidlertid grunn til å understreke at spørsmålet om de forhold som således kan legges til grunn, kan bedømmes som utvist tapperhet, prinsipielt er et spørsmål av rettslig art. For denne bedømmelse er det nødvendig at en riktig forståelse av tapperhetsbegrepet blir lagt til grunn.¹⁴ Men det må også understrekes at det her er tale om å bringe de faktiske forhold på det rene i en slik grad at den rettslige vurdering av spørsmålet om kaptein Eiliv Austlid utviste tapperhet kan bli foretatt. Forsåvidt er det ikke nødvendig at alle detaljer kan klarlegges, og heller ikke at enkelte mindre vesentlige forhold kan fremstå som uavklarte, mer eller mindre usikre, eller kanskje endog omstridte. Det er således ikke tale om en historisk gjennomgåelse hvor alle detaljer avdekkes, men om en gjennomgåelse som bringer hovedtrekkene i hendelsesforløpet på plass, slik at den rettslige bedømmelse kan finne sted.

I denne forbindelse kan det også bemerkes at det i en rettslig sammenheng kan være plass for vurderinger ut fra såvel prinsipale som subsidiære syn på de faktiske forhold, mens det kan fremstå som mindre naturlig med slike subsidiære vurderinger ut fra en rent historisk tilnærming til handlingsforløp m.v.

¹³ Nærmere omtalt nedenfor V.7.

¹⁴ Tapperhetsbegrepet er drøftet nedenfor i avsnitt IV. Hverken Forsvarsdepartementet eller Krigsdekorasjonsrådet kan sees å ha gjort noe forsøk på en slik drøftelse.

III *De faktiske omstendigheter*

III.1 *Det overordnede og ekstraordinære situasjonsbilde etter 9. april 1940*

III.1.1 *Allmenn bakgrunn – uoversiktlige forhold*

Det er grunn til å minne om hovedtrekkene i den ekstraordinære situasjon som var oppstått i Norge og for den norske befolkning og de norske myndigheter samt det norske forsvar i tiden etter det tyske overfall natten til den 9. april 1940. Det er vel kjent at overfallet kom overraskende på de norske myndigheter, og at Konge, regjering og medlemmer av Stortinget måtte flykte fra Oslo – i første omgang til Hamar, og deretter til Elverum – hvor Stortinget samme dag enstemmig bemyndiget til ”å ivareta rikets interesser og treffe de avgjørelser og beføyelser på Stortingets og Regjeringens vegne, som må anses påkrevd av hensyn til landets sikkerhet og framtid” (Elverumsfullmakten).

Ved siden av Oslo var en rekke andre byer i landet, Horten, Arendal, Kristiansand, Egersund, Stavanger, Bergen, Trondheim og Narvik tatt i løpet av morgentimene 9. april 1940, og det rådet stor usikkerhet ut over det ganske land om norske styrker i det hele tatt skulle slåss og ta opp kampen med de tyske tropper.¹⁵ Avklaringen kom først to dager senere - 11. april 1940 - da Otto Ruge ble utnevnt til Kommanderende General. Den dagen ble Elverum og Terningmoen bombet.

Uklarheten er bl.a. omtalt av general Otto Ruge: Felttoget¹⁶ i tilknytning til striden på Midtskogen: ”Jeg ble ringt op, jeg tror det var av politimesteren på Elverum, som sa at han hadde beskjed fra utenriksministeren om at vi ikke skulle skyte, fordi det skulle forhandles med den tyske gesandt. Jeg svarte at jeg ikke kunne ta imot en så viktig ordre på denne måten. Hvis det var regjeringens bestemmelse at vi ikke skulle skyte, måtte jeg få ordre om det direkte fra forsvarsministeren. Litt senere på natten hadde jeg en samtale med utenriksministeren i telefonen. --- Utenriksministeren forklarte at han bare hadde ment at det kanskje ikke var verdt å skyte, siden den tyske minister var på vei til Elverum med et forslag; det ville være synd om blod skulle bli utgydt til ingen nytte, hvis det ble forhandling. Jeg gjentok da det samme som jeg hadde sagt før, at jeg måtte ha formell ordre fra Regjeringen hvis jeg skulle innstille striden. Inntil jeg fikk denne ordre, ville jeg fortsette. Jeg husker utenriksministeren da spurte: ”De mener altså at vi skal slåss?” Da jeg svarte ja til det, sa utenriksministeren med gråt i stemmen: ”Takk skal De ha. Det er ikke mange som mener det idag”. Dermed var samtalen forbi. Denne

¹⁵ Det må i denne forbindelse bl.a. erindres at Danmark - i en helt annen og umulig situasjon - valgte ikke å ta opp kampen mot de tyske invasjonstyrker.

¹⁶ s. 19-20 [vedlegg 8.3].

episode kan kanskje forklare forskjellige andre tilfelle hvor det er blitt sagt at vedkommende hadde ordre fra høiere hold til ikke å skyte først, uten at noen har kunnet si mig hvem denne ordre er kommet fra”.

Illustrerende for uklarheten er også redegjørelsen fra løytnant Lars Opedal til Akershus Dragonregiment nr. 1, av 15. juli 1940.¹⁷

Her fremgår bl.a. at han og hans avdeling om morgenen den 10. april 1940 hadde fått ordre om at ”vi ikke skulle skyte” om de traff på tyskere – under henvisning til rittmesterens opplysning: ”Nu har jeg fått vite hvor ordren om at det ikke skal skytes er kommet fra. Statsminister Nygaardsvold sa da han forlot Oslo at det ikke skulle skytes på tyskerne”. Avdelingen ble tatt til fange, og avvæpnet.¹⁸

Det hører med i dette bilde av disse avgjørende dager at det var meget vanskelig for de norske styrker å yte effektiv motstand mot de tyske styrker.

Ved Kongsberg overga således regimentsjef oberst Einar Steen sine infanteribataljoner satt opp på Heistadmoen 13. april uten å ta opp kampen. 14. april gikk generalmajor Carl Erichsen, sjef for 1. Divisjon, over grensen til Sverige med en styrke på 3000 mann, og i Kristiansand klarte ikke 3. Divisjon å organisere noe forsvar under general Einar Liljedals ledelse. Troppene trakk seg tilbake opp Setesdal uten å gjøre motstand og kapitulerte 15. april.¹⁹

Også på denne bakgrunn er det enn større grunn til å hedre de som virkelig gjorde en helhjertet innsats, og satte livet inn for land og folk – slik bl.a. kaptein Eiliv Austlid gjorde, vel vitende om at statsminister og statsråder fulgte like bak ham og hans avdeling.

De norske tropper var også utsatt for press fra Quisling og hans medløperes side – illustrerende forsåvidt er det som er referert fra 10. april 1940 i kaptein G. Ruuds rapport av 8. feb 1948:²⁰

”Ut på formiddagen kom telefon fra Oslo – Telefondamen uttalte følgende: ”Statssjefen ønsker å tale med obersten”. Jeg erindrer at jeg

¹⁷ Vedlegg 6.4.

¹⁸ For ordens skyld tilføyes – slik det også fremgår av redegjørelsen – at løytnant Opedal selv senere meldte seg til tjeneste ved I.R. 6, og tjenestegjorde fra 11. april 1940 som sjef for en mitraljøsetropp og som nestkommanderende ved kompani frem til 12. mai 1940.

¹⁹ Rolf Hobson og Tom Kristiansen: Norsk forsvarshistorie 1905 - 1940, bind 3, (2001) s. 279-280 [vedlegg 8.19].

²⁰ Brev av 4. okt. 1947 til Den Krigshistoriske Avdeling, vedlegg 6.1.

stusset og tenkte – ”statssjefen, - kongen” – idet jeg gikk og meddelte samtalen til obersten. Det viste seg å være Quisling som var i telefonen.

Selve samtalen har jeg fått referert av obersten, ca. 5 min. – etter den fant sted, idet obersten som han fortalte meg hadde satt seg til å tenke over samtalen noen minutter før han meddelte den videre. Jeg ble kalt inn og obersten referert samtalen for meg.

Den gikk ut på at H. M. Kongen og regjeringen var flyktet fra Oslo over Hamar – Elverum, og var på vei til Sverige. Obersten ble pålagt å hindre dette og arrestere dem. Likeledes ble meddelt at alminnelig mobilisering var stanset, derimot skulle I.R. 5 fortsette å mobilisere.

Litt senere fikk obersten forbindelse pr. telefon med K.G. Laake. Også denne samtale refererte obersten for meg umiddelbart. Obersten hadde i denne samtale orientert K.G. om I.R. 5's tiltak og referert samtalen med Quisling. K.G. hadde så spurt om oberstens svar til Quisling og etter at så dette var referert hadde K.G. uttalt ”Det gjorde du rett i”. Dette var siste gang regimentet hadde forbindelse med K.G.”

III.1.2 *Anslaget 10 april 1940 mot Konge og Regjering på Terningmoen/Elverum, og flukten videre til Dombås/Otta*

Det er også grunn til å minne om det tyske anslag mot Konge og Regjering natt til 10. april 1940 mot Terningmoen/Elverum for å ta disse til fange. Anslaget mislyktes.

Siden lederen for dette anslag, den tyske flyattasjé Spiller, ble dødelig såret, returnerte det tyske fallskjermkompaniet til Oslo. Det er imidlertid illustrerende for situasjonen at denne retrett faktisk kunne gjøres så enkelt, at det var mulig for denne styrke - fra en posisjon 150 km inne på norsk "kontrollert" område - bare å snu og kjøre tilbake gjennom norske militære styrker!

Konge og regjering var altså på flukt og uten militær eskorte. Bombingen av Nybergsund 11. april 1940 for å drepe dem, siden det ikke var lykkedes tyskerne å ta dem til fange, er vel kjent i norsk krigshistorie.

Etter Nybergsund tok Konge og regjering seg oppover til Dombås/Otta-området ad forskjellige veier. I denne fluktsituasjon, fortsatt uten militær eskorte, er det at tyske fallskjermssoldater kommer i deres vei. "Enkelte av regjeringsmedlemmene, særlig statsråd Lie, ble utålmodig og mente de kunne reise." - "Jeg spurte om det var meget ønskelig for regjeringen å komme over til

Åndalsnes. Dertil svarte statsministeren bestemt ja" og senere "nu kunne de komme hvert øyeblikk", forteller major Arentz til Aftenposten i 1945. Slik ble situasjonen oppfattet der den 14-15 april 1940.²¹

Det kan merkes at statsråd Frihagen allerede var dratt videre opp gjennom Gudbrandsdalen med Dombås-Lesjaverk som mål, og var kommet til Dombås kl 6.20 om ettermiddagen.

III.1.3 *Nærmere om den uoversiktlige situasjon for statsråder og Konge m.fl. i tiden 11. april - 14. april 1940.*

Det er grunn til å fremheve hvor uoversiktlig situasjonen var for statsråder, statsminister og Konge i tiden fra 11. april og frem til 14. april 1940, hvor disse var på flukt ad forskjellige veier oppover mot Dombås/Otta. Det fremgår at det er tale om en kaotisk situasjon over tre døgn, uten nærsikring av kongehus og regjering, med regjeringsmedlemmer delvis spredt og på flukt i det indre Østland, og foreliggende anbefaling fra Kommanderende General om å dra til vestkysten - hvor imidlertid veien over Dombås ble sperret av tyske fallskjermjegere - og nærliggende å anta at de tyske fallskjermjegere igjen var ute etter Konge og regjering.

Dik Lehmkuhl har i boken "Reisen til London" gitt denne beskrivelse av situasjonen:²² "Akkurat da den siste delen av det kongelige følget forlot Rena den 11. april, stanset en politimann bilene og leverte en beskjed som han sa kom fra en norsk general. Beskjeden gikk ut på at de skulle snu, idet tyskerne alt var i Elverum. - - - Da kongen, kronprinsen og de fem statsrådene fikk denne beskjeden, dro de tilbake samme vei de var kommet".²³ Følget ellers²⁴ dro tilbake til Rena og nordover Østerdalen til Hjerkinns kl 6 om ettermiddagen den 13. april og derfra med tog til Otta, med ankomst kort etter midnatt den 14. april.²⁵ Dik Lehmkuhl sammenfatter situasjonen slik: "I tre døgn hadde Norge faktisk vært uten konstitusjonell regjering, men endelig var kongen og regjeringen samlet igjen".²⁶

Situasjonen i tiden frem til den 14. april 1940, slik den ble opplevd av statsministeren og de statsrådene som fulgte ham, er omtalt slik:²⁷ "På

²¹ Aftenposten 16. juli 1945 [vedlegg 8.15].

²² Dik Lehmkuhl: Reisen til London (1946), basert på "en rekke intervjuer ... med ledende norske emigranter i London under krigen" [vedlegg 8.14].

²³ Dik Lehmkuhl, l.c., s. 58. De dro altså tilbake i retning mot Jordet, nord for Innbygda i Trysil.

²⁴ Koht, Torp og Hjelmtveit skulle dra til Sverige.

²⁵ S. 60. To statsråder er ikke navngitt.

²⁶ S. 61, først statsrådsmøte på hotellet på Otta, derpå statsråd på Heggelund pensjonat hos Kongen.

²⁷ S. 44-45.

veien nordover var de innom hovedkvarteret, som hadde slått seg ned på en gård ved Neremo.²⁸ Øverstkommanderende og staben hans var uhyre lettet ved å treffe den "tapte regjering" - eller i det minste halvparten av den²⁹ - da de ikke hadde hørt fra den siden bombingene av Nybergsund." --
 - "De kom fram til Tofte turisthotell ved 5-tida om ettermiddagen. Her holdt statsrådene møte praktisk talt hele kvelden." --- "Kongen og resten av regjeringen uteble imidlertid stadig. Statsrådene telefonerte til politiet og de lokale myndighetene på alle de stedene de kunne tenke seg å få noen opplysninger. Men ingen hadde verken sett eller hørt noe til dem. De tok til å bli ytterst nedstemt. Hadde de vært utsatt for et ulykkestilfelle eller var de simpelthen blitt tatt til fange av tyskerne? Så lenge Kongen og statsrådene var vekk, var Norge i drift, uten kaptein, mens sjøen tok til å gå stadig høyere." ---

Videre beskrives situasjonen slik: "Det var 13. april, og ennå var det ikke noen nyheter fra de andre. De hadde ikke sett dem siden den 11. Situasjonen tok til å bli fortvilet. Etter å ha spist frokost i all hast, bilte statsrådene sørover igjen til Neremo for å snakke med øverstkommanderende." --- Han "hadde heller ikke hørt noe fra Kongen og resten av regjeringen. Likevel ba han regjeringen dra til vestkysten – til Åndalsnes eller Molde så snart som mulig, da han regnet med at den eneste jernbanelinjen og den eneste veien snart ville bli bombet, så de risikerte å bli avskåret."³⁰ "I mellomtiden dro statsråd Ljungberg og oberst Broch til Lillehammer for å prøve å finne Kongen og resten av regjeringen." - - "På Lillehammer snakket de med politimesteren som ringte med politikammeret på Hamar. De ordnet med patruljer til å lete etter Kongen og de andre statsrådene".³¹ --- Så fulgte de de andre nordover. I mellomtiden var statsrådene kommet fram til Dombås", og videre til Lesjaverk kl 7 om kvelden den 13. april.³² -- "Søndag den 14. april var det strålende sol. --- men ennå hadde man ingen nyheter om kongen og resten av regjeringen. Statsrådene måtte se den ting i øynene at de sannsynligvis var blitt tatt til fange av tyskerne, og de drøftet nå hvordan de best skulle dele arbeidet mellom seg."³³ -

Illustrerende er det også – slik Dik Lehmkuhl påpeker (s. 52) – at

²⁸ Formentlig den 12. april 1940.

²⁹ Statsrådene Lie og Wold fulgte Kongen og Kronprinsen over Hjerkinntil Otta, mens statsrådene Koht, Torp og Hjelmtveit hadde dratt til Sverige ved Lillebo, jfr. oberst O. Munthe-Kaas, s 26 [vedlegg 8.4].

³⁰ S. 46.

³¹ S. 46.

³² S. 56-57.

³³ S. 57

”I virkeligheten greide bare en av de tre statsrådene(de nyutnevnte,konsultative) å slutte seg til regjeringen, og selv han (major Sven Nilsen) fant regjeringen først 11 dager senere”.

III.1.4 Hærens Overkommando trukket tilbake til Neremo/Øyer

General Otto Ruge var natt til 11. april 1940 utnevnt til Kommanderende General med virkning fra den 11. april 1940, og ankom Rena ved 0900-1000 tiden denne dag.³⁴ Elverum ble bombet flere ganger denne dag. Hærens Overkommando ble besluttet trukket tilbake til Neremo/Øyer, og kom dit litt før midnatt natten til 12 april 1940.³⁵ Den 21. april 1940 om kvelden trakk HOK seg ytterligere tilbake ”til gården Nordrum i Ringebu (på veien til Venabygd)”.³⁶

Da kaptein Austlid rykket frem fra Dovre, 15. april 1940, befant altså general Otto Ruge seg på Øyer, ca. 120 km fra Dovre.

III.1.5 De norske militære myndigheters vanskeligheter med å ha oversikt over de tyske styrker og deres fremrykning

Det kan ikke understrekes sterkt nok hvor vanskelig det var for norske militære myndigheter å ha oversikt over de tyske styrker og deres fremrykning. Beskrivelsen i Rt. 1947 s. 276³⁷ er forsåvidt illustrerende. I denne straffesak mot generalmajor Einar Liljedahl var det spørsmål om han som krigsmann hadde unnlatt å utføre noen tjenesteplikt eller på annen måte å ha overtrådt sine tjenesteplikter m.v., jfr. mil. strl. §§ 77 og 78, jfr. § 99, når det gjaldt situasjonen i Kristiansandsavsnittet. Det fremgår av domspremissene (s. 279) at general Ruge 11. april 1940 bl.a. hadde uttalt, i telefonsamtale med generalmajoren: ”Jeg kan si deg en ting, tyskerne bløffer”, hvortil det i domspremissene lakonisk bemerkes: ”I Kristiansandsavsnittet bløffet de imidlertid ikke, men fulgte stadig nær etter”.

For ordens skyld gjengis dette avsnitt av dommen in extenso:

”Søndag formiddag, antagelig mellom kl. 11,00 og kl. 12,00, henvendte tiltalte seg pr. telefon til hærens overkommando, general Ruge. Også torsdag 11 april hadde tiltalte fra Byglandsfjord hatt telefonforbindelse med general Ruge, uten dog å få noen instruksjon eller ordre. General Ruge hadde da sluttet samtalen med følgende: «Jeg kan si deg en ting, tyskerne bløffer.» I Kristiansandsavsnittet bløffet de imidlertid ikke, men

³⁴ NOU 1978: 47 på s. 146 [vedlegg 8.1].

³⁵ NOU 1978: 47 på s. 146, hvor det også fremgår hvordan Kommanderende General (Ruge) da bedømte den militære situasjon.

³⁶ NOU 1978: 47 på s. 152.

³⁷ Vedlegg 8.16.

fulgte stadig nær etter. Likeså nevnte general Ruge at tiltalte kanskje kunne ta en chance til å gjøre som Lettow Vorbeck i Afrika under forrige krig. Heri lå vel en oppfordring til å holde det gående så lenge som mulig. General Ruge uttalte i den siste telefonsamtale søndag formiddag 14 april - at fullstendig kapitulasjon var ytterst skadelig for hele landet. En kamp derimot ville få betydning for Norges frihet i fremtiden, selv om det ble et nederlag.”

III.1.6 *Ingen tid til skriftlige rapporter m.v.*

Det er grunn til å gjengi følgende avsnitt fra general Fleischers nyttårsbudskap, nyttårsaften 1940, kringkastet fra London, altså på den første nyttårsaften under den tyske okkupasjon av Norge. General Fleischer uttalte bl.a.:

"Det er ennå ingen som vet, hvilken innsats ble gjort av hver enkelt mann under kampene i Norge. *For de norske avdelinger var det ingen hvile og ingen tid til å skrive rapporter og innstillinger så lenge kampene varte.* Sikkert er det at de aller fleste søkte å yte det beste de kunne og gjorde det under de vanskeligste forhold. Mangen dåd vil, når den blir kjent, minnes fra slekt til slekt".³⁸

Illustrerende er også uttalelsen i kaptein G. Ruuds rapport av 8. feb 1948: ”Jeg mistet under operasjonene det vesentligste av notater og andre skriftlige dokumenter så denne rapport er i det vesentligste bygget på hukommelsen”.³⁹ Det kan videre merkes at Kommanderende General, Ruge, i brev av 4. okt. 1947 til Den Krigshistoriske Avdeling, bl.a. også påpeker: ”Jeg gjør imidlertid oppmerksom på at jeg ingen notater har fra 1940; det jeg nu husker, syv år etterpå, er selvsagt usikkert”.⁴⁰

III.1.7 *Allment om de oppsatte norske avdelinger*

Det er grunn til å påpeke, slik general Otto Ruge selv gir uttrykk for, at de få norske avdelinger var nyoppsatte, uøvde, lite skikket til å ta opp noen strid”,⁴¹ og forholdene ved trefningen ved Midtskogen omtales som “karakteristiske for sammensetningen av en del av de avdelinger som de følgende operasjoner ble

³⁸ General Fleischer: Efterlatte papirer, utg. 1947, s. 143 [vedlegg 8.12]. *Kursiveringen* er foretatt her. Se også lagmannsrettens bemerkning i Rt. 1947 s. 276: "Under de tilspissede forhold som her gjorde seg gjeldende ble det heller ikke tid og anledning til den omhyggelige utforming av ordrer og direktiver som kan foretas under mer normale forhold" (s. 282).

³⁹ Rapport fra kaptein G. Ruud om deltagelse i krigsoperasjonene 9. april 1940 – 2. juli 1940, vedlegg 6.3.

⁴⁰ Brev av 4. okt. 1947 til Den Krigshistoriske Avdeling, vedlegg 6.1.

⁴¹ Krigens dagbok - Annen Verdenskrig i tekst og bilder ved Otto Ruge (1946) s. 319 [vedlegg 8.2], jfr. også Otto Ruge: *Felttoget* (1989) s. 45 flg., jfr. også s. 94 [vedlegg 8.3].

ført med fra norsk side”. Det var tale om “en sammenrasket liten styrke (et garderekruttkompani som bare hadde hatt 30 dagers rekruttskole, ikke-stridende fra infanteriets skyteskole som overhodet ingen utdanning hadde, noen skytterlagsmedlemmer, alt dette stivet opp med et antall offiserer som var møtt fram i løpet av dagen”.⁴² --- "Ukjent som de var med hverandre og med sitt befal, ikke samøvd, ikke trent for strid måtte avdelingene bli temmelig "løse i fisken". Lite manøverdyktige, lite brukbare for angrep, --"⁴³

III.2 *Situasjonen i Dovre/Dombåsområdet 14. og 15. april 1940.*

Når det gjelder situasjonen i Dovre/Dombåsområdet 14. og 15. april 1940 Norsk Militært Tidsskrift nr. 3/1999 s. 19.

Det påpekes at det den 14. april 1940 pågår kamper i sør ”i områdene Hønefoss-Minnesund. Det kunngjøres at alliert hjelp er underveis. Konge, Kronprins og Regjering er på Otta. Tyske fallskjermjegere landsettes ved Dombås for å avskjære veien sørover Gudbrandsdalen for allierte styrker.

Statsministeren og de fleste statsrådene reiser om ettermiddagen med Åndalsnes som mål, men blir stanset litt sør for Dovre. På Dombås var Bn II/IR 11 i stilling med oppdrag å holde veien åpen for gjenerobringen av Trondheim. To mitraljøsetropper fra Kp 4/IR 5 med kaptein Austlid som sjef er på vei nordover med tog fra Hamar for å settes inn mot fallskjermtroppene fra syd.

De tyske fallskjermstyrkene blir sluppet fra 12-15 transportfly, og lander over et relativt stort område rundt Dombås. Bn II/IR 11 tar ca 20 fanger foruten en del døde tyskere i løpet av kvelden. En skuddveksling med tyske styrker på riksveien syd for Dombås gjør det klart at forbindelsen sørover er sperret.

III.3 *Beskrivelser av fremrykningen til kaptein Eiliv Austlid og hans avdeling, og av angrepet på den tyske stilling ved Hagevolden*

III.3.1 *Oberstløytnant Ulmar Wollans gjennomgåelse*

III.3.1.1 *Oberstløytnant Ulmar Wollans beskrivelse av fremrykningen*

Oberstløytnant Ulmar Wollan er, etter omhyggelige undersøkelser,⁴⁴ kommet frem til denne beskrivelse av kaptein Eiliv Austlis fremrykning, med et lite halvkompani,⁴⁵ og angrepet på den tyske stilling ved Hagevolden.⁴⁶

⁴² Krigens dagbok - Annen Verdenskrig i tekst og bilder ved Otto Ruge (1946) s. 326.

⁴³ Krigens dagbok - Annen Verdenskrig i tekst og bilder ved Otto Ruge (1946) s. 350.

⁴⁴ Disse undersøkelser omfatter bl.a. befaringer i området, samtaler med lokalbefolkningen og lokalhistorikere, gjennomgåelse av foreliggende beretninger, tyske kilder og nye intervjuer med soldater i kaptein Eiliv Austlids avdeling - spesielt tre soldater i 1999. – se også nedenfor avsnitt III.3.1.3.

⁴⁵ Oberstløytnant Ulmar Wollan innskyter, at ""et halvkompani" er det av den kompanistyrken han hadde fått - 80 mann. Fra Forsvarsmuseet som har arkiv for gamle reglementer har jeg fått noen kopisider: "Eit

*Situasjonen**Lendet - avstander*

Otta - Brennhaug 22 km. Brennhaug - Dovre krk 9 km, Dovre krk - Hagevolden 6 km (Landheim - Hagevolden 2 km) - (Åsen/Ronn - Ulekleiv 2 km).

Hagevolden - Li 5 km. Li - Dombås 1,5 km.

Hagevolden - Otta 37 km. Elverum - Nybergsund 60 km.

(Midtskogen - Sagstuen 2,5 km. Terningmoen + 1 km)

Vær/føre

Ikke så mye snø/delvis bart på sletten kontaktstedet. Utenfor vei og i fjellet snø, men gangbart. Kaldt om natten. (Jfr. Midtskogen)

Fienden

Kart over slippstedene for de enkelte fallskjermtropper.⁴⁷

Schmidt, 12 jg, Li kl 2020, Sj + 1 jg såret, kringvern Ulekleiv ca 0100 15 apr

Mössinger, 24 jg, området Ulekleiv vest veien, mange sprangskader, kringvern Ulekleiv 0100

Hovedsty av disse til Hagevolden 0200, tilbake patr for spr av jb søndre tunnel.

Bobrowski, 24 jg minus 1 drept, Hjellhø/Engjekollene, tok seg ned til øvre vei etter mye "bask", i kamp m/ bilkolonne, i løpet av natten kringvern, møtte spr patr som ledet dem til Hagevolden, der kl 1000 15/4, men mye uklart her, kan ha vært den 16., for da hadde norsk styrke bred front fra vei til jernbanelinjen som Mössinger sier de måtte passere og derfor vansker.⁴⁸

Jernbanen sprengt 3 steder, se stort kart 1:50.000.

Hagevolden var stillingsområdet, *ikke* Ulekleiv.

Egne (Dombås)

14. april flyalarm/fallskjermslipp.

Ordre: få kontakt med fienden. To lastebiler 2-3 km

15. april 0700 fremrykning, tog, 70 mann, Sandnes, jernbanen sprengt, retur.

mitraljøsekompani er ihopsett av kompanistab, 3 mitraljøsetropper og ei trentropp. Ei mitraljøsetropp har troppstab, 3 mitraljøselag og 1 kjerrelag." - "Etter "klar til strid" vil mitraljøselaget telja 8 mann, lagføreren medrekna. - "Fyrr "klar til strid" får laget i tillegg 1 ordonans til troppstaben." – da er laget altså på 9 mann, slik et geværlag var. Det skal altså være 3 mitr i troppen, mens Austlid hadde 2, noe som gir $18 \text{ mann} \times 2 = 36$. Med 3 mitraljøsetropper og troppstaber skulle den kombattante delen av kompaniet hatt sum 99 mann + kpstab. Et lite halvkompani er derfor den mest treffende angivelse av den styrke som Eiliv Austlid rykket frem med."

⁴⁶ Beskrivelsen er bygget opp etter de NATO-retningslinjer som har vært benyttet i etterkrigstiden – Nato-retningslinjer for standardisert ordreformular.

⁴⁷ Øystein Mølmen: *Krigen 1940-45* (1996) s. 194 [vedlegg 8.19].

⁴⁸ Mössinger, jfr. nedenfor i avsnitt III.5.4.

Derpå lt Gjørde - lastebiler 40-50 mann, rett før Nyhus ca 0800-0900, skytingen⁴⁹ stilnet ut på kvelden,⁵⁰ trukket tilbake til stilling ved Dombås,⁵¹ tysk stilling oppfor sagbruk.

Austlids E-grunnlag

Miljø

Fallskjermangrepet kom 3 dager etter bombingene av Elverum og Terningmoen på den offisielle mobiliseringsdagen, og 4 dager etter Midtskogen - Nybergsund med Konge og Regjering på flukt - uten eskorte rundt på veiene i indre Østland. På Dovre sa statsministeren: "Situasjonen er ikke lys. Ikke engang ved Nybergsund var den så kritisk som nå".⁵²

Etterretningsbilledet

"Det siste jeg hørte om aftenen (den 14. april) var at bn-sjefen på Dombås nu på det nærmeste hadde nedkjempet fallskjermjegerne" (på tlf med bn sj).⁵³

"Men Austlid fikk ikke vite at kampen hadde stått så langt sør som ved Ulekleiv, sannsynligvis fordi Navelsaker selv ikke var ordentlig orientert."⁵⁴

"Fire forfrosne tyskere, ikke tid til oppklaringspatrolje".⁵⁵

Oppdraget

Man kjenner ikke ordlyden av den opprinnelige ordre som Austlid fikk, og ennå mindre hans egen situasjonsbedømmelse og plan.⁵⁶

Under togreisen orienterte Austlid troppsjefene om det lille han visste om oppdraget.⁵⁷

Oberst Johannes Schiøtz⁵⁸ skriver at kaptein Austlid ringte ham opp den natten han reiste til Dovre, for å søke nærmere instruksjoner om det foretagende han var utsett til. "Vi søkte å finne frem til best mulig forberedende planer".⁵⁹

⁴⁹ Nyhus, sivil fra Dombås, hadde tatt seg frem dit: Skyting hele dagen, jfr. Alf Eriksen: Dovrebygda 14. - 19. april 1940 s. 14 [vedlegg 8.7].

⁵⁰ Rolf Larsen: 1940. En kort oversikt over hendelsene i april dagene på Åndalsnes, Veblungsnes, Verma og Dombås (1970), s. 30 og s. 36 [vedlegg 8.8].

⁵¹ Det er tale om en vel utdannet Madla-bataljon, siden den nettopp hadde vært inne til tjeneste – hørte til Møre-regimentet – men holdt altså ikke kontakten med fienden, men brøt den.

⁵² Munthe-Kaas: Krigen i Norge, s. 28 [vedlegg 8.4], og Arentz i Aftenposten 16. juli 1945 [vedlegg 8.15].

⁵³ Arentz i Aftenposten 16. juli 1945.

⁵⁴ Munthe-Kaas: Krigen i Norge s. 35.

⁵⁵ Egil M. Kristiansen, s. 23 [vedlegg 8.6].

⁵⁶ Munthe-Kaas, s. 37.

⁵⁷ Munthe-Kaas, s. 17

⁵⁸ Han var Austlids sjef på Madla. Stabssjef 2. div. 1940.

⁵⁹ Egil M. Kristiansen, arkivmappe, kondolansebrev til fru Austlid i 1940.

Av ovenstående må det kunne trekkes den slutning at oppdraget/ordren har vært uklar, spesielt siden Austlid søkte ytterligere opplysninger. Dessuten at han bare skulle ha halve kompaniet sitt med seg.⁶⁰

På Dovre derimot, etter at han møtte Regjeringen på Kirkestuen den 15. april, ble oppdraget entydig: ”Bare kjør igjennom!”, sa statsråd Lie.⁶¹

Oppdraget ble da å kjøre som fortropp for Regjeringen, som innebar å åpne veien.

Der slutter egentlig Egil M. Kristiansens beretning av 1988. Det å peke på at Regjeringen fulgte etter til kontaktstedet *syd* Hagevolden var for ham et hovedpoeng.

I 1991 bekrefter Harald Berntsen dette i sin bok om Nygaardsvolds liv: ”Da de visstnok var tett innpå fienden, kjørte imidlertid tilbake til Dovre”.⁶²

Oberst O. Munthe-Kaas hadde allerede i 1955 bekreftet det samme: ”Nede fra veien så man kompanisjefen falle og angrepet på brinken bryte sammen. - - - Kr. W. Thomassen, som var fører av bakerste lastebil, fikk snudd og kjørte tilbake til Dovre”.⁶³ Se også nedenfor avsnitt III.3.4.2, og avsnitt III.4.3. – Det er imidlertid viktig å være oppmerksom på at Kr. W. Thomassen var *Nygaardsvolds* sjåfør, og at det var denne bilen som snudde. Kr. W. Thomassen var *ikke* sjåfør på en av de lastebiler som kaptein Eiliv Austlids avdeling disponerte. Det følger av dette at statsministeren var med også da man nå måtte snu.

Den fagmilitære siden

Den fagmilitære siden har også Oppland regiment studert.

Plan og utførelse

Plan

Først: Oppklaringspatrulje til fots i lendet foran langs veien. Avslått.

Dernest: Motortransport i GULT (jevn fart, årvåken observasjon fremover og til sidene). Håndvåpen klare, Colt mitraljøsene klargjorte bakerst på lastebilene for rask stillingsgang på bakken (veier ca 60 kg, og med utslått trefot 1 x 1,5 meter)

⁶⁰ Munthe-Kaas, s. 37

⁶¹ Egil M. Kristiansen, s. 23, fortalt av soldat Storholt, fremste lastebil.

⁶² Harald Berntsen: I malstrømmen (1991) s. 49 [vedlegg 8.21].

⁶³ Munthe-Kaas, s. 36, jfr. også brev fra Kr. W. Thomassen til oberst O. Munthe-Kaas av 8. nov. 1951, vedlegg 6.6, se også nedenfor avsnitt III.3.4.2.

Utførelse

Fenrik Hagens bil - fremst

Fenrik Flodens bil - nr. 2

Kapt Austlids personbil - nr. 3

Med 16-17 mann på lasteplanet og 2 vannavkjølte Colt mitraljøser på de små, førkrigs-lastebilene måtte det bli trangt om plassen.

Fellesbestemmelser:

Avstand mellom bilene 200 m⁶⁴

Handling på observasjon fra den enkelte bil:

Stans, stilling på bakken, ild på observasjon.⁶⁵

Fart: 20-30 km/t.⁶⁶

Kontakten Syd Hagevolden

Lendet

Lang, rett, flat strekning 1.000 – 1.200 m, veien langs elven.

Bilene stoppet på Vetillykkjeyordet – plassen til Magnhild Åsen.⁶⁷

Den ligger 150 m NV RONN som er navnet på kartet, og 700 m SØ for husene på Hagevolden.

Fra veien ned til elven er det fra 50 til 75 m der bilene stoppet, og 90 m bort til foten av høyden hvor den tyske ryggsikringen var. Høyden ca 40 m høy, med stigning på ca 30 grader der angrepsstyrken klatret i sand og gras.

Situasjonen

Bil 1, fenrik Hagen: Så bevegelse oppe på haugen til høyre. Vi åpnet ild først mot haugen. Sporadisk tysk skyting.⁶⁸ Ingen veisperring.⁶⁹

Bil 2, Arthur Eggen: Tyskerne på høyde Øst veien. Mitraljøse raskt i stilling på veien, venstre side, tett inntil bilen foran og bak, slik at vei og bil ga en viss dekning, beskjøt haugen.⁷⁰ Kunne ikke bekrefte ild fra området husene Hagevolden. Tyskerne skjøt fra høyden som Austlid angrep – enkeltskudd, *ikke* intens skyting. Hentet ammunisjon og skiftet belte på mitraljøsene. Mitraljøsene i normal stilling. Skytter satt på setet.⁷¹

⁶⁴ Kilde: Fenrik Hagen, Egil M. Kristiansens arkiv

⁶⁵ I praksis etterkrigstidens drill for "Handling ved kontakt".

⁶⁶ I praksis må dette ha vært farten, som gir ca 15 min. frem til kontaktstedet Syd Hagevolden.

⁶⁷ Alf Eriksen: Dovrebygda 14. - 19. april 1940, i Dovrebygde, Dovre historielag 1994, s. 20 [vedlegg 8.7].

⁶⁸ Fenrik Hagen, intervju 30. juni 1996, vedlegg .

⁶⁹ Fenrik Hagen, intervju 30. juni 1996, vedlegg .

⁷⁰ Brev av 9. juni 1998, bekreftet i intervju 28 august 1999, vedlegg.

⁷¹ Brev av 15 sept 1999, vedlegg .

Bil 1, Petter Øverby: Fremste bil stoppet i høyde med låven. Skjøt mot høyden til høyre, mindre enn 100 m – skjøt også med håndvåpen. Tyskerne skjøt fra høyden til høyre – ingen skyting fra Hagevolden og høyden der.⁷²

(Fenrik Hagen: Mens vi skyter mot kollen åpner tyskerne ild fra en liten plass eller liten kolle 300 m⁷³ fremme på samme side av veien).

Da Petter Øverby hentet ammunisjon fra bilen var det stille med skyting.

Bil 1, Kolbjørn Bratli: Han søkte dekning mot venstre fremhjul.⁷⁴

Bil 2, Peder Alme: Var med i stormstyrken, flekkevis snø, lett å komme frem. Tyskerne beskjøt dem fra høyden til høyre med håndvåpen, enkeltskudd. Var ganske sikker på at det *ikke* var mitraljøs skyting, likeså at de *ikke* var beskutt fra høyde, husene Hagevolden.⁷⁵

Bil 2, Finn Thune og Kåre Stampen:⁷⁶ Thune, sjåfør, onkels bil. Stampen med i stormgruppen helt opp. Tyskerne skjøt først i forhold til bil 2. Thune søkte dekning bak venstre fremhjul. De var ganske bestemte på at det *ikke* var tyske stillinger på venstre side av veien, eller blitt beskutt derfra. Ingen skyting fra hd 533 (Hagevolden).

Bil 1 og 2: Arthur Eggen, Kolbjørn Bratli, Sven Skybakk og Petter Øverby:⁷⁷ Tysk ild fra høyden øst veien. Ingen kunne bekrefte at det ble skutt fra Hagevolden. *Ikke* observert sperring på veien, eller skyting vest veien. Sporadisk tysk ild.

Handling ved kontakt

Bil 1 ser bevegelse/folk på haugen, høyre side av veien, stopper og begynner stillingsgang. Bil 2 glir samtidig inn på ca 50 m avstand før de får stoppet og begynner stillingsgang da de ser hva som skjer på bilen foran. Kaptein Austlid kjører antagelig opp bak bil 2, ganske nært. Han og Brun kommer frem til bil 2 da de ser hva som skjer. Sjåføren, Arne Mostue, kommer etter. Det åpnes ild fra fremste bil. Tyskerne på høyden besvarer ilden. Bil 2 opptar også ildkampen.

Mulig situasjonsbedømmelse fra kaptein Austlids side

⁷² Intervju 9 juli 1999, vedlegg 6.13. Se også III.3.1.3 punkt 3.

⁷³ Brev udatert 1985 (vedlegg 6.11). Hagen påpeker at det var vanskelig for ham å bedømme avstanden. Avstanden var i virkeligheten 650-700 m, for han nevner "liten plass". Det var Hagevolden våningshus hvor tyskernes kommandoplass med Schmidt var. At det var en vakt utenfor som nærsikring, er sannsynlig. At vekten var bevepnet med maskinpistol - som er et kortholdsvåpen - er også sannsynlig.

⁷⁴ Kolbjørn Bratli, Grue, opplyst i telefonsamtale 5. sept 1999.

⁷⁵ Intervju 1. mars 1999, bekreftet 11. mars 1999, vedlegg 6.12.

⁷⁶ Intervju 11. feb. 1998, vedlegg.6.18, s. 2.

⁷⁷ Intervju 20 mai 1998, vedlegg 6.17.

Kaptein Austlid kan ha bedømt situasjonen slik:

Fienden observert bare på høyden til høyre, iallfall sett fra hans posisjon, heller ingen ildgivning fra andre steder, iallfall ingen rettet ild. Ikke mange sett oppe på høyden. Oppdraget er å åpne veien for Regjeringen som er på hjul like bak. Å trekke seg tilbake er vanskelig – umulig uten tap – og løser ikke oppdraget.

Angrepet

Han beordrer angrep og dekningsild fra personellet ved bilene. Brun skal frem til fremre bil, men under skyting med sin karabin fra stående stilling ved bakre lastebil blir han selv truffet, mens Austlid med sju mann tar seg over sletten til foten av høyden – puster ut der og begynner kravlingen oppover.

Angrepsstyrken har hele tiden hatt god spredning – kapteinen hele tiden i spissen – noen sakker etter. Nesten oppe/på stormavstand blir kapteinen truffet. Dette ser de fra dekningsstyrken, og angrepet bryter sammen.

Regjeringens medlemmer

Regjeringens medlemmer snudde – antagelig da ildkampen begynte.

Tilfangetakelse og avvæpning

Fire stykker flyktet i denne fasen – fenrik Floden hadde forsvunnet tidligere. Tyskerne som tok dem til fange kom fra høyden, *ikke* fra Hagevolden. Anslått til 5-6 tyskere ”mens vi var tafatte”. Bakre lastebil avvæpnet først, derpå fremre. Tyskerne var ”nærvøse, ampre, aggressive og høyrøstede”.⁷⁸

III.3.1.2 Oberstløytnant Ulmar Wollans drøftelse av ovenstående fakta, med henblikk på sannhetsgehalten.

1. Ingen beskytning fra fienden i stillingsgangsfasen og situasjonsbedømmelsesfasen - kunne gå fra personbilen og til nærmeste lastebil.
2. I selve kampfasen falt bare 2, eventuelt 3, ved bilene (Illevold ble skutt under ammunisjonshenting, hevder Petter Øverby, mens Egil M. Kristiansen tror det var under tilfangetakelsen), mens 5 kom seg unna. Dette bekrefter utsagnene om enkeltskudd og spredt skyting fra tysk side.
3. To søkte dekning bak venstre fremhjul på bilene (Bratli, bil 1, og Thune, bil 2). To flyktet ned til elven (fenr. Floden, bil 2, og Bratli, bil 1).

⁷⁸ Fenrik Hagen, Petter Øverby, bekreftet av Arthur Eggen, og mange flere.

Dette indikerer at det ikke var tysk ildgivning på venstre side av veien.

4. Den tyske personlige væpningen var maskinpistol, som er et kortholdsvåpen,⁷⁹ og karabin, som kan gi rettet ild ut til ca. 200 m. Det eneste tyske våpen som ville hatt effekt på 700 m's avstand var maskingeværene deres, som Mössinger hevder at de hadde 8 stk av - etter at Bobrowski var kommet, og når det var, er usikkert - mens det er sikkert at hovedtrusselen var på Dombås-siden. Der hadde de vært engasjert i forsvarsstrid hvor alle norske ennå ikke hadde trukket seg tilbake da Austlidstyrken kom. Ingen skyting da, men tysk beredskap måtte være på topp for de kjente ikke neste norske handling. Derfor maskingeværene disponert mot Dombås-siden.

På tysk side altså en liten sikringsstyrke mot Dovre-siden, uten maskingevær. Hvis maskingevær hadde vært disponert der, hadde det blitt massakre ved bilene, spesielt hvis de hadde vært plassert med raserende virkning.⁸⁰

Det var først etter at Austlidstyrken hadde overrasket dem, at fullstendig kringvern ble etablert - og høyere beredskap for nye angrep fra den siden.

III.3.1.3 Oberstløytnant Ulmar Wollans ytterligere faktiske opplysninger

I tillegg til ovenstående er det senere foretatt befarings på stedet, Dovre, to ganger.

Innhenting av flere av soldatenes oppfatninger ved samtaler - og gjentatte samtaler - de tre viktigste *Eggen, Øverby og Alme*.

Dette frembragte

1. Den tyske stillingen lå på *Hagevolden* i høydedragene øst gårdshusene. Sett retning Dombås lå våningshus "gamlehuset" og låven til høyre for veien, mens "nyhuset" under oppføring lå vis á vis til venstre for veien.
2. Det er 700 m fra husene og sydover til den utsendte tyske ryggdekningen på høyden i området *Ronn* som er navnet på kartet, hvor kontakten/treffingen med Austlids avdeling var.

⁷⁹ Oberstløytnant Ulmar Wollan tilføyer: "Nærsikrings maskinpistol (mp) som sannsynlighet. Men min gjetning, fordi ilden ikke hadde noen virkning. Endel av den tyske drill var å åpne ild straks, selv om den ikke var rettet, med retning mot fienden etter beste oppfatning, slik at det smeller - slikt har psykologisk virkning. Et utrenet øre kan nok på avstand forveksle ild fra maskinpistol med ild fra maskingevær.

⁸⁰ En tegning, inntatt hos Egil M. Kristiansen s. 22 [vedlegg 8.6], viser bl.a. en tysk soldat med maskingevær. Det faktum denne tegningen gjengir kan ikke ha rot i virkeligheten, og tegningen er derfor sterkt misvisende. Tegningen er forøvrig tidligere inntatt i Andreas Hauge: *Kampene i Norge 1940* (Oslo 1978) bind 2, side 218 [vedlegg 8.22]. Hans basis var også tegnekunsten. Den førte til misforståelser. Et bilde gir et klarere inntrykk enn det skrevne ord. Hvis tegnekunsten da ikke er sterkt forankret i faktum, blir inntrykket forledende og direkte galt.

3. Det var ingen skyting fra den tyske hovedstyrken mot Austlids avdeling (bortsett fra nærsikringen ved husene der, som fort ble brakt til taushet, slik mitraljøseskytteren Sverre Storholt på den fremste bilen har bekreftet det).
4. Tysk kommandoplass i "gamlehuset". Den sårede tr.sjefen, lt Schmidt, var der.
5. Austlids ild var mot høyden der den tyske ryggdekningen var. Det er 90 m fra kjøretøyene og mitraljøre-ilddekningen til foten av denne høyden.
6. Tatt til fange og avvæpnet av tyskere derfra. "Fem-seks mann må det vel ha vært", iflg. utsagn.⁸¹
På høyden var det 2 skyttergraver ca 50 m fra hverandre. Kan ha vært dobbeltgroper. Sannsynlig at tyskerne var i ferd med å grave disse da Austlid overraskende dukket opp i sine kjøretøyer på veien.
7. Den fremste bilen i "bredden med" låven som lå på høyre side av veien rett nedenfor den "tyske ryggdekningshøyden" og nært veien. (Noe forbi navnet *Ronn*). Revet nå, mens den nye låven står nær foten av høyden.
8. Et hus sto vis á vis låven på venstre side av veien, "Karteruds", mellom denne og elven som går ganske nær. En av soldatene flyktet via dette ned til elven.
9. Regjeringens biler ventet til skytingen opphørte før de snudde mot Kirkestuen. Sagt om lag 400 - 500 meter bak.⁸²

III.3.1.4 Oberstløytnant Ulmar Wollans ytterligere drøftelser

Hvis Austlids avdeling ikke hadde oppdaget den tyske ryggdekningen og kjørt uten opphold mot husene på Hagevolden, ville Regjeringen ha vært omtrent hvor trefningen ble.

Ingen tysk veisperring da.

Lite sannsynlig at den tyske nærsikring ville ha påpnet ild når ryggdekningen ikke gjorde det. Var blitt pålagt ikke å åpne ild før sikker fiende, fordi eventuelle tyske forsterkninger måtte komme derfra.

⁸¹ "Tyskerne var meget oppspilte og minste forsøk på å ta etter lommestørklet kunne få de alvorligste følger" [Hagen s. 3, vedlegg 6.11], noe som tyder på nervøsitet hos tyskerne, kanskje fordi de var så få.

⁸² Sjøfører Thommassen i intervju ed Bjørnar Austlid, s. 3 (vedlegg 6.8).

Konklusjon: Austlids styrke ble *ikke* tatt i bakhold og beskudd fra "alle kanter" ute på et åpent jorde, slik den offisielle krigshistorie beretter.

En djerv handling i en normal "handling ved kontakt" i en ellers generelt kaotisk norsk situasjon alt den 15. april 1940 etter å ha vært utsatt for bombingene på Terningmoen og Elverum den 11. april (to angrep; i 11-tiden og 16-tiden [ca 2,5 t da]).

Kaptein Eiliv Austlids største vanskelighet må ha vært hans utrente avdeling, samt det ulykkelige at den finnländsfrivillige Brun, som hadde kjørt i samme bil som Austlid, og som av avdelingen ble oppfattet som en kn, ble drept i startfasen av angrepet. Da var vel Austlid av gårde over jordet. Med en trent avdeling hadde det vært gode muligheter for å lykkes. Det var bare tyskerne på denne ryggdekningen som angrepet var rettet mot, og som skulle nedkjempes, og man hadde en formidabel dekningsild/ildstøtte fra 4 Colt-mitraljøser. De tyske soldater på ryggdekningen var ikke mange - 5-6 soldater, og de hadde bare håndvåpen.

III.3.2 Oberst Arne Bulls beskrivelse

Oberst Arne Bull har i Norsk Militært Tidsskrift nr. 3/1999 s. 19⁸³ gitt følgende beskrivelse, som han opplyser er "et kortfattet resymé av hendelsesforløpet slik "Krigen i Norge" beskriver det":

"Kaptein Austlid blir på Dovre orientert om Kp5/IR 11s strefning av Sjefen for Bn II/IR11, og at Kp 5 nå er i stilling ved Dombås, ca 13 km lengre nord. Ingen vet hvor stor den tyske styrken er, eller hvordan den er gruppert.

Kaptein Austlid fortsetter nordover med mitr.troppene på 2 lastebiler og en personbil. Ved Hagevolden, ca 6 km sør for Dombås, oppstår det ildkamp. Da Austlids tropper ligger fastlåst på en åpen slette, forsøker Austlid et stormangrep mot tyske stillinger i høyre flanke. Det mislyktes i det Austlid faller, og resten av nordmennene overgir seg. I tillegg til kpsjefen er 6 mann døde og 4 hardt såret. 28 mann blir tatt til fange. 5 mann klarer å unnsnippe".⁸⁴

Videre skriver oberst Arne Bull i sin artikkel bl.a. (s. 21):

---

⁸³ Vedlegg 8.5.

⁸⁴ Denne angivelse viser at avdelingen besto av i alt 44 mann, kaptein Austlid inklusive. Oppsetningslisten rekonstruert skal imidlertid vise 40 (kanskje minus 1 som var drept tidligere). Munthe-Kaas angir også antallet til 40 (3 befal og 37 korp/menige).

"Det var Austlids styrker som først oppdaget tyskerne, kom i stilling og åpnet ild. Deres posisjon var imidlertid meget sårbar på en åpen slette. De 4 mitraljøsnelagene var nærmest fastlåste. At kaptein Austlid selv ledet den lille angrepsstyrken, tyder på en modig og initiativrik mann som i en tvunget situasjon hadde få valgmuligheter."

Ytterligere skriver oberst Arne Bull i sin artikkel bl.a. (s. 20):

"Fra en av statsrådene får han [kaptein Austlid] vite at det kun "er noen forfrosne tyskere" som sperrer veien". --- Han [kaptein Austlid] vil sende en forpatulje til fots nordover som sikring, men det blir avvist av den samme statsråden."

Det kan dessuten merkes at oberst Arne Bull i sin artikkel (s. 20) også skriver:

"De norske sivile og militære myndigheter hadde 14 og 15 april ufullstendige og feilaktige opplysninger om den tyske gruppering og kampevne syd for Dombås.

Kaptein Austlids intensjon var å rykke nordover, på en militært sett korrekt måte, med sikring foran kjøretøyene, men ble presset - eller følte seg presset - til å sløyfe dette på grunn av tidsnød."

Enn videre påpeker oberst Arne Bull (s. 20) i sin artikkel:

"På Dovre blir han [kaptein Austlid] klar over at størstedelen av Regjeringen er der, og at Kongen og Kronprinsen er på Otta. Disse skal til Åndalsnes snarest mulig. Det er norsk oppfatning at de tyske fallskjermtropper skal fange Konge og Regjering."⁸⁵

Endelig påpeker oberst Arne Bull (s. 20):

"Troverdige og selvstendige kilder hevder at statsrådene fulgte etter Austlidkompaniet nordover fra Dovre, og at de snudde da skytingen tok til ved Hagevolden. Dette bekrefter oppfatningen om at i alle fall Regjeringens medlemmer ikke ventet sterk tysk motstand."

III.3.3 Lokalhistoriker Egil M. Kristiansens beskrivelse

⁸⁵ Sml. også Krigens dagbok - Annen Verdenskrig i tekst og bilder (1946) ved Otto Ruge, s. 326: "Tyskerne tok straks opp jakten på Kongen og Regjeringen" [vedlegg 8.2].

Egil M. Kristiansen har denne beskrivelse i sin artikkel i Gamalt frå Stange og Romedal, Stange historielag (1988): "Ble kaptein Eiliv Austlid og hans soldater sendt i døden av desperate statsråder?" - Etter å ha påpekt at toget med kaptein Austlid, de to fenriker og de øvrige 37 soldater kom til Brennhaug st. ca kl 0730 den 15. april 1940, fortsettes fremstillingen slik (s. 17):⁸⁶

"På Brennhaug ble soldatene beordret i stilling. Det viser hvor dårlige etterretninger man hadde om hvor tyskerne befant seg. Misforståelsen ble imidlertid snart oppklart, og kompaniet kunne fortsette videre nordover ombord i bilene. Etter en stopp i Dovre sentrum⁸⁷ kjørte de - ca. 7 kilometer lengre nord - rett inn i tyskernes ildlinje. De norske bilene ble stående helt ubeskyttet på et åpent parti av riksvegen, mens tyskernes kraftige ild kom fra godt forskansede stillinger. Forutsetningene for kamp var så ulik som vel mulig. Mens de norske soldatene kjempet for å få mitraljøsene i stilling ved vegkanten, pep de tyske kulene om ørene på dem.

Olaf Kristiansen Nyfløtt fra Espa var en av soldatene i Austlid-kompaniet og den første som ble rammet av en tysk kule. Det skjedde da han skulle entre lastebilen for å hente ammunisjon til mitraljøsene. Like etter falt en annen stangesokning, *Lorentz Christopher Brun* fra Saxlund. Han kom like før krigsutbruddet fra Finland, hvor han hadde deltatt som frivillig i den finske vinterkrigen. Nå var han kaptein Austlids adjutant og hadde antagelig grad som korporal.

Austlid beordret straks seks mann til et stormangrep som han selv ledet. Noen uhyggelige og dramatiske minutter senere var kompanisjefen falt, soldatene på de to lastebilene viftet fortvilet med hvite flagg, og Ivar Grøholt og Arne Mostue kjempet for livet for å komme vekk fra det tyske kuleregnet. Det samme gjorde fenrik Jon Floden. Han kom fram til et hus i nærheten og lånte både sivile klær og en sykkel. Deretter trakk han det forteste han kunne sørover igjen".

---

⁸⁶ Egil M. Kristiansens beskrivelse [vedlegg 8.6] er gitt en journalistisk og dramatiserende form, noe som kan ha sammenheng med at han har vært soldat ved Hærens samband med vanlig tjeneste, og altså ikke har noen yrkesmilitær bakgrunn.

⁸⁷ Denne stopp i Dovre sentrum omtaler Egil M. Kristiansen nærmere på s. 20.

III.3.4 Omtalen i general Otto Ruges erindringer, i oberst Munthe-Kaas' fremstilling av Krigen i Norge, i rapporten fra den militære undersøkelseskommisjon, m.fl.

III.3.4.1 Omtalen i general Otto Ruges bok "Felttoget"

I sin bok om krigshandlingene i Norge i 1940 (utgitt i 1989) skriver general Otto Ruge bl.a.:

"Når jeg snakker om flyvevirksomhet, må jeg også nevne en nærmest humoristisk episode som inntraff i denne uken. En dag, jeg tror det var den 14. april, landet et tysk fallskjermkompani i traktene om Dovre, Vålåsjø og Lesjaskog. Storparten av kompaniet ble temmelig fort arrestert uten å ha utrettet noe, men kompaniets sjef med en del av styrken fikk satt sig fast et sted i Dovre, hvor han behersket jernbanen og landeveien med ild. Da jeg på det tidspunkt ikke hadde noen avdelinger i nordre del av Gudbrandsdalen, tok det så vidt jeg husker tre dager innen vi fikk avvæbnet denne styrken, og herunder hendte mange tragikomiske episoder.

Jeg sendte et mitraljøsekompani pr bil til Dovre, men dette kompaniet kjørte uforsiktig rett inn i tyskernes ild og ble beskyttet og splittet. Kompanisjefen, kaptein Austlid falt. Et geværkompani, kaptein Rotheim, som så ble sendt frem pr. bil, gjorde samme dumhet om igjen, og det gikk på samme måte med det".⁸⁸

III.3.4.2 Omtalen i oberst Munthe-Kaas' bok "Krigen i Norge 1940"

I boken Krigen i Norge 1940 gir oberst Munthe-Kaas situasjonen/trefningen 15. april 1940 en ganske omfattende omtale. Han skriver bl.a.:⁸⁹

"På Dovre ble det atter en stans. Ved 11.15-tiden hadde kaptein Austlid den før omtalte telefonsamtale med kaptein Navelsaker på Dombås. Austlid fikk da vite at kp 5/IR 11 var kastet tilbake av tyskerne og at kompaniet hadde tatt stilling ved Dombås. Men han fikk ikke vite at kampen hadde stått så langt sør som ved Ulekleiv - sannsynligvis fordi Navelsaker selv ikke var ordentlig orientert. Hva imidlertid ingen norsk avdelingsjef på dette tidspunkt kunne vite, var at fallskjermgruppen 15/4 morgen foruten Ulekleiv-stillingen med front nordover også hadde tatt en stilling ved Hagevolden med front sørover.

⁸⁸ Otto Ruge: Felttoget. General Otto Ruges erindringer fra kampene april-juni 1940 (utgitt 1989) s. 72-73 [vedlegg 8.3]. Se også nedenfor avsnitt VI.2.6.4 flg.

⁸⁹ Munthe-Kaas: Krigen i Norge, s. 35 [vedlegg 8.4].

Da Austlid atter satte seg i marsj, ble regjeringsmedlemmene fornuftigvis igjen på Dovre. Man la merke til at Austlids bilkolonne kjørte uten noe framskutt sikringsledd. Denne uaktsomhet peker hen på feilaktig situasjonsbedømmelse. Austlid har formentlig regnet med klart farvann til henimot Dombås. Kp 5/IR 11 var jo kastet tilbake og hadde tatt ny stilling ved Dombås. Austlid må ha hatt inntrykk av at tyskerne var fulgt etter kp 5 mot Dombås og at de følgelig sto ca 10 km nord for Dovre. Hadde kaptein Austlid visst at det hadde stått kamp ved Ulekleiv - 3,5 km sør for Dombås - hadde han nok rykket taktisk riktigere frem enn han gjorde.

Forreste lastebil stanset noe sør for Hagevolden. Man mente å ha sett noe mistenkelig. Men kompanisjefen, som følte seg sikker på at fienden ikke kunne være så langt sør i dalen, ga tegn til å fortsette. Kort etter fikk bilene ild på seg fra begge sider av veien. Den tyske stilling som lå like ved Hagevolden var både sperrende og dominerende, særlig den del som lå på veiens østside hvor en høy, plogformet sandmele med bratte sider dominerte det flate lende som i 50-100 meters bredde strakte seg flere hundre meter langs veien.

Da ildoverfallet kom, var Austlids biler bare et par hundre meter fra fienden.

Straks motilden var åpnet, samlet Austlid 7 mann om seg og rykket frem - øst for veien - mot den tyske stilling på sandmelen. Det lyktes dem under dekke av egen mitraljøseild å komme inn i den døde vinkel under sandmelen. Derfra begynte klatringen opp mot brinken. Langs denne løp det et kreaturgjerde. Austlid var i ferd med å klyve over dette, da han ble rammet. Han var da like inn på den tyske stilling.

Nede på veien så man kompanisjefen falle og angrepet på brinken bryte sammen. Nordmennene på veien innstilte da ilden og viftet med hvite lommetørklær.

Kr. W. Thomassen, Tønsberg,⁹⁰ som var fører av bakerste lastebil, fikk snudd og kjørte tilbake til Dovre."

For fullstendighets skyld nevnes også oberst Munthe-Kaas' beskrivelse av den tyske stilling:⁹¹

⁹⁰ Han var ikke fra Tønsberg, men fra Vang (Hamar). Hans brev er imidlertid skrevet på hans arbeidsgivers brevpapir, Jøntvedts Auto as, som hadde adresse i Tønsberg. Se også ovenfor avsnitt III.3.1.1, hvor det er påpekt at Thomassen var *Nygaardsvolds* sjåfør, slik at det av dette følger at statsministeren var med også da man nå måtte snu.

⁹¹ s. 32.

"Schmidt ga Mössinger ordre om å finne en så gunstig forsvarsstilling som mulig ved riksveien. En slik ble funnet ved Ulekleiv og straks besatt". - "Ved 2300-tiden ble skinnegangen sprengt på tre steder".

Om morgenen 15/4 ble stillingen ved Ulekleiv utbygd, og ved hjelp av tømmerstokker og kjøretøyer ble riksveien nordfra sperret. Flankerende maskingeværreder.

"Men Schmidt måtte også frykte angrep sørfra. Han sendte derfor en del av sin styrke sørover for å finne en best mulig stilling med front sørover. Vel 1 km sør for Ulekleiv ligger Hagevolden. Der fant den avdelte styrke en sterk stilling". -- "Denne morgen fikk løytnant Schmidt sine siste forsterkninger fra omstreifende fallskjermjegere, slik at hans styrke nå kom opp i 2 offiserer og 61 underoffiserer og jegere".

III.3.4.3 *Omtalen i Rapport fra den militære undersøkelseskommissjon av 1946, NOU 1979: 47*

I Rapport fra den militære undersøkelseskommissjon av 1946, NOU 1979: 47,⁹² er kaptein Eiliv Austlid omtalt s. 67 og s. 150.

s. 67: "Den første ferdige bataljon (kaptein Navelsaker) ble sendt til Dombås hvor den ble satt inn mot de tyske fallskjermtropper som var kastet ned syd for Dombås den 14. april, og kampene fortsatt den 15., 16. og 17. april. 2 kompanier av I.R.5 (kaptein Austlid og kaptein Botheim) ble sendt fra Elverum".

"Kaptein Navelsakers bataljon på Dombås fikk ordre om å uskadeliggjøre fallskjermtroppene. Dessuten fikk 2. Divisjon ordre om å sende en mitraljøseavdeling (kaptein Austlid). Kaptein Austlids avdeling var så uheldig å kjøre inn i de tyske styrker, og ble delvis ødelagt. Det ble da sendt flere avdelinger sørfra" --- "De fryktet begge (general Hvinden Haug og oberst Mork) at tyskerne ved hjelp av biler kunne omgå deres stillinger,⁹³ eller at de kunne landsette tropper med fly i deres rygg. Fallskjermtroppene på Dombås kunne begrunne en slik frykt".

⁹² Vedlegg 8.1.

⁹³ Refererer seg til situasjonen Mjøsa, Brummunddal, Randsfjorden m.v. – "isen på Mjøsa og Randsfjorden var ennå kjørbær for biler, og brukbar som landingsplasser for fly.

III.3.4.4 *Ingeniørmajor H. F. Arentz' omtale i Aftenposten 16. juli 1945*

I en artikkel i Aftenposten 16. juli 1945⁹⁴ forteller ingeniørmajor H. F. Arentz om situasjonen "Da Kongen og regjeringen Nygaardsvold stod i fare for å komme i hendene på tyske fallskjermtropper". Arentz forteller bl.a.:

"Og det siste jeg hørte om aftenen [14. april] var at han [kaptein Navelsaker] nu på det nærmeste hadde nedkjempet fallskjermjegerne". ---

"Litt seinere på morgenen kom et ekstratog til Dombås som førte med seg en mitraljøseavdeling under kaptein Austlid. De avsøkte egnen nordover. Jeg stilte opp en mitraljøse på gården hvor Regjeringen var. Enkelte av regjeringsmedlemmene, særlig statsråd Lie, ble utålmodig og mente de skulde reise. Statsministeren spurte meg om hva jeg anså rådeligst. Jeg spurte om det var meget ønskelig for Regjeringen å komme over til Åndalsnes. Dertil svarte statsministeren bestemt ja. - Da kan jeg ta ansvaret for at vi går ned igjen på hovedveien og følger etter mitraljøseavdelingen i tilstrekkelig avstand så vi er klar til å komme fram når resten av fallskjermjegerne er nedkjempet. -

Dette ble gjort. Jeg talte personlig med kaptein Austlid like før han gikk til angrep. Han fikk muntlig beskjed om at han måtte sende bud øyeblikkelig når troppene var nedkjempet, så vi fikk fri passasje. Vi var herunder kommet omtrent opp til Kirkestuen igjen. Mitraljøseavdelingen hadde to lastebiler med folk og en personbil for sjefen. Jeg vilde jo ikke blande meg opp i avdelingens disposisjoner, men jeg syntes det så litt besynderlig ut å rykke fram med mitraljøsene pakket sammen på bilene. Jeg trøstet meg med at Austlid visste hvor tyskerne befant seg, så han kunde kjøre et stykke før han utviklet skytterlinje.

Det varte imidlertid ikke lenge etter at de hadde startet før vi hørte skyting bak et høydedrag. Jeg sendte da ut et par skytterlagsfolk med beskjed om å rykke forsiktig fram for å se hvordan situasjonen så ut. De kom ikke tilbake. Så måtte jeg atter sende en ny mann fram, og fikk fremdeles ikke beskjed før det kom styrtende en mann i sivil overfrakk. Han viste seg å være en fenrik fra mitraljøseavdelingen som rapporterte at de var skutt ned alle sammen.⁹⁵ - Det var bra, sa jeg. Men dessverre - det viste seg at det var den norske avdelingen som var skutt ned. Bare 3 unnslopp, hvorav atter en ble skutt under flukten. Mannen som gav meg rapport hadde klart å ta seg inn på en gård hvor han hadde lånt en frakk og skiftet av uniformen. ---

⁹⁴ Vedlegg 8.15.

⁹⁵ Det må ha vært fenrik Jon Floden.

Vi hadde ikke annet å gjøre enn øyeblikkelig å vende bilene og kjøre ned til Otta. Nu måtte vi regne med at tyskerne etter dette hadde to lastebiler og en personbil til disposisjon - nu kunde de komme hvert øyeblikk.

Vi kjørte så fort vi kunde til Otta, hvor også Kongen befant seg. --- Endelig ringte jeg etter anmodning fra forsvarsministeren en lynsamtale til Kommanderende General Ruge, som befant seg i nærheten av Tretten stasjon, og gav ham en kort rapport om det som var hendt."⁹⁶

III.3.4.5 Trygve Lies omtale i boken "Leve eller dø"

I boken "Leve eller dø" (1955)⁹⁷ skriver Trygve Lie bl.a. om innkvarteringen, om kaptein Eiliv Austlids halvkompani, og om den sivilkledde mann på sykkel:

"Bygningen lå litt vekk fra den egentlige bebyggelsen omkring Dovre kirke og fra hovedveien, i tilfelle tyskerne skulle rykke frem langs den. Vi hadde ikke noe valg, statsministeren, Hindahl, Ystgaard, Støstad og jeg måtte slå oss til der" (s. 169).

"Ved Kirkestuen møtte vi kaptein Eiliv Austlid, som hadde henimot 40 mann med seg i to lastebiler og en personbil. De skulle etter ordre fra general Ruge forsøke å angripe tyskerne sørfra, mens bataljon Navelsaker skulle angripe fra nord. Da de reiste forbi, syntes vi det var litt rart at de maskingeværene de hadde med seg - tre fire stykker - sto bakerst på lastebilene med løpene pekende bakover. Hvorfor sto ikke maskingeværene foran på bilene med retning fremover eller til siden? Men hva kunne vi sivilister gjøre?" (s. 170).

"Mellom kl 12 og 13 kom det en sivilkledd mann på sykkel. Svetten silte av ham, og han så medtatt og noe forvirret ut. Med rystende stemme kunne han fortelle at han var den eneste overlevende av kaptein Austlids tropp. Tyskerne hadde ligget i bakhold i skogen 3-4 kilometer fra Kirkestuen, og akkurat da bilene skulle **passere**, hadde de gått til angrep. Med sine maskingeværer åpnet de en overraskende ild mot lastebilene. Kaptein Austlid var blitt drept ved den første salven. Mannen på sykkelen⁹⁸ var den eneste som hadde kommet seg unna. - Senere fikk vi vite at fullt så galt var det ikke" (s. 171).

⁹⁶ Major Herman Arentz var 12. april 1940 beordret som forbindelsesoffiser hos Kongen, jfr. NOU 1979: 47 s. 147.

⁹⁷ Vedlegg 8.10.

⁹⁸ Det må ha vært fenrik Jon Floden.

III.3.4.6 *Nygaardsvolds omtale i boken "Norge i krig".*

I boken "Norge i krig" (1982) er det gitt denne omtale av begivenhetene basert på Nygaardsvolds notater:⁹⁹

"Omtrent halvveis mellom Dovre og Dombås møtte vi en bil i stor fart. Det var major Arentz fra forsyningskorpset. Han fortalte at de seks flyene vi hadde sett, hadde satt ned fallskjermtropper sør for Dombås, og at disse nå var på marsj sørover. De norske troppene på Dombås hadde satt etter dem, og han sa at vi måtte returnere til Dovre så hurtig som mulig" (s. 98).

"På Brennhaugen fikk vi fatt i bilene våre igjen, og kjørte frem til Dovre. Her traff vi en kaptein Østlie med om lag 40 mann og fire mitraljøser lastet på to lastebiler. De skulle reise oppover for å ta den siste resten av tyskerne. Guttene var muntre og glade enda det var så tidlig på morgenen. Vi kjørte etter dem oppover til vi kom til Landheim gård. Her kom kaptein Østlie og sa at nå var vi visstnok tett inn på tyskerne. Det ville snart bli kamp, og han ville rå oss å vende tilbake til Dovre. Vi lystret ordre og kjørte tilbake" (s. 102).

" --- da kom en ung mann i sivile klær, gjennomvåt og gjennomsvett,¹⁰⁰ og meldte at han visstnok var den eneste gjenlevende av de 40 mann som var sendt oppover. Han fortalte at straks etter at vi hadde snudd var de kommet til en haug ved veien, og her hadde en hel masse tyskere sprunget opp og feiet lastebilene rene med maskinpistoler. Kaptein Østlie hadde falt alt ved første salve" (s. 103).

III.3.4.7 *Fenrik Jon Floden i intervju med Vi Menn (1995)*

I *Vi menn* har forfatteren Egil Ulateig i 1995 et intervju med Jon Floden,¹⁰¹ som den gang var fenrik i kaptein Eiliv Austlids avdeling:

"På morgenkvisten befant de seg i Dovre sentrum. Regjeringen befant seg inne i Kirkestuen. Austlid forsvant inn i huset og ble lenge borte. Soldatene stod oppstilt ved to lastebiler ute på tunet.

Kapteinen kom ut, deretter Kommanderende General Ruge, som holdt en kort tale, og ga ordren: - Tyske fallskjermjegere har sperret veien og jernbanelinjen og forskanset seg ca tre km lenger oppe i dalen. Deres oppdrag er å rykke fram og uskadeliggjøre disse!

⁹⁹ Vedlegg 8.9. Boken er utgitt etter Johan Nygaardsvolds død, basert på hans opptegnelser, jfr. forordet, s. 5-6.

¹⁰⁰ Det må ha vært fenrik Jon Floden.

¹⁰¹ Vedlegg 8.17.

Ja vel, svarte kaptein Austlid. Men Floden kvakk til da kapteinen etterpå ga en ny ordre: - Dere kjører nøyaktig fem km videre oppover i sakte fart med slokte lys,¹⁰² kontrollerer avstanden på speedometeret, stopper og avventer nærmere ordre fra meg. 50 meters avstand mellom bilene. Sett i gang!"

I intervjuet angis at Floden spurte kapteinen om dette virkelig var alvor, men "fikk et bryskt svar om at "det er ordre". Selv satte Austlid seg inn i en personbil, og sjåføren Arne Mostue har fortalt at da kapteinen smelte døren igjen, utbrøt han: "Dette er selvmord, men ordre er ordre".

Videre angis i intervjuet: "Det er grunn til å tro at denne ordren kom fra forsyningsminister Trygve Lie, den sterke mann i regjeringen Nygaardsvold", og videre at Floden bl.a. bemerket at "Vi hadde ingen forpatrolje, og skulle altså kjøre rett mot en tysk styrke som var så sterk at Mørebataljonens folk ... måtte trekke seg tilbake til Dombås kvelden før".

Floden opplyser videre bl.a.: "Trygve Lie kjørte i en fjerde bil, bak Austlid. I en erindringsbok forsøker han å gjøre narr av oss, sier for eksempel at våpnene våre pekte bakover. Dette er løgn. Hvordan det var på fenrik Hagens bil, som kjørte først, vet jeg ikke. Men jeg hadde en Colt miltraljose på hver side av førerhuset, og kan banne på at de pekte forover."

Det fremgår også av intervjuet at det var kaptein Austlids avdeling som oppdaget tyskerne - Floden angir at det var han som først oppdaget dem - og videre: "Men så hadde Austlid åpenbart sett at steinene leet på seg, og ropte "Ild". Og en ting skal jeg si om kapteinen: Den mannen manglet ikke mot. Han satte på sprang i spissen for karene sine, og litt seinere segnet han død om".

Endelig fremgår det av intervjuet at Floden kom seg unna, og til Kirkestuen, og at han "avla rapport til Otto Ruge personlig, som rolig fattet ga ordre om lynretrett til Otta. Regjeringsmedlemmene kringsette meg med spørsmål og virket paniske".

---

¹⁰² Lite trolig. Det var midt på dagen, i april!

III.3.4.8 Major Kaspar Gudmundseths uttalelse av 9. mars 2002

I en uttalelse av 9. mars 2002 skriver Kaspar Gudmundseth bl.a.:¹⁰³

"Kaptein Austlids halvkompani ble ved ankomst til Dovre anmodet om å fortsette de få kilometer til Dombås. Det hadde samlet seg flere offisielle representanter fra myndigheter m.v. som hadde det travelt og var spent på å komme videre forbi den midlertidige sperring på Dombås.

På samme tidspunkt, som presset på kaptein Austlid om å fortsette mot Dombås, var fremmet, forberedte IR 11 s ledelse på Dombås å sende en transport kolonne til Dovre for å åpne vegen.

Det fremgår ikke av de foreliggende opplysninger at kaptein Austlid tok kontakt med Dombås, hvor han ville fått opplysning om tyske stillinger og foreliggende planer.

Han satte i gang en usikret fremrykning med sin styrke som førte til katastrofe. Begge Austlids tropper kjørte rett inn i de tyske sperrestillinger ved Hagevolden, like syd for Dombås sentrum. 7 mann falt, deriblandt kaptein Austlid, 4 ble hardt såret og 28 tatt til fange.

Det var tungtveiende feilvurderinger både fra IR 11s ledelse og Kaptein Austlid s side som førte til det sørgelige tap. ---

At kaptein Austlid satte i verk en fremrykning uten å ha tatt kontakt med de som hadde kontroll med fremrykningsområdet måtte føre galt av sted."

III.4 Vurdering av ovenstående beskrivelser og utsagn

III.4.1 Faren for mytedannelse

For bedømmelsen av de beskrivelser og utsagn referert ovenfor er det grunn til å ta utgangspunkt i og fremheve det som den militære undersøkelseskommissjon av 1946 selv påpeker, at det omkring kamphandlingene i 1940 " har det dannet seg adskillige myter og grodd opp mye sladder som til dels har gått ut over enkeltpersoner".¹⁰⁴

I nær tilknytning til dette understrekes – slik det alltid vil være tilfellet når det gjelder forhold som ligger en del tilbake i tiden – at det nødvendigvis må

¹⁰³ Vedlegg 6.22. Det fremgår ikke i hvilken anledning denne uttalelse er avgitt.

¹⁰⁴ "Omkring kamphandlingene i 1940 har det dannet seg adskillige myter og grodd opp mye sladder som til dels har gått ut over enkeltpersoner. En får håpe at en del av dette kan slås ned ved resultater undersøkelseskommissjonen kommer til etter nøyaktig gransking", jfr. Kommisjonens brev av 2. mai 1946 til generaljurisiksjonsjefene for Hæren, Sjøforsvaret og Luftforsvaret, inntatt i NOU 1978: 47 på s. 30.

være et selvsagt utgangspunkt at nye opplysninger kan komme til og medføre at tidligere oppfatninger må revurderes. Dermed kan det som har vært den alminnelige oppfatning vise seg ikke å være holdbar. En tidligere alminnelig oppfatning kan derfor ikke – og iallfall ikke uten videre – legges til grunn ved vurderingen av beskrivelser og utsagn som gjelder forhold som ligger en del tilbake i tiden. Selvsagt medfører gjentakelser av en alminnelig oppfatning i seg selv ikke at en alminnelig oppfatning blir mer holdbar.

Det er således all grunn til å fremheve Olav Ristes uttalelse, inntatt avslutningsvis i den omfattende introduksjon til offentliggjørelsen av rapporten fra den militære undersøkelseskommissjon av 1946: "For ei slik gransking, om enn utført av ein kommisjon utnemnd av Kongen og samansatt av førsteklasses krefter, kan like lite som andre former for historieskriving bli det siste ord. Sjølv i beste fall kan ein slik kommisjons vurderingar ikkje bli anna enn ein interimrapport om eit avsnitt av historia som historikarar og andre seinare vil vurdere på ny, ut frå andre synsvinklar, og oftast med eit meir fullstendig materiale som grunnlag".¹⁰⁵

III.4.2 *Generelt om betydningen av umiddelbar opplevelse – faren for å bygge på det som andre har sagt ("hear-say") – grensedragningen mot karakteristikker m.v.*

Ved vurderingen av utsagn og beskrivelser er det som utgangspunkt av grunnleggende betydning om den som gir utsagnet eller beskrivelsen fremkommer med og gjengir noe som vedkommende selv har opplevd, eller om vedkommende gjengir noe som andre har opplevd eller fått fortalt. Det er derfor at nærhet til angjeldende begivenhet er av så grunnleggende betydning. Dette gjenspeiler seg bl.a. i prosesslovgivningen når det gjelder domstolenes behandling av sivile saker og straffesaker, som bygger på at vitner skal forklare seg om det de *vet* om de forhold saken gjelder:

"Vitnet forklarer seg om et faktisk hendelsesforløp eller en faktisk tilstand, herunder hvordan han på hendelsestiden bedømte forholdet".¹⁰⁶

Det følger av dette at et utsagn, en beskrivelse eller et vitneprov som gjengir det som en annen har opplevd nødvendigvis må vurderes med høyde for de feilmarginer som kan forekomme. Det kan være tale om misforståelser mellom den som avgir et utsagn og den som videreformidler utsagnet, nyanser kan bli borte, og et vagt utsagn kan bli gjengitt som et vesentlig sikrere utsagn enn det opprinnelige. Dertil kommer at det opprinnelige utsagn kan være uriktig, og det blir selvsagt ikke riktigere ved at det videreformidles av andre, eventuelt

¹⁰⁵ NOU 1978: 47 s. 7 flg, på s. 21, *kursiveringen* er gjort her.

¹⁰⁶ Tore Schei: Tvistemålsloven med kommentarer II (1990), kommentarene til tvml § 217, s. 84.

av flere andre. Derfor vil vekten av utsagn, beskrivelser og vitnemål måtte tillegges større betydning, og må ha større vekt, dess nærmere vedkommende har vært til angjeldende sted for den begivenhet, handling eller hendelse som beskrives eller skal forklares. Det følger av dette at utsagn av typen "hear-say" – altså utsagn som gjengir og bygger på andres utsagn – i bevismessig henseende må vurderes med de feilmarginer som slike utsagn kan være beheftet med.¹⁰⁷

Betydningen av vitneprov, på samme måte som utsagn og beskrivelser ellers, styrkes når det gjelder de konkrete forhold som omtales – ikke minst når det gjelder spesifikke detaljer, som kan være viktige når de sees i sammenheng – mens de mer generelle iakttagelser ikke nødvendigvis kan tillegges den samme vekt. I forhold til å avklare hva som faktisk har funnet sted vil generelle iakttagelser og karakteristikk vanligvis være farget av de spesifikke observasjoner, og spørsmålet vil i praksis ofte bestå nettopp i å avklare om de generelle iakttagelser og karakteristikk virkelig viser seg å ha vært holdbare, når de sees i sammenheng med de spesifikke observasjoner.

Ved vurderingen av utsagn, beskrivelser og vitneprov m.v. må det selvsagt tas hensyn til tidsfaktoren – hvor det generelle utgangspunkt nødvendigvis er det at erindringen av hva som skjedde svekkes ettersom tiden går. Særlig gjelder dette hvor det er gått lang tid. Hvor det er tale om egne, sterke opplevelser i en høydramatisk situasjon – og spesielt dersom det i tillegg er tale om en unik engangsopplevelse – vil imidlertid forholdet kunne være at en slik opplevelse setter seg i sinnet "for alltid". Det kan selvsagt skje at erindringen forskyves, men særlig hvor det er tale om de eksakte detaljer vil erindringen kunne være meget eksakt, endog etter meget lang tid.

Samtidig må det tas i betraktning hva det faktisk har vært mulig for den enkelte person å kunne observere, og situasjonens dynamikk vil selvsagt kunne påvirke såvel utsagn, som beretninger og vitneprov. Dertil kommer at erindringen vil kunne bli påvirket av vedkommendes mer eller mindre bevisste ønske om å skjule egne svakheter, eller å fremheve betydningen av egen innsats. Slike forhold vil imidlertid kunne tendere i den retning at det da blir tale om mer generelle iakttagelser og karakteristikk, og vurderingen av holdbarheten må også forsåvidt sees i sammenheng med de spesifikke observasjoner.

---

¹⁰⁷ Sml. f.eks. Johs. Andenæs: Straffeprosessen i første instans (1962) s. 187: "I engelsk rett har en den regel at et vitne bare skal forklare seg om egne iakttagelser, ikke om hva det har hørt av andre. Såkalt "hearsay evidence" er utelukket. Begrunnelsen er at slikt bevis er upålitelig, dels fordi utsagnet kan være blitt misforstått eller forvansket, dels fordi den person hvis uttalelse blir referert ikke har vært avhørt i retten med den garanti som edsavleggelse og krysseksaminasjon gir".

III.4.3 Vurdering av de ovenstående beskrivelser og utsagn

III.4.3.1 Beskrivelser og utsagn som gjelder fremrykningen mot og angrepet på den tyske stilling ved Hagevolden.

Oberstløytnant Ulmar Wollans gjennomgåelse (III.3.1 ovenfor) bygger på åstedsbefaring og intervjuer med de som deltok i fremrykningen og som var til stede eller deltok i angrepet på den tyske stilling på Hagevolden. Det er tale om konkrete og faktiske forhold, hvor flere impliserte har gitt sine forklaringer om hva de selv hadde gjort og opplevd i situasjonen. Disse forklaringer er sett i sammenheng, og dertil i sammenheng med de øvrige konkrete forhold, såsom terrengforhold, våpentype osv., basert på en nøktern fagmilitær tilnærming, herunder kunnskap om de daværende våpen og utstyr forøvrig. Denne omhyggelige, detaljerte, konkrete og nøkterne gjennomgåelse virker overbevisende, og gir - så langt jeg kan bedømme det - en dekkende beskrivelse av selve fremrykningen mot og angrepet på den tyske stilling ved Hagevolden.

Oberst Arne Bulls beskrivelse (III.3.2 ovenfor) er vesentlig mer kortfattet når det gjelder selve fremrykningen mot og angrepet på den tyske stilling ved Hagevolden. Såvidt skjønnes bygger denne fremstilling på noen av de samme kilder som oberstløytnant Ulmar Wollan har benyttet og utbygget ved videre undersøkelser, og det er ingen motstrid mellom oberst Arne Bulls beskrivelse og oberstløytnant Ulmar Wollans gjennomgåelse. Ut over det som fremgår av oberstløytnant Ulmar Wollans gjennomgåelse gir imidlertid oberst Arne Bulls beskrivelse neppe noe ytterligere bidrag til de faktiske forhold som knytter seg til selve fremrykningen mot og angrepet på den tyske stilling ved Hagevolden.

Egil M. Kristiansens beskrivelse (III.3.3 ovenfor) av selve fremrykningen er forholdsvis kortfattet. Styrken i den tyske ildgivning og av den tyske stilling fremstår som sterkere enn den mer nøkterne beskrivelse som oberstløytnant Ulmar Wollan gir. Det vesentligste formål med Egil M. Kristiansens artikkel har imidlertid vært å forklare hvorfor kaptein Eiliv Austlid rykket frem slik som han gjorde, foran følget med statsminister og medlemmer av regjeringen, slik at det under utarbeidelsen av fremstillingen synes å være lagt mindre vekt på selve fremrykningen og angrepet mot de tyske stillinger. Forsåvidt gjelder fremrykningen og angrepet synes Egil M. Kristiansen å legge til grunn oberst Munthe-Kaas' beskrivelse.

General Otto Ruges omtale (III.3.4.1 ovenfor) består ikke av annet enn en helt generell karakteristikk, som på ingen måte er nærmere underbygget, annet enn ved en angivelse av at kompaniet "kjørte uforsiktig rett inn i tyskernes ild". Det er derfor intet som tilsier at dette utsagn kan tillegges nevneverdig betydning.¹⁰⁸ Det er imidlertid ikke usannsynlig at utsagnet bl.a. er bygget på det

¹⁰⁸ Omtalen av situasjonen i Dombås-området er for øvrig gitt en svært spesiell form - det nevnes "en nærmest humoristisk episode som inntraff", og at det "hendte mange tragikomiske episoder" (s. 72-73) - umiddelbart før

som general Otto Ruge ble meddelt av ingeniørmajor H. P. Arentz, og at general Otto Ruges utsagn dermed må karakteriseres som bygget på noe han har hørt av andre.

Det synes nærliggende å forklare general Otto Ruges utsagn ved å se det i sammenheng med det som ingeniørmajor H. P. Arentz forteller i intervjuet med Aftenposten 16. juli 1945 (III.3.4.4 ovenfor). Det fremgår her bl.a. at Arentz "hørte skyting bak et høydedrag", at det deretter "kom styrtende en mann i sivil overfrakk. Han viste seg å være en fenrik fra mitraljøseavdelingen som rapporterte at de var skutt ned alle sammen", at bilene så ble vendt om, og at Arentz "ringte ... etter anmodning fra forsvarsministeren en lynsamtale til Kommanderende General Ruge, som befant seg i nærheten av Tretten stasjon,¹⁰⁹ og gav ham en kort rapport om det som var hendt."

Heller ikke Rapporten fra den militære undersøkelseskommissjon av 1946, NOU 1979: 47 (III.3.4.3 ovenfor) består på dette punkt av noe annet enn en ganske generell karakteristik uten nærmere angivelse av konkrete omstendigheter. Det uttales kun at kaptein Austlids avdeling "var så uheldig å kjøre inn i de tyske styrker, og ble delvis ødelagt". Selv ikke angrepet på den tyske stilling er nevnt med ett ord. Det er derfor lite som kan utledes av denne rapport i den sammenheng det her er tale om.

Oberst Munthe-Kaas' omtale (III.3.4.2 ovenfor) er vesentlig mer detaljert enn omtalen i general Otto Ruges erindringer, og i Rapporten fra den militære undersøkelseskommissjon av 1946 [NOU 1979: 47]. Oberst Munthe-Kaas' fremstilling er bygget på de kilder som den gang forelå, likevel uten at spesielle kildeangivelser er angitt forsåvidt gjelder kaptein Eiliv Austlids avdeling, fremrykningen mot og angrepet på den tyske stilling på Hagevolden.

Det er imidlertid vesentlig at Munthe-Kaas selv - i brev av 6. nov. 1951 - uttrykkelig skriver¹¹⁰ at han bare har kunnet bygge på førstehånds beretninger fra én av de som var med – fra den sivile telegrafist Einar Olsen, som tilfeldigvis var der.¹¹¹

---

bl.a. kaptein Austlids innsats karakteriseres som en "dumhet". Denne fremstillingsform bidrar til at det blir vanskelig å ta karakteristikken av kaptein Austlids innsats alvorlig, jfr. nærmere nedenfor avsnitt VI.2.6.4 flg.

¹⁰⁹ General Otto Ruge må imidlertid ha befunnet seg på Øyer.

¹¹⁰ Brev av 6. nov. 1951 til sjåfør Thomassen [vedlegg 6.7].

¹¹¹ Jfr. Egil M. Kristiansen s. 23: "Så godt som ingen menige soldater ble intervjuet eller bedt om rapport av redaksjonen for "Krigen i Norge". Der hadde man nok med å finne fram til og innhente rapporter fra offiserer som deltok i felttoget".

I brevet skriver Munthe-Kaas bl.a.:

"Av hensyn til kaptein Austlids og hans gutters ettermele er det av stor interesse å få vitnemål fra dem som var med. Inntil Mostues beretning i dag har bare foran nevnte telegrafist Einar Olsen¹¹² gitt en førstehånds beretning, men han kom øyensynlig for sent til å se selve kampen.

Hverken Floden eller Hagen har i sine rapporter gitt noen detaljer om kampen. Inntrykket har derfor hittil blitt at Austlid uforberedt og uten kampmuligheter rente like i en felle og selv måtte bøte herfor med sitt liv. En slik oppfatning må ikke bli den endelige, hvis Mostues beretning er sannferdig og det er utvilsomt tilfelle."

Den detaljerte angivelse av terrenget ved Hagevolden, og av selve angrepet på den tyske stilling, samsvarer i det vesentligste med den beskrivelse som oberstløytnant Ulmar Wollan har gitt.

Det kan således merkes at Munthe-Kaas bl.a. skriver at kaptein Eiliv Austlid samlet "7 mann om seg og rykket frem - øst for veien - mot den tyske stilling på sandmelen. Det lyktes dem under dekke av egen mitraljøseild å komme inn i den døde vinkel under sandmelen. Derfra begynte klatringen opp mot brinken. Langs denne løp det et kreaturgjerde. Austlid var i ferd med å klyve over dette, da han ble rammet. Han var da like inn på den tyske stilling. - Nede på veien så man kompanisjefen falle og angrepet på brinken bryte sammen. Nordmennene på veien innstilte da ilden ...".

Det kan også merkes at Munthe-Kaas angir at det var den norske avdeling som først stanset, fordi man mente å ha sett noe mistenkelig.

På andre punkter er det imidlertid ikke samsvar.

Munthe-Kaas angir at den norske avdeling fikk ild på seg fra begge sider av veien, mens de omhyggelige undersøkelser som oberstløytnant Ulmar Wollan har gjort, indikerer at tyskernes ildgivning kun kom fra den ene (høyre) side.

Vesentlig er det også at Munthe-Kaas skriver at de norske bilene "fikk ild på seg", mens såvel oberst Arne Bulls som oberstløytnant Ulmar Wollans undersøkelser konkluderer med at det var den norske avdeling som stoppet opp og begynte beskytningen av den tyske stilling.

---

¹¹² I brevet angitt "som et tilfeldig vitne til episoden og som - tross sivil - ble tatt av tyskerne og tvunget til å være med på gravleggingen av de falne".

Munthe Kaas skriver også¹¹³ at kompanisjefen Austlid, som- etter at forreste lastebil hadde stanset fordi man mente å ha sett noe mistenkelig - "følte seg sikker på at fienden ikke kunne være så langt sør i dalen,¹¹⁴ ga tegn til å fortsette". Oberstløytnant Ulmar Wollans undersøkelser gir imidlertid ikke noe holdepunkt for at noen slik episode fant sted, men at det var den norske avdeling som stoppet opp og omgående begynte beskytningen av den tyske stilling.¹¹⁵

Vesentlig er det at Munthe-Kaas skriver at da kaptein Austlids avdeling "atter satte seg i marsj, ble regjeringsmedlemmene fornuftigvis igjen på Dovre". Det synes imidlertid å måtte legges til grunn at statsministeren og en rekke av regjeringsmedlemmene fulgte etter kaptein Austlids avdeling, slik oberstløytnant Ulmar Wollan og andre er kommet frem til gjennom sine undersøkelser.

Se f.eks. Nygaardsvold (III.3.4.6): "Vi kjørte etter dem oppover til vi kom til Landheim gård". Tilsvarende kan merkes Egil M. Kristiansen (III.3.3, på s. 22), under henvisning til Dik Lehmkuhl: *Reisen til London (1945)* - "Lehmkuhl skriver at statsrådene *fulgte etter* Austlid-kompaniet videre nordover fra Dovre, og at de først vendte om da de nærmet seg den tyske stillingen".

Ytterligere nevner Egil M. Kristiansen sammesteds opplysningene fra statsministerens sjåfør: "*Kristian Wendkværn Thomassen* (fra Vang) var under felttoget sjåfør for statsministeren. Han ble tilskrevet av Munthe-Kaas og spurt om opplysninger. I sitt svarbrev av 2. november 1951 skriver Thomassen at regjeringsfølget *fulgte etter Austlid-kompaniet* videre nordover fra Dovre: "Jeg holdt mig ca 400-500 m bak den bakerste av nevnte lastebiler. Ved Hagevolden (her er en nokså lang rett strekning) så jeg at et par mann hoppet av lastebilen samtidig som jeg hørte skyting. Jeg rygget bilen øieblikkelig, snudde og returnerte til Kirkestuen på Dovre. Klokkeslettet kan jeg ikke huske, men jeg var til stede på Kirkestuen da fenrik Floden kom tilbake og avgav rapport for major Arentz", skriver Thomassen bl.a."¹¹⁶

¹¹³ Det kan merkes at Munthe-Kaas skriver at Austlids biler bare var et par hundre meter fra fienden. Dette er ikke i strid med det som oberstløytnant Ulmar Wollans undersøkelser viser - når han angir at avstanden var 650-700 meter, refererer dette seg til avstanden fra lastebilstopp til husene på Hagevolden. Avstanden er målt på kart 1:5.000 [økonomisk kartverk], og skrittet opp og kontrollert i terrenget. Avstanden opp til den tyske stillingen hvor de ble beskyttet fra er ca 100 m i luftlinje.

¹¹⁴ I denne beskrivelse er det lagt inn et subjektivt element, som viderefører den uaktsomhet som Austlid klandres for i Munthe-Kaas' foregående avsnitt, jfr. nedenfor. Det subjektive element i beskrivelsen av ovenstående episode synes imidlertid å være forfatterens egen forklaring, og dermed en slutning ut fra de øvrige foreliggende omstendigheter. Dermed er det ikke gitt at kaptein Eiliv Austlid faktisk hadde denne oppfatning.

¹¹⁵ Dette samsvarer med Flodens intervju (III.3.4.7 ovenfor).

¹¹⁶ Ytterligere nevnes at forsvarsminister Ljungbergs sjåfør, Odd Kulblikk fra Solør, har opplyst til Bjørnar Austlid at regjeringsmedlemmene fulgte etter i to biler, og at Trygve Lie og Terje Wold var passasjerer i hans bil, i tillegg til forsvarsminister Ljungberg. Også Thomassen opplyser i intervju (vedlegg 6.8) at Ljungberg var

Uttalelsene fra regjeringens medlemmer må dermed vurderes på bakgrunn av at de har befunnet seg et stykke bak de fremrykkende to lastebiler og personbilen hvor kaptein Eiliv Austlid befant seg. Statsministerens sjåfør opplyser at avstanden hadde vært 400-500 meter, og i intervjuet med Aftenposten forteller Arentz at ”vi hørte skyting bak et høydedrag”.

III.4.3.2 Særlig om det utsagn som ble fortalt av "den mann i sivil frakk" som kom styrkende og fortalte at alle var blitt drept

Med dette utgangspunkt må inntrykket hos Regjeringens medlemmer være blitt sterkt preget av det som ble fortalt av den mann i sivil frakk som kom – og fortalte at alle var blitt drept.¹¹⁷ – Fremstillingen hos Trygve Lie (III.3.4.5 ovenfor) synes å være sterkt preget av det, men han gir altså ikke mer enn en gjenfortelling av noe som en annen har sagt, og har her ikke noen egen observasjon:

”Tyskerne hadde ligget i bakhold i skogen 3-4 kilometer fra Kirkestuen, og akkurat da bilene skulle passere, hadde de gått til angrep. Med sine maskingeværer åpnet de en overraskende ild mot lastebilene.”

Tilsvarende gjelder Nygaardsvold (III.3.4.6 ovenfor): ”Han fortalte at straks etter at vi hadde snudd var de kommet til en haug ved veien, og her hadde en hel masse tyskere sprunget opp og feiet lastebilene rene med maskinpistoler”.

Dette inntrykk fra fremtredende medlemmer i regjeringen, basert på det som ble fortalt av "den mann i sivil frakk som kom",¹¹⁸ sammen med det inntrykk som på dette grunnlag ble formidlet til Kommanderende General, må ha vært egnet til at det dannet seg en alminnelig oppfatning - og som senere er blitt gjentatt i flere senere fremstillinger¹¹⁹ - om at kaptein Austlid og hans avdeling "var så uheldig å kjøre inn i de tyske styrker, og ble delvis ødelagt".

---

med i Kulblikks bil. Berntsen: I malstrømmen (vedlegg 8.21) opplyser riktignok at Ljungberg var blitt igjen hos kongen på Otta, og at Terje Wold var reist tilbake til Hamar for å reorganisere Justisdepartementet. Det er mulig at det her kan være tale om personforvekslinger. Mer sannsynlig er det likevel at Ljungberg har overnattet på Otta fra den 14. til den 15. april, og kjørt opp til Dovre st. og sluttet seg til de øvrige medlemmer av regjeringen på formiddagen den 15. Det fremstår som lite trolig at Ljungberg skulle ha gitt avkall på den bilen som han disponerte. – I intervjuet opplyser Thomassen at det var Nygaardsvold, Støstad og Ystgård som satt i hans bil.

¹¹⁷ Altså fenrik Floden, som hadde vært så passiv, og som senere ble dømt for landssvik, jfr nedenfor avsnitt III.4.3.4. I den sammenheng det her er tale om må merkes sjåfør Kr. W. Thomassens uttalelse i brev av 2. nov. 1951 til oberst O. Munthe-Kaas (vedlegg 6.6): "... jeg var tilstede på Kirkestuen da fenrik Floden kom tilbake og avgav rapport for major Arentz".

¹¹⁸ Han synes nærmest å ha vært i en eller annen form for sjokktilstand, hvilket i og for seg kan være forståelig.

¹¹⁹ Eksempelvis nevnes Ottar Vold: Felittoget i Norge [Rikstrykdeverket] (1995) [vedlegg 8.20] s. 61: "Kaptein Austlids halvkompani kom til Dovre om formiddagen 15. april. Under fremrykningen kjørte avdelingen inn i en tysk sperring ved *Hagevolden* (sør for Dombås) og ble tilintetgjort. Hele 7 mann falt, blant dem kaptein Austlid,

Tilsvarende gjelder eksempelvis fremstillingen hos Lehmkuhl s. 66-67, hvor fremstillingen er ytterligere dramatisert: "De satt og ventet noen timer og skulle akkurat til å gjøre et nytt forsøk på å komme igjennom da de hørte en stemme utenfor. Døren ble revet opp og en ung mann vaklet inn. Han var klissvåt og klærne møkkete og lasete. Han var uhyre oppskaket --- Han sa de var blitt tatt i et bakhold bare noen få minutter etter at regjeringen hadde snudd. I en veisving hadde en mengde fallskjermhoppere løpt frem fra skauen på begge sider av veien og pepret bilene med sine maskinpistoler - såvidt han kunne skjønne måtte han være den eneste overlevende. Han hadde krøpet tilbake gjennom skauen; på veien hadde han tatt av seg uniformen og fått på seg noen sivile klær. Til slutt hadde han funnet en motorsykel og sust av gårde for å varsle regjeringen om at tyskerne var på vei til Dovre".

III.4.3.3 Særlig om hvor skuddklare mitraljøsene var

En bemerkning hos Trygve Lie (III.3.4.5 ovenfor) gir grunn til særskilt omtale.

Trygve Lie skriver bl.a.: "Da de reiste forbi, syntes vi det var litt rart at de maskingeværene de hadde med seg - tre fire stykker - sto bakerst på lastebilene med løpene pekende bakover." Hvorfor sto ikke maskingeværene foran på bilene med retning fremover eller til siden?" "Men hva kunne vi sivilister gjøre."¹²⁰

Oberstløytnant Ulmar Wollan har etter min anmodning gitt denne kommentar til utsagnet:

"De fleste sivilister hadde knapt nok hatt noen militærtjeneste den gang, noe som også fremgår av at han kaller den store, vannavkjølte mitraljøs for maskingevær. -

---

4 ble hardt såret, 28 tatt til fange (inkludert de fire sårede), mens 5 mann kom seg unna". Tilsvarende gjelder Harald Berntsen: I malstrømmen (1991) [vedlegg 8.21] s. 49: "Etter et par timer kom det en syklist som silte av vann og svette, og fortalte at han var eneste gjenlevende av styrken på førti mann. Ikke lenge etter at regjeringsfølget hadde kjørt tilbake til Dovre, var de førti blitt meiet ned av tyske maskinpistoler". Likedan Andreas Hauge: Kampene i Norge 1940 (1978) bind 2 [vedlegg 8.22] s. 217 [bildeteksten]: "Kaptein Austlids styrke falt i tysk bakhold ved Hagevolden", og s. 218: "Han regnet antagelig med å treffe tyskerne først oppe ved Dombås, og kjørte derfor uten sikring. Forreste lastebil stanset noe syd for Hagevolden, man mente å ha sett noe mistenkelig. Men kompanisjefen, som følte seg sikker på at fienden ikke var så langt syd i dalen, ga tegn til å fortsette. Kort etter kom bilene under ild fra begge sider av veien".

¹²⁰ Egil M. Kristiansen s. 24 gir uttrykk for en sterkt kritisk holdning til Trygve Lies fremstilling, bl.a. i denne sammenheng.

I skyteklar stilling står den på trefot (en metallfot med 3 ben) hvor skytteren i normalstilling sitter på et sete bak på trefoten som våpenet står på, - en nokså høy silhuett, men ikke så høy at det ville være praktisk/teknisk mulig å få våpenet over førerhuset. Det må stå på trefoten for å ha noen som helst mulighet for rettet ild. Dessuten er ikke lastebil noen stridsvogn som det skal kjempes fra med tunge våpen.

Den militære forberedelse ville være mitraljøser klargjorte for strid på bakken. De veier ca 60 kg, og med utslått trefot dekker de en grunnflate i trekant, bred 1m og lang 1,5m. Og det var to mitraljøser som da måtte stå ved siden av hverandre med treføttene i breddestilling slik at løpene pekte bakover. Føttene måtte da være litt "om hverandre" slik at selve de to våpnene kom nærmere hverandre.

Fra bilen ville beredskapen være årvåken observasjon og ild med håndvåpen i en øyeblikkelig besvarelse av ild, mens mitraljøsene ble satt i ildstilling på bakken.

Situasjonen slik oppfattet i området, tilsa heller ikke sprangvis fremrykning med observasjon for hver stopp, og ev. ved indikasjoner på fare å sette mitraljøsene på bakken og i ildstilling for hver stopp mens den andre bilen kjørte forbi til neste oversiktssted, osv."¹²¹

Likedan er det grunn til å kommentere det som ingeniørmajor H. F. Arentz bemerker i sitt intervju med Aftenposten 16. juli 1945 (III.3.4.4 ovenfor) om mitraljøsene:

---

¹²¹ Egil M. Kristiansen s. 21 gir en annen forklaring. "Det ... var en spesiell grunn til at våpnene sto akkurat slik. På Dovre gikk det nemlig hardnakkede rykter om at det skulle befinne seg tyskere i et hus 4-500 meter nord for Kirkestuen. De to lastebilene ble derfor beordret til å kjøre opp foran huset, foreta en brå U-sving, stanse med front ut av gårdsplassen igjen og med mitraljøsene i skuddstilling mot bygningen. Dersom tyske soldater kom til syne i dører eller vinduer, var ordren at det skulle skytes. - Nå viste det seg imidlertid at opplysningene om tyskere i huset var falske rykter, og da bilene fortsatte videre nordover, var mitraljøsene snudd og løpene pekte framover". Tilsvarende forklaring er gjengitt i den senere artikkel av Alf Eriksen: Dovrebygda 14. - 19. april 1940, Dovrebygde, Dovre historielag (1994) [vedlegg 8.7] s. 20. Det må presiseres at denne episode med huset fant sted *før* kaptein Austlid og hans halvkompani dro fra Kirkestuen og videre i retning Dombås med statsministeren og øvrige statsråder som følge i to biler. Dette fremgår av intervjuet med Sverre Storholt (vedlegg 6.17): "Det første som skjedde da vi kom til Kirkestua, var den gården som skulle angripes. Der var det to porter. Det var rundkjøring inne på tunet og en stor rødmalt hovedbygning med dobbeltdører. Det var bare å klemme på hvis dørene ble åpnet. Det var ordren der. Da svingte vi [i intervjuet feilskrevet "sviktet"] mitraljøsene, så vi fikk dem bakover. Da skulle vi kjøre inn og ta dem inn der. (Fullt av kvinner og unger der inne. Hadde gått rykter om tyskere der.) Da kjørte vi ut, og derfor fikk vi mitraljøsene bak." Når det gjelder situasjonen *etter* at kaptein Austlid og hans halvkompani dro fra Kirkestuen og videre i retning Dombås med følget, fremgår det bl.a. av Bjarne Nymoens forklaring (vedlegg 6.10): "Mitraljøsene hadde vi montert sammen oppe på bilene, så de var skuddklare".

"Jeg vilde jo ikke blande meg opp i avdelingens disposisjoner, men jeg syntes det så litt besynderlig ut å rykke fram med mitraljøsene pakket sammen på bilene".

Til denne bemerkning har oberstløytnant Ulmar Wollan etter min anmodning gitt denne kommentar:

"Arentz utsagn om "pakket sammen" er det ikke mulig å få noen orden på, selv om det hadde vært praktisk mulig å ha våpenet, trefoten og ammunisjonsboksene hver for seg og så sette våpenet sammen i den vanlige drillen for det. Da hadde hans uttrykk vært dekkende, men da er det vanskelig å få inn Lies "pekende bakover". Da ville de jo ha ligget med pipen i skråstilling oppe på bakgavelen. Det stemmer heller ikke med vitneutsagnene som jeg oppfattet tilsa helt klargjorte for strid. I den sammenheng har jeg forøvrig nu ringt Arthur Eggen - stadig frisk og rørig, også i toppetasjen. Mente at mitraljøsene sto helt klargjorte bak på lasteplanet. - Det eneste måtte være at selve våpnene sto tett sammen mot hverandre på lasteplanet - og med 16-17 mann på lasteplanet og 2 vannavkjølte Colt mitraljøser på de små, førkrigs-lastebilene måtte det bli trangt om plassen - og at det er dette som ligger i hans uttrykk om at våpnene var pakket sammen på bilene".

Det må også merkes at Bjarne Nymoen bl.a. uttaler: "Mitraljøsene hadde vi montert sammen oppe på bilene, så de var skuddklare."¹²² Tilsvarende uttalelse gir Arthur Eggen - "mitraljøsene sto bakerst på lasteplanet klar for skyting".¹²³ Videre kan merkes opplysningen fra Finn Thue, sjåfør på den ene av lastebilene, som bl.a. opplyser "at bilen tilhørte hans onkel, den var ny og hadde høy karm foran som dekket over førerhuset".¹²⁴ Med en såvidt høy karm ville det – såvidt forståes – ikke være teknisk mulig å få mitraljøsene til å peke fremover.

III.4.3.4 Særlig om intervjuet med fenrik Jon Floden

Intervjuet med fenrik Jon Floden (III.3.4.7 ovenfor) inneholder misforståelser, bl.a. m.h.t. den uriktige opplysning om at det var general Otto Ruge som var på Kirkestuen på Dovre, og er også preget av å fremheve egen rolle.

¹²² Brev til Bjørnar Austlid av 16. juli 1985 (vedlegg 6.10).

¹²³ Brev til Ulmar Wollan av 15. des. 2006: "Mitraljøsene sto bakerst på lasteplanet klar for skyting, slik at de kunne trekkes ned på bakken for skyting derfra. - Det var 2 mitraljøser, og jeg var reserve for skytteren på den ene mitraljøsen. Jeg var ansvarlig for at ammunisjonsbeltet matet riktig inn i mitraljøsen", vedlegg 6.15

¹²⁴ Brev fra Bjørnar Austlid av 25. nov. 2006, vedlegg 6.9

Et ønske om å rettferdiggjøre seg selv kan heller ikke utelukkes. Jon Kaspar Floden, som var født 11 des 1916, var medlem av NS, iallfall under krigen, og sveitfører i arbeidstjenesten (AT). Han ble i mai 1947 dømt for landssvik til ett år og seks måneders fengsel, og tap av borgerlige rettigheter i ti år, jfr. Østlendingen 9. mai 1947 (vedlegg 6.19 a) og b)). Her fremgår også at Floden var tiltalt for ”et par angiverier, hvorav det ene førte til arrestasjon av to personer i Osen”. – Om Flodens forhold da ildgivningen pågikk har Bjarne Nymoen gitt denne beskrivelse: ”Fenrik Floden sprang veien tilbake. Har i ettertid hørt at Floden skulle springe tilbake for å varsle kongen og regjeringen, og det kan hende dette er korrekt, men for oss menige soldater som intet visste, og særlig tror jeg for Særnmo og meg som var personlig kjent med Floden, virket det deprimerende at en offiser skulle rømme” (brev av 16. juli 1985 til Bjørnar Austlid, vedlegg 6.10).

I noen grad gjenspeiler intervjuet også den sjokkpregede opplevelse som Jon Floden fikk den gang. De relativt få konkrete faktiske omstendigheter som nevnes - og den uforbeholdne uttalelse om at kaptein Eiliv Austlid var en mann som ikke manglet mot - kan likevel merkes.

Såvel Bjarne Nymoen som Jon Floden gir uttrykk for at kaptein Eiliv Austlid, før avgang fra Kirkestuen, har gitt uttrykk for at fremrykningen skulle skje sprangvis. Bjarne Nymoen¹²⁵ opplyser at ”vi skulle kjøre 3 km og stoppe igjen. Hvis vi traff tyskerne før, skulle vi hoppe av bilene og ta opp kampen”. Jon Floden uttaler noe tilsvarende, men med 5 km intervaller. – Det er 6 km fra Dovre kirke til Hagevolden. Det er intet som tyder på at det ble foretatt noen stopp, enn si at man gikk i stilling før videre fremrykning, før den tyske stilling ble observert og undergitt ild fra kaptein Eiliv Austlids avdeling. Det inntrykk som festner seg er at man kjørte frem – ”peiset på” – i tråd med oppfatningen av liten fare til å begynne med.

III.4.3.5 Særlig om uttalelsen fra Kaspar Gudmundseth

Uttalelsen fra Kaspar Gudmundseth (III.3.4.8 ovenfor) må være direkte uriktig, for såvidt som det uttales at kaptein Austlid ikke hadde tatt kontakt med IR 11 på Dombås, jfr. nedenfor III.5.2. Det fremgår heller ikke hvilke opplysninger Gudmundseth har hatt tilgang til, og heller ikke i hvilken anledning uttalelsen er avgitt, enn si til hvem. Kaspar Gudmundseth underbygger således ikke sitt utsagn om at kaptein Austlid ”kjørte rett inn i de tyske sperrestillinger”. Endelig var Kaspar Gudmundseth selv ikke på området

¹²⁵ Brev av 16. juli 1985 til Bjørnar Austlid, (vedlegg 6.10).

rundt Dombås på denne tid, men tjenestegjorde i Nord-Trøndelag. Noen selvstendig bevisverdi kan Kaspar Gudmundseths uttalelse derfor ikke tillegges.

III.4.4 Sammenfatning forsåvidt gjelder selve fremrykningen mot og angrepet på den tyske stilling ved Hagevolden.

Sammenfatningsvis må det ut fra ovenstående kunne legges til grunn at kaptein Austlid og hans avdeling rykket frem i det beredskapsnivå som i fagmilitær terminologi omtales som gult - altså i jevn fart, med årvåken observasjon fremover og til sidene, med håndvåpen klare, og mitraljøsene klargjort bakerst på lastebilene for rask stillingsgang på bakken. Det må også tas i betraktning at kaptein Austlid var lokalkjent i området.

Oberstløytnant Ulmar Wollan har gitt denne beskrivelse av de forskjellige beredskapsgrader i Kavaleriet ved motorisert forflytning - kjøring i *grønt, gult og rødt*:

"Grønt: Ingen fare, - tar bare forflytningsmessige hensyn for trafikksikkerhet og komfort for personellet.

Gult: En viss fare, - kjører med jevn fart, men tar beredskapsmessige hensyn ved årvåken observasjon og våpen klare til ildgivning for øyeblikkelig reaksjon fra kjøretøyene ved eventuell kontakt, - derpå stillingsgang på bakken, - kjøretøy i ildstilling.

Rødt: Fare for kontakt med fiende i ukjent posisjon, - i stilling eller under bevegelse. I tillegg til anført under "Gult" blir beredskap også innlagt forflytningsteknisk ved "froskemethoden" eller "trekkspillmetoden".

- Froskemethoden: De to tet-kjøretøyene kjører sprangvis, - det fremste kjører til nærmeste/ neste oversiktspunkt (høyde eller veisving) og går i ildstilling der. Kjøretøy nr 2 kjører forbi kjøretøy nr 1 som står i ildstilling og dekker kjøretøy nr 2 inntil dette har gått i ny ildstilling lenger fremme. Derpå følger kjøretøy nr 1 etter på samme måte. Øvrige kjøretøy holder seg hele tiden bak disse på oversiktspunkts-avstand for det av disse som er kjøretøy nr 3, med 50 -100 m's avstand mellom de følgende. Denne metoden tilgodeser fart på bekostning av beredskap. (Prinsippene for forflytning: sikring-beredskap-fart-kontroll).

- Trekkspillmetoden: De to têt-kjøretøyene kjører sprangvis som for "gult", men går i ildstilling ved samme oversiktspkt. Når kjøretøy nr 2 er kommet på plass i ildstilling i området hvor kjøretøy nr 1 står, kjører kjøretøy nr 1 videre til neste oversiktspunkt under dekke av kjøretøy nr 2

som er klar til å gi rettet ild mot oppdukkende mål/fiendtlig ildgivning mot kjøretøy nr 1. – Dacapo. Denne metoden tar større sikkerhetshensyn på bekostning av farten i forflytningen.

Avhengig av vurderingen av hvilke beredskapsgrad som er nødvendig, kan altså en motorisert forflytning begynne i Grønt gå over til Gult og derpå Rødt med Froskemethoden først og ende med trekkspillmetoden inntil kontakt".

Videre må det kunne legges til grunn at det var den norske avdeling som observerte tyskerne og deres stilling, og deretter åpnet ild, med påfølgende angrep på stillingen. Etter at kaptein Austlid var drept brøt angrepet sammen.

På denne bakgrunn må det også legges til grunn at fremrykningen i *gult* viste seg å være tilfredsstillende beredskapsgrad - den årvåkne observasjon fra bilene lykkedes, og avdelingen oppnådde å kunne gripe initiativet ved å ta våpnene i bruk og åpne ild mot fienden.

Ovenstående kan ikke sees å gi grunnlag for den slutning at kaptein Austlid og hans avdeling kjørte inn i et bakhold, en felle e.l. Opplysninger fra "den mann i sivil frakk som kom" tilbake etter at angrepet var brutt sammen, og som ble gitt til fremtredende medlemmer i regjeringen, og videreformidlet til Kommanderende General, må imidlertid ha vært egnet til at det dannet seg en alminnelig oppfatning - og som har vært gjentatt mer eller mindre ukritisk i senere fremstillinger - om at kaptein Austlid og hans avdeling "var så uheldig å kjøre inn i de tyske styrker, og ble delvis ødelagt".

III.5 *Hvorfor fremrykning uten fremskutt sikringsledd*

III.5.1 *Ble det gitt ordre om fremrykning uten fremskutt sikringsledd*

Det må være på det rene at kaptein Austlid og hans avdeling rykket frem uten noe fremskutt sikringsledd.

De foreliggende opplysninger gir grunn til å anta at det meget skarpt ble gitt uttrykk for et sterkt ønske om fremrykning straks, og uten sikringstiltak, av tidsmessige grunnet i den sterkt pressede situasjon som forelå for statsministeren og øvrige statsråder.¹²⁶

Forsåvidt gjelder det tidsmessige aspekt bemerket oberstløytnant Ulmar Wollan bl.a.: "Det var ingen kjent oppklaringsvirksomhet fra

¹²⁶ En oppklaringspatrolje utenfor veien i lendet, men med retning langs veien ville tatt betydelig tid, men ville vært forsiktigere og dermed tryggere. En forpatrolje går normalt i fronten og på veien hvis det er den hovedstyrken følger. Det virker som om ordren har gått ut på at ingen av delene skulle gjøres.

Dombåsbataljonens side i aktuelt område. *Ingen* visste altså hvor fienden var, eller noe om fiendens forhold i det hele tatt, til kaptein Austlids kjennskap. Men på bakgrunn av sin utdanning og lange tjeneste som infanterist var det naturlig for ham å sikre sin fremrykning i gangfart i ukjent fiendesituasjon. Fire timer fra Brennhaug til Kirkestuen, knapt 10 km, indikerer det. (Fart for 30 km-en til marsjmerket er 9 min pr km, og det er svært rolig gange, som da gir ca halvannen time i gangfart til Kirkestuen. Det er under halvparten av den tiden de brukte). Med det press han ble utsatt for i fiendesituasjonen, slik kildene beskriver den, sannsynliggjør at han følte plikt overfor sin oppdragsgiver-HOK å bidra i situasjonen til general Ruges anbefaling til statsrådene å ta seg frem til vestkysten snarest. At han ble fortalt det på Kirkestuen er også sannsynlig. Likevel ville han altså ha oppklaring til fots i lendet foran seg under forflytningen. Han var Infanterist og det var første gang både for ham og hans soldater med fare for ildstrid med fiende i skjulte stillinger". Fremrykning i gangfart ca 15 km fra Kirkestuen/Dovre til Dombås ville neppe medført annet enn at statsrådene var kommet frem noen timer senere enn det de nå tok sikte på.

Om det sterkt uttrykte ønske om fremrykning straks, og uten sikringstiltak,¹²⁷ refererer Egil M. Kristiansen s. 23 at Sverre Storholt, som var en av soldatene i fenrik Hagens tropp og befant seg på den fremste lastebilen, har forklart dette:

"Da kaptein Austlid kom ut igjen etter sitt besøk i Kirkestuen pensjonat, var han innstilt på å sende en forpatrolje nordover. -- Han spurte om noen ville melde seg frivillig til denne jobben. Storholt og kameraten hans, Magnus Bredesen (som falt senere på dagen) hadde trent på slike oppdrag under øvelser, så de meldte seg umiddelbart. Mens de to snakket med Austlid om patruljens oppdrag, kom det to personer mot dem. Den ene vet ikke Storholt hvem var, men den andre hadde han ingen problemer med å gjenkjenne: Det var forsyningsminister Trygve Lie. Lie var interessert i å høre hva som nå foregikk, og Austlid forklarte at han var i ferd med å sende ut en forpatrolje.

Lies reaksjon kommer jeg aldri til å glemme, forteller Storholt: "Det har vi ikke tid til. Dere som tilhører Norges elitekompani, skal være redde for fire forfrosne tyskere, det er for galt. Bare kjør igjennom", utbrøt statsråden.¹²⁸

¹²⁷ Sml. også oberst Arne Bull (III.3.2 ovenfor): "Kaptein Austlids intensjon var å rykke nordover, på en militært sett korrekt måte, med sikring foran kjøretøyene, men ble presset - eller følte seg presset - til å sløyfe dette på grunn av tidsnød."

¹²⁸ I intervju (vedlegg 6.17) er Sverre Storholt ennu mer presis: "Så var det ved Kirkestua. Vi gikk frem og Austlid snakket med [?]. Hva de snakket om fikk vi ikke lov å høre. Bredesen var med meg. Vi ville gå ut med

Etter denne episoden ga Austlid ordre om å fortsette nordover, uten noen form for sikring.¹²⁹

Arne Mostue var sjåfør på personbilen, der Austlid og Brun var passasjerer --- han [Mostue] har fortalt til andre om Austlids opptreden: "Han satte seg inn i bilen og smelte igjen døra", har Mostue fortalt. I en temmelig forarget tone utbrøt han: "dette er sjølmord, men ordre er ordre".

Det tyder på at Austlid følte seg presset til noe han syntes var fullstendig uforsvarlig. Men ordre skulle likevel følges, det var en av grunnsetningene i hans oppdragelse. I dette tilfellet kom ordren dessuten direkte fra en av statsrådene, og ikke bare fra en, men sannsynligvis fra to. Det er nemlig grunn til å tro at den personen som var sammen med Lie, og som Storholt ikke kjente, var forsvarsminister *Birger Ljungberg*.¹³⁰

Han sa ingenting, men nikket samtykkende til det Lie sa, forteller Storholt. Foruten å være forsvarsminister var Ljungberg oberst i Hæren."

Den konkrete forklaring om at kaptein Austlid var i ferd med å sende ut en forpatrulje, avgitt av en av de som selv meldte seg for å være med i forpatruljen, og som ytterligere opplyser at han - sammen med en av de andre som skulle være med - hadde trent på slikt under øvelser, gjør forklaringen meget troverdig, også når han gir klart uttrykk for det skarpe utbrudd og utvetydige ønske som ble gitt av forsyningsminister Trygve Lie om bare å kjøre igjennom.¹³¹

Denne forklaring bestyrkes av det som Mostue har gitt uttrykk for. "Mostue fortalte at da de kom til Otta møtte Austlid Trygve Lie og Terje Wold. De forlangte at han skulle kjøre foran, rydde veien, for de måtte

den patruljen. Det var da vi gikk fra bilene og bortover at Austlid ba om frivillige til en patrulje. Da gikk både Magnus og jeg dit. Svein [Skybakk] fikk overta mitraljøsen, og han ble skytter. *Svein*: Ja, jeg husker da noe. *Sverre Storholt*: Det var meg, Magnus Bredesen og Austlid. Det var spørsmål om vi skulle ha patrulje til store hovedvei og oppover. Vi ville heller ha den oppe i lia, slik at vi kunne se ned på hovedvegen. Vi var der alle tre. Det var da vi fikk beskjed om bare å kjøre. Trygve Lie, sammen med en som var nokså lang og heller tynn, sier at vi ikke hadde tid til å vente med en patrulje: Dere som tilhører Norges elitekompani, skal ikke være redde fire forfrosne tyskere, bare kjør. Det var ordren vi fikk der. (SS: Magnus og jeg hadde vært sammen i flere år forut og hadde hatt veldig mye patruljetjeneste sammen)."

¹²⁹ Også i intervjuet med Jon Floden (III.3.4.7 ovenfor) er det angitt at det ble gitt ordre av en slik karakter.

¹³⁰ Antagelsen om at den annen person var forsvarsministeren kan imidlertid ikke være riktig, det fremgår bl.a. av det som ingeniørmajor H. F. Arentz forteller til *Aftenposten* 16. juli 1945, at forsvarsministeren ikke var på Dovre [forøvrig heller ikke justisminister Terje Wold], men på Otta.

¹³¹ Det forhold at dette utbrudd fra forsyningsminister Trygve Lie - såvidt vites - ikke foreligger skriftlig, er forklarlig ut fra den foreliggende og sterkt pressede situasjon, jfr. også det som er angitt (III.1.7 ovenfor) om at det helt generelt ikke var noen tid til skriftlige rapporter m.v.

over til Åndalsnes snarest mulig. – ”Det kan jeg ikke, vi er for dårlig utstyrt, vi har ikke engang hjelm til alle”. – ”Er De feig?” – ”Nei, det er jeg ikke, men det er jeg som har ansvaret (eller det er mitt ansvar) for soldatene”.¹³²

Det utvetydige ønske som ble gitt av forsyningsminister Trygve Lie om bare å kjøre igjennom hadde form av en ordre. Noen kompetanse til å gi kaptein Eiliv Austlid en slik ordre hadde forsyningsministeren imidlertid ikke - det foreligger ikke noe slikt kommandoforhold når det gjelder de enkelte statsråder i regjeringen, og forsåvidt heller ikke når det gjelder statsministeren. Formelt forelå derfor ingen ordre om å rykke frem på denne måte.¹³³

Samtidig er det neppe tvil om at kaptein Eiliv Austlid har oppfattet det som et meget sterkt press overfor ham om at det skulle rykkes frem som angitt, og at det ble forventet at han gjorde det. Den autoritet som tilkommer statens høyeste myndighetspersoner, og den respekt for autoriteter som iallfall den gang var meget sterk, er et viktig ledd i det press som ble lagt på ham. I den foreliggende situasjon ville det ikke ha sømmet seg, om han ikke hadde fulgt den sterke henstilling som fremkom fra statsråden.

Det må understrekes at den foreliggende situasjon må kunne karakteriseres som ekstrem, og preget av tidspress. Landet var i krig - landets myndigheter var ikke forberedte - og situasjonen uoversiktlig. Landets vitale interesser sto på spill, og det vites ikke hva som nærmere ble drøftet inne på Kirkestua. Det må ha fremstått som svært viktig at statsminister og statsråder kunne komme videre snarest mulig. Ut fra den foreliggende situasjon synes kaptein Eiliv Austlid derfor å måtte ansees for å ha vært berettiget til å følge den sterke henstilling han fikk.

Som en subsidiær betraktning innskytes at kaptein Eiliv Austlid neppe ville ha vært berettiget til å nekte å utføre en direkte ordre om slik fremrykning. Avgjørelsen i Rt. 1989 s. 329 er forsåvidt illustrerende.¹³⁴ I saken hadde en polititjenestemann nektet å delta ved en ettersøkning etter bevæpnede bankranere i skogsterreng nattetid. Høyesterett fant ikke nektelsen berettiget, og viste til at det i en rekke yrker kreves at arbeidstakeren i enkelte situasjoner må utsette seg for en ikke ubetydelig

¹³² Referert av Bjørnar Austlid i brev av 27. nov. 1996 (vedlegg 6.16), som refererer dette fra Laura Syverud. Selv om dette altså er gjengivelse av det andre har hørt, virker det ikke usannsynlig at ordvekslingen kan ha vært den refererte.

¹³³ Sml. således det som oberst Arne Bull i sin artikkel (s. 20) bemerker om at det "altså [er] sivile og ikke militære myndigheter som utløser hans handlemåte".

¹³⁴ Se også *Henning Jakhell*: Oversikt over arbeidsretten (2006) s. 265, og *samme*: Brannmannskapers innsatsplikt og plikten til å ivareta egen sikkerhet under redningsaksjoner m.v., utredning til Direktoratet for brann og elsikkerhet, 2003. Teksten finnes også på <http://folk.uio.no/hejakhel/full.html>.

fare, og til at en risiko som lå innenfor det som fulgte av ansettelsen ikke ga arbeidstakeren rett til å nekte å utføre arbeidet. "Hvor stor fare arbeidstakeren i det enkelte tilfelle må finne seg i, vil måtte bero på en konkret vurdering der det blant annet må tas hensyn til hvilke interesser som skal ivaretas ved arbeidstakerens innsats, og hva som kan gjøres for å minske risikoen ut fra de tilgjengelige ressurser. Dette vil ofte måtte bero på en meget vanskelig vurdering, som det i utgangspunktet må tilligge den overordnede å foreta. Dette gjelder ikke minst i en etat som politiet, hvor lydighetsplikten er viktig. Arbeidstakeren må imidlertid kunne nekte å etterkomme selv en uttrykkelig ordre hvis den utsetter ham for en fare som ikke under noen omstendighet er akseptabel, eller hvis den må anses klart uforsvarlig ut fra en bedømmelse av den konkrete situasjon."

III.5.2 *Oppfylte kaptein Austlid sin undersøkelses- og informasjonsplikt*

Som utgangspunkt kan det ikke være tvilsomt at enhver offiser som skal utføre en ordre har et selvstendig ansvar for å frembringe så gode opplysninger som mulig for å kunne gjennomføre oppgaven på best mulig måte. Det synes som om kaptein Eiliv Austlid av Kommanderende General Otto Ruge (ovenfor III.3.4.1) var gitt i oppdrag å avvæpne den tyske styrke "som behersket jernbanen og landeveien med ild" - "et sted i Dovre". For å kunne utføre denne oppgave måtte kaptein Austlid nødvendigvis fremskaffe så gode opplysninger som mulig om den tyske styrke, posisjon m.v. Tilsvarende gjelder selvsagt i forhold til det å kjøre som fortropp for regjeringsmedlemmene.

Se f.eks. Trygve Lie, om situasjonen på Kirkestuen - kaptein Eiliv Austlid og hans henimot 40 mann "skulle etter ordre fra general Ruge forsøke å angripe tyskerne sørfra, mens Bataljon Navelsaker skulle angripe fra nord".

Som påpekt av oberst O. Munthe-Kaas,¹³⁵ jfr. også oberstløytnant Ulmar Wollan (ovenfor III.3.1.1) kjennes ikke ordlyden av den opprinnelige ordre som Austlid fikk, og oppdraget/ordren kan ha vært noe uklar, spesielt siden Austlid søkte ytterligere opplysninger. På Dovre derimot, etter at han møtte Regjeringen på Kirkestuen den 15. april, ble oppdraget entydig: "Bare kjør igjennom!", sa statsråd Lie. Oppdraget ble da å kjøre som fortropp for Regjeringen, som innebar å åpne veien. Sett i sammenheng med den sterke anbefaling fra general Otto Ruge om at regjeringens medlemmer måtte over til vestkysten av Norge, måtte det å kjøre foran og bane vei for regjeringsmedlemmenes videre ferd nord- og

---

¹³⁵ Munthe-Kaas, s. 37.

vestover ansees for meget vel forenlig med det opprinnelige oppdrag om å avvæpne tyskerne.

Det synes også å være på det rene at kaptein Austlid bl.a. hadde en telefonsamtale¹³⁶ med sjef for bn II/IR 11 den 15. april 1940 ca kl. 11.15.¹³⁷

Det vises i denne sammenheng til det som oberst O. Munthe-Kaas opplyser (III.3.4.2 ovenfor): "Ved 11.15-tiden hadde kaptein Austlid den før omtalte telefonsamtale med kaptein Navelsaker på Dombås. Austlid fikk da vite at kp 5/IR 11 var kastet tilbake av tyskerne og at kompaniet hadde tatt stilling ved Dombås. Men han fikk ikke vite at kampen hadde stått så langt sør som ved Ulekleiv - sannsynligvis fordi Navelsaker selv ikke var ordentlig orientert. Hva imidlertid ingen norsk avdelingsjef på dette tidspunkt kunne vite, var at fallskjermgruppen 15/4 morgen foruten Ulekleiv-stillingen med front nordover også hadde tatt en stilling ved Hagevolden med front sørover".

Tilsvarende kan merkes Egil M. Kristiansen s. 20: "Telefonsamtalen fant, ifølge Navelsakers bataljonsdagbok, sted klokka kvart over 11. Et kompani fra Navelsakers bataljon hadde da vært i skuddveksling med den tyske fallskjermstyrken og nettopp meldt til bataljonsjefen at de hadde trukket seg tilbake",¹³⁸ med noen sårede, og at de tok ny stilling ved Dombås.¹³⁹

Av utskriften av Dagbok for II/I.R.11 fremgår bl.a. for den 15. april 1940 kl 11.12: "Kapt. Sandnes melder at hans folk er trykket tilbake med noen sårede. Melding til kapt. Austlid på Dovre om at vi er kastet tilbake og tar stilling ved Dombås".¹⁴⁰

Denne telefonsamtale må sees i sammenheng med det som ingeniørmajor H. F. Arentz forteller til Aftenposten 16. juli 1945: "Selv tok jeg opphold på Kirkestuen og stod i stadig forbindelse med kaptein Navelsaker. Og det siste jeg hørte om aftenen var at han nu på det nærmeste hadde nedkjempet fallskjermjegerne. Nu var det blitt mørkt, og de skulde ta resten i grålysningen neste morgen, mente han".

¹³⁶ Det kan merkes at telefonlinjene ved Dombås var sprengt av de tyske fallskjermssoldater. Det gikk imidlertid også en to-trådet lokal telefonlinje gjennom Lesjabygda og frem til Dombås, jfr. Øystein Mølmen: *Krigen 1940 - 45* (1996) [vedlegg 8.19], s. 211 og s. 220.

¹³⁷ Kaspar Gudmundseths uttalelse i brev av 9. mars 2002 (III.4.3 ovenfor) må være uriktig.

¹³⁸ Se også oberstløytnant Ulmar Wollans oppsummering (III.3.1.1 ovenfor).

¹³⁹ Egil M. Kristiansen s. 26.

¹⁴⁰ Vedlegg 6.5.

Merkes må også Margaret Reids dagbok, utgitt av kaptein Leif C. Rolstad (stabsoffiser v/HOK, da på Øyer) om søndag den 14. april 1940: "Tidlig på kvelden fikk vi vite at fallskjermtropper var landet bak oss og at det hadde vært kamper nær Dombås. Det ble sagt at det var 30 stkr – noen var tatt til fange".¹⁴¹

På denne bakgrunn må det kunne legges til grunn at kaptein Eiliv Austlid gjorde det som var mulig for å skaffe seg så god informasjon som mulig om den tyske styrke. Samtidig må det erindres at det helt generelt var betydelige vanskeligheter for de norske militære myndigheter å ha oversikt over de tyske styrker og deres fremrykning m.v. Det vises for såvidt til det som er påpekt i avsnitt III.1.5 ovenfor, hvor det også fremgår at det til dels fant sted betydelige feilvurderinger i forhold til de tyske styrker og deres kampevne.¹⁴²

Det må også kunne legges til grunn at kaptein Eiliv Austlid fremla sine opplysninger for de av regjeringens medlemmer som var til stede på Kirkestuen denne dag, før han fikk den sterke anmodning om å kjøre igjennom.¹⁴³ Det må derfor antas at han også har oppfylt sin informasjonsplikt overfor disse.

Ytterligere kan merkes Egil M. Kristiansens artikkel: Ble kaptein Eiliv Austlid og hans soldater sendt i døden av desperate statsråder? – i Gamalt frå Stange og Romedal (1988, Stange historielag). På s. 25 påpeker Kristiansen at slippet av i alt 180 tyske fallskjermjegere i Dombåsområdet - bortsett fra tyskernes angrep på Sola fire dager tidligere - var verdenshistoriens første bruk av fallskjermssoldater i krig. "Angrepsformen var ny og ukjent".

Videre bemerker Egil M. Kristiansen på s. 25: "Forvirring og usikkerhet preget i høyeste grad situasjonen da Austlid dro nordover --- Når Statsråd Lie sa "fire forfrosne tyskere", slik Storholt gjengir, var det nok satt på spissen, men likevel ikke uten rot i den virkelighetsoppfatning som rådde på det tidspunkt. Et par av de utsagn som er gjengitt etter Austlid selv, tyder på at han også oppfattet den tyske styrken som en liten isolert gruppe. Ved en anledning snakket han om et nødlandet tysk fly. "En del er også lengre oppe i dalen" skal han ha uttalt i følge notatene til soldat Arne Øxseth, notater som ble skrevet ned allerede i 1941. I følge samme kilde minnet Austlid soldatene om at "det er bare 8-10 forfrosne tyskere vi skal møte".¹⁴⁴

¹⁴¹ Margaret Reid/Leif C. Rolstad: April 1940 - En krigsdagbok (1980) [vedlegg 8.13] s. 59.

¹⁴² Som det fremgår av lagmannsrettens premisser i Rt. 1947 s. 276 antok endog Kommanderende General så sent som 11. april 1940 at tyskerne bløffet med hensyn til de tyske styrker.

¹⁴³ Ovenfor III.5.1.

¹⁴⁴ Se også Egil M. Kristiansens henvisning (s. 25) til Margaret Reid, som gjorde tjeneste i general Ruges hovedkvarter i Øyer, og som angir "at fallskjermtropper var landet bak oss og at det hadde vært kamper nær

Endelig bemerkes at kaptein Eiliv Austlid, etter at fremrykningen fra Kirkestua var begynt, stanset da de passerte to sivilpersoner, og spurte om de hadde sett noe, uten at de kunne gi noen konkrete opplysninger.¹⁴⁵

III.5.3 *Var det uforsvarlig å fremsette en sterk og bestemt anmodning om fremrykning uten fremskutt sikringsledd, i den sterkt pressede situasjon som forelå for statsministeren og medlemmene av regjeringen*

For bedømmelsen av kaptein Eiliv Austlids forhold og handling er det strengt tatt ikke nødvendig å gå nærmere inn på spørsmålet om hvorvidt det var forsvarlig at det fra medlemmer av regjeringen ble gitt en sterk anbefaling om fremrykning uten fremskutt sikringsledd. Av hensyn til helhetsbildet fremstår det likevel naturlig med enkelte bemerkninger om dette spørsmål.

Utgangspunktet må - som allerede angitt ovenfor i avsnitt III.5.1 - tas i den ekstreme situasjon som forelå. Det var en utbredt oppfatning at tyskerne forsøkte å få Kongen, Kronprinsen og regjeringens medlemmer fanget eller drept.¹⁴⁶ Dette hadde vært forsøkt ved Elverum og Nybergsund, og hele flukten fra Oslo - med tyske styrker som stadig drev de norske styrker tilbake - må ha gjort at slippet av de tyske fallskjermjegere ga grunn til alvorlig bekymring for at regjeringens medlemmer kunne komme til å sitte fast i en felle¹⁴⁷ på Dovre.¹⁴⁸

Bekymringen ble bl.a. klart uttalt av statsminister Nygaardsvold selv: "Situasjonen er ikke lys. Ikke engang ved Nybergsund var den så kritisk som nå."¹⁴⁹

Dombås. Det ble sagt at det var 30 stk. - noen var tatt til fange." Til dette bemerker Egil M. Kristiansen at hun dermed "bekrefter --- at man også på høyeste militære hold var av den oppfatning at det dreide seg om noen ganske få tyskere, og at enda til en del av dem var tatt til fange".

¹⁴⁵ Intervju (vedlegg 6.17) med Sverre Storholt: "Det siste jeg husker av Austlid var etter at vi kjørte fra kirkegårds-muren. Sjøføren og Hagen satt inne i førerhuset. De stanset da det var to som bar vann, en gammel kar og en ung gutt. De sa at de ikke hadde sett noe, men de hadde hørt noe skyting nede i der, noen skytterlagsfolk? Visste ikke mer. Da kom Austlid langs med bilene. Jeg vet at Austlid kom på høyre side av meg da. Vi skulle kjøre. Da var han litt striks".

¹⁴⁶ Se f.eks. Lehmkuhl: Reisen til London [vedlegg 8.14] (1946) s. 62: "Etter møtet var Kongen og regjeringen oppsatt på å komme videre til vestkysten. De hadde lært at tyskerne ikke kjente noen skrupler og at de ikke spilte noen tid i sine forsøk på å ta regjeringen til fange eller utslette den. De visste at dersom tyskerne greide det, ville de ha rettet et dødelig slag mot Norge". Se også Munthe-Kaas s. 25.

¹⁴⁷ Merkes kan således omtalen i Rapport fra den militære undersøkelseskommissjon av 1946, NOU 1979: 47, s. 150 [vedlegg 8.1]: "Kaptein Navelsakers bataljon på Dombås fikk ordre om å uskadeliggjøre fallskjermtroppene. Dessuten fikk 2. Divisjon ordre om å sende en mitraljøseavdeling (kaptein Austlid) Kaptein Austlids avdeling var så uheldig å kjøre inn i de tyske styrker, og ble delvis ødelagt. Det ble da sendt flere avdelinger sørfra, - - -" -- "De fryktet begge (gen. Hvinden Haug og ob Mork) at tyskerne ved hjelp av biler kunne omgå deres stillinger, eller at de kunne landsette tropper med fly i deres rygg. Fallskjermtroppene på Dombås kunne begrunne en slik frykt". Se også ovenfor avsnitt III.3.4.3

¹⁴⁸ Illustrerende er Dik Lehmkuhl: Reisen til London [vedlegg 8.14] (1946) s. 25: "Søndag den 14. april var det strålende sol. - - - men ennå hadde man ingen nyheter om kongen og resten av regjeringen. Statsrådene måtte se den ting i øynene at de sannsynligvis var blitt tatt til fange av tyskerne".

¹⁴⁹ Munthe-Kaas: Krigen i Norge, s. 28, og H. F. Arentz i Aftenposten 16. juli 1945.

Det psykiske press på statsministeren og de øvrige medlemmer av regjeringen må ha vært meget stort. At også andre av statsrådene var bekymret, fremgår bl.a. av det som Arentz forteller med hensyn til forsyningsminister Trygve Lie m.fl.¹⁵⁰

At det forelå et sterkt psykisk press for statsministeren og de øvrige medlemmer av regjeringen fremgår da også av det som er skrevet av såvel Nygaardsvold som Trygve Lie. Det var rivninger og uenighet blant medlemmene av regjeringen allerede på et nokså tidlig tidspunkt, bl.a. om hvilken rute som man skulle velge [hvor forøvrig Nygaardsvold ble nedstemt av de andre], og om man skulle dra over til Sverige. Det fremgår også at man drar frem i to biler, og at disse kommer bort fra hverandre (i Hamar), og det fremgår også at det ikke er noen form for militær beskyttelse av regjeringsmedlemmene. Kommunikasjonene var meget dårlige, det gikk sent å forflytte seg, og det var ikke klart hvor Kongen befandt seg. Kommanderende General hadde anbefalt å komme seg vestover til Åndalsnes eller Molde, men man ble stadig forsinket, og måtte tildels dra både frem og tilbake. Beskyttelse mot flyangrep måtte søkes hvor man kunne, og overnatte hvor det er mulig. Regjeringsmedlemmene var i det hele tatt virkelig på flukt, uten kontroll og uten oversikt over situasjonen.

Det fremstår som sannsynlig at det sterke psykiske press nødvendigvis hadde resultert i at det på Kirkestuen må ha vært en stresset stemning; kanskje irritasjon, kanskje endog en direkte amper stemning.

Se således Nygaardsvold (s. 86) om diskusjonen om hvilken fluktrute som skulle velges etter Nybergsund: "Det var for øvrig nokså mye uenighet. ... Især var statsråd Wold trossig. ... Nervøs og opprevet som jeg var, gav jeg ham i Kongens nærvær en overhøvling som konkluderte med at nå skulle han holde kjeft". Videre kan merkes (s. 96-97): "Jeg skjelte dem¹⁵¹ ut en del", og videre - da regjeringskonferanse ble holdt på Otta med påfølgende statsråd - det "tok litt tid, for alle ville snakke om opplevelsene sine ... Jeg jaget på for jeg ville over fjellet ved Dombås og tilbake til Lesjaverk, for derved å sikre meg adgang til sjøen ved Åndalsnes. Da vi var ferdige på "Heggelund", kjørte vi ned til Otta, men her hadde Hindahl satt stevne med Tranmæl, Nordahl, Evensen og flere andre fagforeningsfolk. Jeg like ikke at vi ble heftet mer enn vi allerede var,

¹⁵⁰ III.3.4.4 ovenfor: "Enkelte av regjeringsmedlemmene, særlig statsråd Lie, ble utålmodig og mente de skulde reise".

¹⁵¹ Altså øvrige statsrådsmedlemmer som hadde vært "en tripp inn i Sverige", men som omsider kom ned til Otta søndag 14. april 1940.

men vi måtte da høre på dem en times tid. Denne times forsinkelse skaffet oss mange ergrelser".¹⁵²

Tilsvarende skriver Trygve Lie om statsrådsmøtet 14. april 1940 på Heggelund Pensjonat:¹⁵³ "Statsministeren var tydelig misfornøyd med å reise fra Lesjaverk til Otta. --- Da Nygaardsvold og følge kom til Heggelund Pensjonat, forsøkte Wold og jeg å gi en beretning om det som hadde hendt, men statsministeren var ikke i sitt vanlige gode lune. --- Hans dårlige humør tok herredømmet over ham, han bebreidet oss at vi hadde vært borte så lenge og sa at Wold og jeg var noen bråkjekke karer. -- Han ga også i sterke ordelag sin misnøye til kjenne overfor Koht og Torp, som uten hans tillatelse og uten å varsle ham hadde dratt inn i Sverige". --- "Så snart vi var ferdige med statsrådet ... ville statsministeren straks reise tilbake til Lesjaverk. ... Han fremholdt at det var viktig at regjeringen ble sikret en åpning vestover over Åndalsnes. Imidlertid hadde arbeidsministeren, Olav Hindahl, avtalt et møte med Martin Tranmæl, Konrad Nordahl, Lars Evensen og andre på Grand Hotell på Otta. Hindahl ba Nygaardsvold og meg være til stede ved konferansen. Statsministeren ble med, men var tydelig rastløs og utålmodig. --- Nygaardsvold ble etter hvert mer og mer utålmodig. ... Til slutt brast det for Nygaardsvold, og han bruste opp og sa at de kunne gjøre det de ville for ham, men regjeringen kunne ikke reise landet rundt med en stor "halegjeng" etter seg. Uten å si noe om han var enig i deres planer eller ikke, brøt han opp og sa at nå ville han reise. Det var ikke bare Wold og jeg som denne dagen fikk våre pass påskrevet".¹⁵⁴

Trygve Lies skarpe og bestemte anmodning om å kjøre frem uten fremskutt sikring kan forståes på denne bakgrunn, og på bakgrunn av at kaptein Eiliv Austlid og hans avdeling hadde brukt fire timer på strekningen fra Brennhaug til Kirkestuen, en strekning på knapt 10 km. På bakgrunn av de foreliggende opplysninger, som skulle tyde på at det bare kunne være noen få tyskere i området, kan det for "sivilisten" Trygve Lie ha fremstått slik at kaptein Eiliv Austlid måtte være en overdrevet forsiktig offiser, og at det måtte være aldeles unødvendig å bruke ca 6 timer på de 15 km fra Kirkestuen/Dovre til Dombås.¹⁵⁵

¹⁵² Det må erindres at det må ha vært temmelig kort etter dette tidspunkt at tyske fallskjermjegere ble sluppet ned, og lykkedes med å sperre vei og jernbane videre til Dombås.

¹⁵³ S. 163-164.

¹⁵⁴ S. 167.

¹⁵⁵ Det kan forøvrig merkes at sjåfør Kr. W. Thomassen, i intervju (vedlegg 6.8) bl.a. bemerket: "Trygve Lie var en trivelig kar og hadde humøret på topp", hvortil det i intervjuet ble gitt denne kommentar . "Det virker som om Lie var den som hadde overskudd og hadde mot."

Det overordnede synspunkt må være at det var av aller største betydning for landet at statsministeren og de øvrige statsråder kunne komme videre snarest mulig, og således unngå å bli tatt til fange eller drept. Denne offentlige - statsrettslige - interesse må være den helt grunnleggende interesse, overordnet hensynet til enkeltpersoner.

Under hensyntagen til det foreliggende etterretningsbilde kan det neppe sies at det var uforsvarlig å fremsette den sterke anmodning, selv om det - i etterpåklokskapens klare lys - nok kan sies at det ville ha vært bedre om dette ikke hadde skjedd.

III.5.4 Ytterligere analyse av situasjonen på Dovre 14. - 15. april 1940

Oberstløytnant Ulmar Wollan har gjort denne analyse av situasjonen på Dovre 14 - 15 april 1940 - denne analyse tas her inn i sin helhet. Analysen viser bl.a. at fremrykning i *gult* til kontaktstedet finnes naturlig for en kavalerist med den vekt som er lagt på at det hastet med å komme frem, og ut fra oppfatningen både på Kirkestuen/Dovre og på Dombås om at den tyske styrken var liten

HOKs oppfatning: fi: 30 stkr – noen tatt til fange(Rolstad,Reid) Egne: Bn II/IR 11 på Dombås . Kl 19.30 og 20.00 melding gj jb-kanaler om fallskj-slippet. ”som det nærmest forhåndenværende” for å ”settes inn mot fallskjermtroppene” fikk Austlid ordre om dette med sin halve sty, 3 off og 37 k&m, em/kveld 14.¹⁵⁶

Austlids oppfatning: Som HOK,sannsynlig orientert som grunnlag for ordren. Visste ikke hvor fi var som fremgår av hans forsiktighet fra avstign,tog,Brennhaug (kom der ca 0700 og ca 1100 til Dovre,Kirkestuen) Han brukte altså ca 4 timer på ca 10 km – forsiktig overfor ukjent fi i omr. Derfra til Dombås ca 15 km.

Munthe-Kaas´ oppfatning/Norsk off krigshist: Egne: Bn II/IR 11, kp 5, Sandnes, sektor sør mot Gudbr.dal 14 apr varsel om fly 18.25. Bn fikk ordre kl 22.47 gj.om Reg fra HOK om å sende ett kp til Otta og ett til Tretten, antagelig meget forsinket etter som HOK for lengst hadde fått melding om fallskj op. mot Dombås,¹⁵⁷ som angir at ordren automatisk ble annullert ved den endrete sit på Dombås. I det ligger vel at ”automatikken” lå i sit på Dombås. Konge, kronpr, Lie og Wold kom til Otta midn 13. via Hjerkin, tog.¹⁵⁸ Etter statsråd den 14. bilte Regj N-

¹⁵⁶ Munthe-Kaas, s. 33.

¹⁵⁷ Munthe-Kaas, s. 19.

¹⁵⁸ Udramatisk fremstilt av Munthe-Kaas.

over mot Åndalsn. Tok inn på Kirkestuen gjestgiv. pga fallskj sit. Viser til siv beretninger i ettertid.

Sammenstøt med Schmidt ved Li. – en avd av kp 5 på to lastebiler sendt fra Dombås ”for å rydde opp i dalen sønnenfor” ca 40 mann.¹⁵⁹ ”Etter en kort kamp trakk nordmennene seg tilbake” Tid ukj. Noe etter sluttet Mössinger(nk) seg til med sin grp. Fikk ordre om å finne gunstig forsv st ved riksveien. Slik funnet ved Ulekleiv og straks besatt. Samtidig spr kom opp lia og i 23-tiden ble jb.lj. spr 3 steder.¹⁶⁰ - Morgen 15/4 stillingen utbygd. Ved hjelp av tømmerstokker og kjøretøyer¹⁶¹ ble riksveien NORDfra sperret. Mg reder for bestrykn,-dekkende og flankerende. Bn tok første kveld ca 20 fanger + en del døde. Etter 2 døgn tatt ca 100. Et par ganger lyktes ty å spr jb lj både N og S for Dombås. S 20. En del av ty sty sendt S-over til Hagevolden, 1 km lengre Sør, fant sterk stilling med front S-over.¹⁶² ”Kontakt med fi var oppnådd” ved Li ca 15.¹⁶³ kl 07.07 tog S-over. Søndre jb tunnel lj sprengt, retur, derpå 5 lastebiler ”På 300-400 m´s avstand fra Ulekleivgården fikk troppen plutselig automatild på seg fra flere høyder.¹⁶⁴ Trakk seg tilbake da beskytt av tysk kampfly i tillegg fortelles. - Derpå meldingene kl 11.12 til bn,¹⁶⁵ og derfra kl 11.15 til Austlid på tlf.

Egil M. Kristiansens oppfatning: En dramatisk, journalistisk fremstilling med de samme fastpunkter som i den fremstilling som er gitt av oberst O. Munthe-Kaas, men mer detaljert om landingsstedene. ”Etter en stopp i Dovre sentrum kjørte de - ca 7 km lengre nord – rett inn i tyskernes ildlinje” bilene på et åpent parti helt ubeskyttet, ”mens tyskernes kraftige ild kom fra godt forskansede stillinger” ”Forutsetningene for kamp var så ulik som vel mulig. Mens de norske soldatene kjempet for å få mitraljøsene i stilling ved vegkanten, pep de tyske kulene om ørene på dem”.¹⁶⁶ Beordret 6 mann til stormangrep som han selv ledet.¹⁶⁷ - Kaptein Austlid og hans avdelings ettermæle, og det forhold at statsmin og statsråder fulgte tett etter kaptein Austlid og hans avdeling var et hovedpoeng for Egil M. Kristiansen. Han behandler spørsmålet grundig etter nitid forskning, også på Riksarkivet.

¹⁵⁹ Munthe-Kaas, s. 30.

¹⁶⁰ Uklart om sprengningen fant sted der, Munthe-Kaas s. 32.

¹⁶¹ Ikke angitt hvorfra disse kjøretøyer kom.

¹⁶² Munthe-Kaas, s. 34. Inntrykket blir kringvern, fortalt i ettertid.

¹⁶³ Og straks etter brutt.

¹⁶⁴ To falne.

¹⁶⁵ Ikke angitt hvordan - pr. tlf.?

¹⁶⁶ Fremstillingen er gjort journalistisk i en dramatisk form.

¹⁶⁷ Egil M. Kristiansen s. 17.

*Oberst Arne Bull*¹⁶⁸ drøfter general Ruges og oberst O. Munthe-Kaas' fremstillinger, viser til kartstudier, skisser, befaring i området og rapporter fra norske og tyske kilder og samtaler med flere soldater i Austlids kp og med lokalkjente. "Hendingsforløpet er beskrevet i den offisielle historie, bla i oberst Munthe-Kaas verk "Krigen i Norge 1940." "De nye kilder som er skaffet til veie, bestrider ikke dette [hendingsforløpet]" - "Det er vurderingen av Austlids handlemåte , og oppfatningen av at en mer fornuftig opptreden kunne spart norske liv, som ikke må bli stående." Han refererer oberst O. Munthe-Kaas' beskrivelse av hendingsforløpet, for derpå å gi nye detaljer fremkommet i de nye kilder. - Han bruker den tyske skissen, tegnet ved hjemkomst til Tyskland som det fremgår av Mössingers påtegning. Denne gir imidlertid det rapporterte *etter* Austlids inntreden på arenaen. "Kaptein Austlid angrep de sydligste stillinger, på skissen benevnt som 5. gruppe." Sammen med henvisningen til oberst O. Munthe-Kaas' fremstilling over, gir dette et sterkt fortegnert inntrykk av situasjonen da Austlid kom. Men oberst Arne Bull fastslår som overveiende sannsynlig: "Det var Austlids styrker som først oppdaget tyskerne, kom i stilling og åpnet ild." Som oberst i Infanteriet har han etter de siste kilder en mer nøktern beskrivelse enn Egil M. Kristiansen.¹⁶⁹ Formålet med artikkelen er det samme - - Kaptein Austlid og hans avdelings ettermæle.

Oberstløytnant Ulmar Wollans fremstilling: Går mer inn på tyskernes situasjon etter ublid landing, og egne på Dombås som *ikke* holdt kontakt med fi, men snarest trakk seg tilbake i ildstridssituasjon. Siste befaring i området, intervju med lokalbefolkningen der, skriftlige kilder fra Dombås bibliotek av lokallitteratur og ikke minst nye intervjuer sommeren 1999 fastslår at den tyske stillingen lå på Hagevolden med front Nordover i høydedragene Øst gårdshusene, med Ko i "gamlehuset", og at den ca 700m lengre syd hadde en liten ryggdekning, maks 6-7 mann, men det kan ha vært 4 indikert ved TO dobbeltgroper som eneste spor på høyden øst veien. Den tyske styrken i stillingen er også redusert ved den patruljeaktivitet som oberst O. Munthe-Kaas beskriver, samt slitasjen ved befestningsarbeider, herunder veisperring i nord og ødeleggelse av tlf forbindelsen.¹⁷⁰ - Tidspunktet for når den 3. grp kom, etter baksingen i fjellet og ildstrid med norske soldater i marsjkolonne¹⁷¹ er ikke godt å fastslå. - Oberst O. Munthe-Kaas angir på s 35: "På 300-400m's avstand fra Ulekleivgården fikk troppen plutselig automatild på seg fra flere

¹⁶⁸ Oberst Arne Bulls fremstilling ble forelagt Egil M. Kristiansen og oberstløytnant Ulmar Wollan for kommentarer før fremsendt NMT hvor den til slutt ble publisert i mars 1999.

¹⁶⁹ Egil M. Kristiansen har tjenestegjort som soldat ved Hærens samband.

¹⁷⁰ Munthe-Kaas er på s. 38 inne på forhold ved telefonforbindelsen. Se også Øystein Mølmen: *Krigen 1940 - 45* (1996), s. 211 og s. 220.

¹⁷¹ Se Mössinger, nedenfor.

høyder” og s 39 ”Ilden fra den tyske sperrestillingen ved Ulekleiv drepte to av magasinvaktens soldater”. Dette stemmer ikke med Mössinger, se nedenfor. Mens derimot Rolf Larsen, 1970, i sin trykte beretning,¹⁷² s 36 er i overensstemmelse med Mössinger, likeså Alf Eriksen i Dovre historielag 1994, på side 14 og 15.¹⁷³ Den ty forsvarsstillingen var på Hagevolden med front nordover. Oppkl og sprpatruljer var ute natt og morgen den 15.¹⁷⁴

I oberstløytnant Ulmar Wollans fremstilling er hovedvekten lagt på selve trefningen, ildstriden og angrepet. Vesentlig er kildeberetningene at de ikke ble beskytt fra andre steder enn fra den høyden Austlid angrep. Fenr Hagens angivelse av ild fra en liten kolle 300m lengre fremme sier mg sk, Sverre Storholt ble omgående bragt til taushet. Sannsynlig at det kan ha vært fra nærsikring med mp ved ko(huset) 700m borte. - Likeså er indikasjonene på at de ikke ble beskytt fra vest veien vesentlig, som også bekrefter at de bare ble beskytt fra høyden de angrep.

Fremrykningen i *gult* til kontaktstedet finnes naturlig for en kavalerist med den vekt som er lagt på at det hastet med å komme frem i oppfatningen både på Kirkestuen og på Dombås av at den tyske styrken var liten (ca 100 mann ble nærmest ”sanket inn” de to første dagene).¹⁷⁵ Det eneste av kjente forhold som indikerer kraft hos fi er den angitte tlf-meldingen om at egen tropp (lt Gjærde) i Sandneskompaniet er ”kastet tilbake”, men det kan være av ild. Disse tatt stilling ved Dombås. Kontakten med fi igjen brutt. - Det beskrevne om fi´s forhold er noe vi har fått vite i ettertid. Det var ingen kjent oppklaringsvirksomhet fra Dombåsbn´s side i aktuelt område.

Ingen visste altså hvor fi var, eller noe om hans forhold i det hele tatt til kaptein Austlids kjennskap. Men på bakgrunn av sin utdanning og lange tjeneste som infanterist var det naturlig for ham å sikre sin fremrykning i gangfart i ukjent fiendesituasjon. Fire timer fra Brennhaug til Kirkestuen, knapt 10 km indikerer det. (Fart for 30 km-en til marsjmerket er 9 min pr km, og det er svært rolig gange, som da gir ca halvannen time i gangfart til Kirkestuen. Det er under halvparten av den tiden de brukte.) Med det press han ble utsatt for i fiendesituasjonen slik kildene beskriver den, sannsynliggjør at han følte plikt overfor sin oppdragsgiver-HOK å bidra i situasjonen til general Ruges anbefaling til statsrådene å ta seg frem til

¹⁷² Rolf Larsen: 1940. En kort oversikt over hendelsene i april dagene på Åndalsnes, Veblungsnes, Verma og Dombås (1970), vedlegg 8.8.

¹⁷³ Alf Eriksen: Dovrebygda 14. - 19. april 1940, i Dovrebygde, Dovre historielag 1994, vedlegg 8.7.

¹⁷⁴ På haugen Austlid angrep, er det nå reist en ”bauta” med sti opp fra comingplassen. Fyldig beskrivelse av hva som hendte.

¹⁷⁵ Munthe-Kaas, s. 20.

vestkysten snarest. At han ble fortalt det på Kirkestuen er også sannsynlig. Likevel ville han altså ha oppklaring til fots i lendet foran seg under forflytningen. Han var Infanterist og det var første gang både for ham og hans soldater med fare for ildstrid med fiende i skjulte stillinger.

Mössingers (lt, nk hos fi) beskrivelse:¹⁷⁶ Ca kl 1900 satte Oberlt Schmidt med sine 12 mann og ett kjt i marsj retning Dombås, ca kl 20.20 støtte de på en veisperring 2 km før Dombås og det utviklet seg til ildkamp med en høyt overlegen norsk sikringsstyrke (se kart, vedl 4). Oblt Schmidt ble hardt såret og en oberjäger lettere. Mennene trakk seg tilbake i et kringvern, og ble ca kl 0100(15/4) tatt opp av Lt Mössinger med sin II. Tropp og på tilbakemarsj over Ukleid besatte en egnet stilling på gården Hagevoll.¹⁷⁷ - Frem til daggry den 15. hadde Mössinger sprengt jblj nord for Dombås og oppklart dette området med oppkl og ødeleggelsesgrupper. Henimot kl 0700 hadde nordm ennå ikke rykket frem til stillingen Hagevoll, og det ga mulighet til både å anlegge en veisperring ved hjelp av felte trær, og å sprengte jblj 350 m ovenfor stillingen. Samtidig tlf og telegraflj kuttet ved vei. Ca kl 1100 dukket enkelte nordmenn opp i nordavsnittet. En time senere hadde de besatt hele halvsirkelen fra Lågen til jb-sporet og forsøkte sitt første angrep langs veien, men ty 8 mg var for sterk og nordm. trakk seg tilb.¹⁷⁸ - En time tidligere hadde det lyktes Fw Bobrowski med sine 22 fsj(tr III), ledet av spr grp til tr Mössinger, å snike seg forbi nordm langs jblj til stillingen Hagevoll, hvor det nå befant seg 2 off. 1fw og 56 fskj inkl 2 såret. - (Kl 17.30 startet feldweibel Bobrowski fra Oslo med 36 fvg. Landet på Hjellhø, mye strabaser, nådde veien ca midnatt, kom i ildkamp med norsk kolonne, gikk i kringvern, møtte sprgrp til Mössinger og kom ca kl 10.00 inn i den stillingen som Lt Mössinger kl 0200 hadde trukket seg tilbake til). - Omringelsen av fskj's stilling ved Hagevoll var ikke godt ordnet, for fra sydlig retn (Dovre) var det ikke observert noen fiendtlige bevegelser, på nordsiden derimot var det massiv norsk innsats som kunne tyde på en sammenhengende angrepslinje mellom elven (Lågen) og jblj høyt oppe i skråningen. På tross av dette hadde det på denne formiddagen¹⁷⁹ vært mulig for en bil med statsråd Frihagen å kjøre uhindret fra turisthotellet på Dombås og helt frem til vår veisperring, hvoretter 5 ledsagende personer (norske soldater) ble drept ved en følgende skuddveksling. (Her nevnes også beløpet på kr. 1,5 mill).¹⁸⁰ -

¹⁷⁶ Oversettelse til norsk av norsk offiser som hadde 2-årig tysk Führungsakademi.

¹⁷⁷ Ulmar Wollan: De gikk rett og slett samlet, "følg meg". Schmidt landet i det området.

¹⁷⁸ Ulmar Wollan: Det var alle de mg-ene de hadde, og dette indikerer front N-over.

¹⁷⁹ Ulmar Wollan: Det står det faktisk!

¹⁸⁰ Ulmar Wollan: Fortsettelsen er helt klart mye fantasi. Bærer preg av at "Disse rapportene ble nedskrevet i 1940 etter at avdelingen var kommet tilbake til Tyskland".

III.5.5 *Supplerende opplysninger som belyser situasjonsbildet på Dovre 14-15 april 1940*

Situasjonsbildet på Dovre 14 - 15. april 1940 belyses også av statsråd Frihagen slik:

”Tidlig om morgenen(15.apr) meldte kaptein Navelsaker(bn sj) at alle tyskere mellom Bottheim og Dombås var uskadeliggjort, og at jeg burde komme til Dombås. Vi kom dit samtidig med at 30-40 tyskere kom ned nordfra fjellet. De ble etter hvert omringet av norske soldater, avvæpnet og ført i hus. Tyskerne var ikke særlig høye i hatten etter å ha vært ute på fjellet i vind og kulde hele natten. Noen kunne knapt stå på bena”.¹⁸¹
Tilsvarende gjelder Munthe-Kaas, s. 34 og s. 35.

Til ytterligere supplement om situasjonsbildet på Dovre 14 - 15 april 1940 kan merkes oberst Munthe-Kaas’ oppsummering:¹⁸²

”Så vidt det kan sluttes av foreliggende materiale, ble det ikke straks gitt noen koordinerende ordre eller noe direktiv til de norske styrker som nordfra og sørfra ble sendt mot fallskjermgruppen. Denne var kommet i en slem klemme, og dens kampevne var atskillig redusert etter fektningen ved Li.”

Det er også grunn til å merke seg hvorledes situasjonen i området ble oppfattet etter at kaptein Eiliv Austlid var falt, og hva som deretter foregikk.

”II/IR 11 fikk ved 1600 tiden underretning fra Dovre om tapet av kaptein Austlids styrke. Snart etter kom en ordre direkte fra HOK om å gå til aksjon. (Reg hadde bedt om det). Slik fikk bataljonen kl 16.50 (15.april) ordre om å sende et kompani så langt sørover mot Lillehammer at det kunne få forbindelse med telefon 1043, kaptein Lundesgaard.(HOK)

Kp 5,(kaptein Sandnes) ble beordret å avmarsjere snarest. Etter kompaniet skulle noen sivile få lov til å følge i to privatbiler, eskortert av magasinvakten under løytnant Øveraas i to lastebiler. I den ene privatbil satt statsråd Frihagen.¹⁸³

”Da det tok en tid å få kompaniet inn og marsjklart, besluttet statsråd Frihagen å kjøre i forveien sammen med magasinvakten”, forteller

¹⁸¹ Anders Frihagen: To rapporter fra 1940-42, s. 15, vedlegg 8.11.

¹⁸² Krigen i Norge 1940, II, s. 38.

¹⁸³ Munthe-Kaas, s. 38

Sandnes i sin rapport av 10/2 1941, og han fortsetter:¹⁸⁴ ”Da jeg med kompaniets spiss var kommet like forbi Lien gård, får jeg høre et forferdelig leven av folk som kom mot oss. Det viste seg å være magasinvakten som var helt forvirret og gjorde mine soldater så redde at befalet hadde sin fulle hyre med å holde dem tilbake, så de ikke sprang tilbake. Bilene hadde kjørt like mot en sperring og fått en ødeleggende ild over seg. Jeg forsto nå at det var umulig å forsere oss fremover mot Lillehammer - - mitt kompani var bortskremt - - Det var nå helt mørkt. Jeg sendte da melding til bataljonen om situasjonen og spurte om jeg likevel skulle fortsette sørover. Der kom ordre om at vi skulle komme igjen. Vi var helt utslitte hele kompaniet”.¹⁸⁵

Statsråd Frihagen supplerer med: ” Bataljonsjefen meldte noe senere at veien sydover til Otta nå antagelig var fri.- - I sekstiden sa jeg til bataljonsjefen at hvis han mente at veien sydover var fri, kunne det kanskje være tilstrekkelig å sende for eksempel 24 mann sydover til Otta. Bataljonsjefen var enig i det og kl 6.30 var styrken klar.”¹⁸⁶

III.5.6 Sammenfatning forsåvidt gjelder fremrykningen uten fremskutt sikringsledd

Det må kunne legges til grunn at fremrykningen uten fremskutt sikringsledd ble foretatt av kaptein Eiliv Austlid på bakgrunn av et sterkt press fra forsyningsministeren, som formentlig her har opptrådt på vegne av de regjeringsmedlemmer som var til stede på Dovre, herunder statsministeren. I den foreliggende situasjon må det også antas at kaptein Eiliv Austlid var berettiget til å etterkomme den sterke anmodning som han ble gitt.

Kaptein Eiliv Austlid synes også å ha gjort det han kunne for å fremskaffe all tilgjengelig informasjon om de tyske fallskjermjegerne, ikke minst ved telefonisk kontakt med sjefen for de norske styrker på Dombås.

Under de rådende omstendigheter og det den gang foreliggende etterretningsbilde kan det neppe sies at det var uforsvarlig å kreve eller gjennomføre fremrykning uten fremskutt sikringsledd.

---

¹⁸⁴ Munthe-Kaas, s. 39

¹⁸⁵ Dette kostet 5 drepte: 2 drepte av magasinvakten, samt 1 av kp 5 og 1 av bilkp 5. Dertil 1 sivil i en av de nevnte personbilene.

¹⁸⁶ Anders Frihagen: To rapporter fra 1940-42, s. 16, vedlegg 8.11.

IV. Utmerket kaptein Eiliv Austlid seg ved personlig tapperhet?

IV.1 Tapperhetsbegrepet

Det avgjørende rettslige spørsmål når det skal vurderes om kaptein Eiliv Austlid skal tildeles Krigskorset med sverd post mortem vil, på basis av de vilkår som følger av den kgl. res. av 23. mai 1941 § 1 være, om han for personlig innsats i kamp "under krig på særlig framragende måte har utmerket seg ved personlig tapperhet eller ved ledelsen av troppeavdeling, fartøy eller flygeavdeling under kamp", jfr. ovenfor I.2.

Siden det er utvilsomt at Norge befant seg i krig, og det også er utvilsomt at kaptein Eiliv Austlid hadde "ledelsen av troppeavdeling", vil det rettslige innhold av begrepet "personlig tapperhet" måtte stå sentralt ved vurderingen.

Uttrykket tapperhet er avledet av det å være tapper, som igjen refererer seg til djervhet, mot, særlig i fare eller ved kamp, og tapperhet refererer seg til den som er modig, dristig og utholdende, særlig i fare eller kamp.¹⁸⁷ Uttrykket må imidlertid selvsagt forstås ut fra den sammenheng hvor det blir benyttet.¹⁸⁸

IV.2 Den aktuelle situasjon avgjørende

Når det skal tas standpunkt til om en person har opptrådt tappert, må bedømmelsen skje ut fra den situasjon og det hele situasjonsbilde som forelå, slik dette måtte fremstille seg for den person det er tale om. Spesielt vil det måtte tillegges vesentlig vekt om situasjonen fortonte seg slik at det måtte handles omgående og uten nølen, eller om omstendighetene tilsa at det var tid for nærmere overveielser og rådslagning med andre. Dessuten må betydningen av de verdier som står på spill tillegges vesentlig vekt.¹⁸⁹ Karakteristisk for situasjonen under kamp med en fiende vil ofte være et uklart situasjonsbilde - ofte er dertil dette situasjonsbilde ikke statisk, men i en dynamisk utvikling, hvor utviklingen kan skje meget raskt. I en slik situasjon er det eksempelvis av grunnleggende betydning at den kommanderende offiser ikke mister hodet, men opptrer slik situasjonen krever.

Det kan ikke fremheves for sterkt at det vil være grunnleggende uriktig å legge til grunn en vurdering i etterhånd basert på den etterfølgende kunnskap om

¹⁸⁷ Norsk Riksmålsordbok II (1957) s. 2606 [vedlegg 8.23]. Sml. den tyske definisjon [de.wikipedia.org/wiki/Tapferkeit]: Tapferkeit (lat.: fortitudo) ist die menschliche Fähigkeit, als Individuum oder als Gruppe Gleichgesinnter einer schwierigen bis ausweglosen Situation entgegenzutreten; meist mit der Überzeugung, für etwas Übergeordnetes zu kämpfen. Tapferkeit zeigt sich in dem Willen, ohne Garantie auf die eigene Unversehrtheit einen physischen oder mentalen Konflikt durchzustehen - mit der Motivation, gegen alle Wahrscheinlichkeit den Sieg davonzutragen. ..

¹⁸⁸ Se f.eks. mil. strl. § 89 annet ledd, hvor tapperhet og oppofrelse likestilles som grunn for straffnedsettelse eller -bortfall.

¹⁸⁹ In casu det forhold at ikke bare skulle tyske fallskjermesoldater bekjempes, men også at en rekke regjeringsmedlemmer - med statsministeren - skulle frem til Dombås snarest mulig, og iallfall ikke måtte falle i tyskernes hender eller bli drept.

den faktiske situasjon og ut fra kjennskapet til det som senere ble det faktiske hendelsesforløp, og hvor selve bedømmelsen kan skje i ro og mak - uten noen form for tidspress, og uten det press som ligger i en skarp og tilspisset situasjon med fare for eget eller andres liv og sikkerhet.

Det forhold at det – eventuelt – i ettertid kan reises kritikk mot at en person ikke har opptrådt med tilstrekkelig forsiktighet er forøvrig ikke til hinder for at angjeldende under den påfølgende begivenhetsutvikling opptrer tappert i den situasjon som deretter oppstår.

Det vil således måtte sondres mellom spørsmålet om hvordan situasjonen oppsto, og spørsmålet om hva som ble gjort og hvordan det ble handlet i situasjonen. Forøvrig vil det formentlig nærmest unntaksfritt i ettertid kunne rettes kritikk mot den som er blitt overrasket i et bakhold, at det ikke ble tatt slike forholdsregler at man ikke kom i et bakhold. Uansett en slik diskusjon vil det meget vel forekomme at det i høy grad utvises tapperhet i den situasjon man er kommet opp i.¹⁹⁰

I denne sammenheng kan bl.a. merkes at løytnant Sven Holmsen ble hedret post mortem med Krigskorset 28. okt. 1949 for å ha utvist "enestående mot, stor tapperhet og koldblodighet". -- "Til tross for at han var blitt advart av lagfører Helgestad om at det lå en tysk mitraljøse rett foran ham, fortsatte han sin rekognosering for videre angrep ... og falt ...".¹⁹¹

IV.3 *Ikke avgjørende om tapper innsats resulterer i seier over fienden*

Ved vurderingen av om vedkommende person har opptrådt tappert ved å utvise personlig mot og handle djervt overfor fiendlig styrke i en farlig situasjon vil det også være grunnleggende uriktig å ta noe hensyn til om denne opptreden resulterte i at fienden ble nedkjempet eller slått, eller om resultatet ble et annet. Det må være hevet over tvil at den enkelte kan utvise den største tapperhet også i en situasjon hvor det må påregnes betydelig fare for nederlag, bl.a. fordi slik innsats kan bidra til å forsinke fiendens fremrykning eller på annen måte påføre fienden skade eller tap.

IV.4 *Vurdering av om kaptein Eiliv Austlid utviste tapperhet ved å angripe den tyske stilling på Hagevolden*

Spørsmålet om kaptein Eiliv Austlid utviste tapperhet ved å angripe den tyske stilling på Hagevolden må bedømmes på bakgrunn av ovenstående.

¹⁹⁰ Det er derfor prinsipielt uriktig - og gir en fullstendig skjev tilnærming til problematikken - når Krigsdekorasjonsrådet i sin uttalelse av 10 feb 2006 tar utgangspunkt i den forståelse av general Otto Ruges fremstilling, at karakteristikken "dumhet" kan legges til grunn når det gjelder bedømmelsen av kaptein Eiliv Austlids opptreden. Se også nedenfor avsnitt VI.2.6.4.

¹⁹¹ Det vises til Forsvarsdepartementets tilråding i saken (vedlegg 6.20).

Det må være utvilsomt at det krevde stort personlig mot å storme frem i spissen for sine menn, over et åpent lende og frem til foten av høyden og dødvinkelen for fiendens ild, og deretter forsere oppover skrenten, for endelig å forsøke å storme stillingen. Det må likeledes være utvilsomt at det helt fra først av måtte være forbundet med betydelig fare for liv og helse å foreta dette angrep, og at kaptein Eiliv Austlid iverksatte angrepet uten hensyn til egen personlig sikkerhet.

Det kan heller ikke være tvil om at han handlet resolutt, ut fra betydningen av sitt oppdrag, og vel vitende om at en rekke medlemmer av regjeringen - inklusive statsministeren - fulgte umiddelbart etter hans avdeling. Han satte livet inn på å gjennomføre oppdraget, og således bane vei for sitt følge. Han ga et eksempel til etterfølgelse såvel for sine menn som for samtid og ettertid. Han fulgte den for enhver offiser ultimative plikt - om nødvendig å sette inn sitt liv for land og folk - da han falt som offer for fiendens ild. Det må derfor konkluderes med at kaptein Eiliv Austlid utviste tapperhet ved å angripe den tyske stilling på Hagevolden.

Det er forøvrig heller ingen grunn til å karakterisere angrepet som dumdrstig, og mer eller mindre dømt til å mislykkes. Selve opplegget for angrepet synes basert på fornuftig disponering av personell og utstyr - ved å åpne ild, og deretter dekningsild - og antallet observerte fiendtlige soldater var begrenset til noen få,¹⁹² hvilket samsvarte med de informasjoner kaptein Eiliv Austlid hadde fått.

Det kan ikke understrekes sterkt nok at bedømmelsen må skje ut fra den situasjon som forelå den gang, med de den gang tilgjengelige opplysninger, og ikke ut fra en bedømmelse i ettertid, hvor den ganske situasjon foreligger belyst med senere innsamlet informasjon.

Endog oberst O. Munthe-Kaas' fremstilling er illustrerende for hvor lett det er å komme til å gjøre bruk av etterfølgende kunnskap i omtalen av en konkret situasjon. Oberst O. Munthe-Kaas bemerker bl.a. (s. 38): "En beregnet knipetangsoperasjon mot fallskjermgruppen, med samordnet oppklaring, fremrykning og angrep skulle hatt gode betingelser for en hurtig uskadeliggjørelse av fallskjermjegerne." Med det situasjonsbilde som det var mulig å få frem den 15. april 1940 måtte imidlertid situasjonen fremstå som helt uoversiktlig for alle impliserte. Den kunnskap om fallskjermjegerens posisjon, ildkraft, antall osv. som oberst O. Munthe-Kaas forutsetter i sin kommentar kunne hverken kaptein Eiliv

---

¹⁹² Intervjuene med soldatene Alme, Eggen og Øverby, hver for seg, i 1999 i bevitnete, skriftlige fremstillinger, viser klart at det var en liten styrke Austlid angrep (vedleggene 6.12, 6.13, 6.14).

Austlid, kaptein Navelsaker (på Dombås) eller Kommanderende General ha på dette tidspunkt.

IV.5 Fagmilitære uttalelser og vurderinger av spørsmålet om kaptein Eiliv Austlid utviste tapperhet ved å angripe den tyske stilling på Hagevolden

I denne sammenheng må også merkes fagmilitære uttalelser og vurderinger av spørsmålet om kaptein Eiliv Austlid utviste tapperhet ved å angripe den tyske stilling på Hagevolden, avgitt i embets medfør av landets høyeste militære embedsmenn. Disse fagmilitære uttalelser går entydig ut på at kaptein Eiliv Austlid utviste tapperhet ved dette angrep.

Merkes må således uttalelsen fra landets høyeste militære embedsmann, Forsvarssjefen, i brev av 30 sept 2005 til Krigsdekorasjonsrådet. Her gir Forsvarssjefen sin støtte til Krigsdekorasjonsrådets egen konklusjon av 30. januar 1997 om at "kaptein Eiliv Austlid gjorde utvilsomt en tapper innsats når han angrep tyske stillinger den 15. april 1940 med en liten styrke". - "Etter FSJ oppfatning er den innsats Austlid utførte av en slik karakter at han kommer inn under de statutter som gjelder for tildeling av Krigskorset med sverd".¹⁹³

Forsvarssjefen bemerket ytterligere bl.a.: "Det er rent historisk en kjent sak at avdelingssjefens personlige eksempel i en situasjon hvor en operasjon er i ferd med å kjøre seg fast eller gå galt kan ha stor betydning, både praktisk og psykologisk. Det er således klare paralleller mellom Austlids tilfelle og den opptreden som kaptein Sigvart Pran viste 22-23 april 1940 på Lundehøgda - en opptreden han i 1949 ble tildelt Krigskorset for".

I tilknytning til Forsvarssjefens ovennevnte uttalelse må også merkes notat av 14 juni 2005 til Forsvarssjefen fra Generalinspektøren for Hæren, generalmajor Lars J. Sølvberg,¹⁹⁴ hvor det bl.a. uttales:

"De faktiske forhold rundt situasjonen der Eiliv Austlid falt er meget vel dokumentert i de senere år. Vedlagte skrift "Gjelden til de døde" gjengir i stor detalj saken og de omstendigheter den har vært utsatt for. Saken har vært gjenstand for omfattende saksbehandling ved Oppland regiment, i Hærstaben og personlig av de to siste Generalinspektører for Hæren, inklusive undertegnede. Konklusjonene er entydige. Kaptein Eiliv Austlid må innstilles til Krigskorset med sverd - post mortem".

¹⁹³ Avsnitt 2.2.3.

¹⁹⁴ Vedlegg 7.11. Se også ovenfor avsnitt I.5.

Fra tidligere må også merkes Generalinspektøren for Hæren, generalmajor Roar Jens Haugen¹⁹⁵ i uttalelse av 20 feb. 2003, som konkluderer med at kaptein Eiliv Austlid tildeles Krigskorset med sverd post mortem:

"Arbeidet med den historiske dokumentasjonen og forståelsen av den har tilført saken ytterligere nyanser og komplettert tidligere fremstilling. Realitetene synes nå krigshistorisk vel dokumentert og bekrefter etter min mening det legitime behovet for en oppreisning - post mortem - for Kaptein E. Austlid. Det synes også åpenbart at saken naturlig hører hjemme under mandatet til Krigsdekorasjonsrådet som ble opprettet ved Kgl res. av 20 des 1991.

Forsvaret og de offentlige etater vil være tjent med at rettferdighetshensynet overfor hovedpersoners ettermæle og etterlattes moralske oppfatning settes i høysetet i slike saker.

Den positive virkningen dette vil ha for den generelle holdningen til Forsvaret og dets virksomhet bør ikke undervurderes."

I tillegg til ovenstående uttalelser må også merkes oberst Arne Bull, som avslutter sin artikkel slik:

"Det er ikke for sent å rette opp feil. Det vil bli respektert og mottatt med forståelse. Oppland regiment har anbefalt at kaptein Austlids innsats blir hedret med en offisiell anerkjennelse".¹⁹⁶

Nevnes kan også uttalelsen av redaktøren av Heimevernsbladet, Lars Reiermark, i oversendelsesbrev av 14. april 1999 til Norsk Militært Tidsskrifts redaksjon:¹⁹⁷

Jeg "er av den oppfatning at det historiske bildet av kaptein Eiliv Austlids krigsinnsats *ikke* er riktig og bør korrigeres. Jeg har personlig lest alt det som er skrevet om kompani Austlid, og er ikke i tvil om at hans siste handling var uttrykk for en modig og oppofrende offisers forsøk på å løse et på mange måter umulig oppdrag."

IV.6 Enkelte subsidiære betraktninger

De faktiske omstendigheter er ikke fullt ut avklart, forsåvidt gjelder enkelte mindre vesentlige detaljer. Det kan således være noe uklart om det ble

¹⁹⁵ Han er bl.a. fallskjermjegerutdannet og har tjenestegjort ved Fallskjermjegerskolen på Trandum.

¹⁹⁶ Bull, s. 21.

¹⁹⁷ Vedlegg 7.24. For ordens skyld bemerkes at kaptein Eiliv Austlids fornavn ved en feilskrift er angitt som Eivind i brevet.

gitt beskjed til følget med regjeringsmedlemmer og statsminister om at de måtte snu, eller om disse først snudde da ildgivningen begynte. Dette spørsmål er imidlertid ikke sentralt, fordi kaptein Eiliv Austlids oppdrag under enhver omstendighet var å nedkjempe tysk motstand, og herunder rydde veien fremover mot Dombås.

Prinsipielt er det heller ikke avgjørende om det skulle være slik at det først ble åpnet ild fra de tyske soldater, som deretter ble besvart av kaptein Eiliv Austlids avdeling. Bedømmelsen av den innsats som ligger i det å angripe den fiendtlige stilling vil måtte bli den samme.

I ettertid kan det selvsagt også diskuteres om det mest fornuftige hadde vært å la avdelingen bli hvor den var, og forsvare seg som best man kunne, for deretter å forsøke å snu og trekke seg tilbake. Det blir imidlertid ikke meget annet enn spekulasjoner ut av slikt, fordi en snuoperasjon ville ta tid, og i mellomtiden ville avdelingen ligge åpen for beskytning fra fienden, med betydelig fare for falne og sårede - og en slik snuoperasjon ville under enhver omstendighet ikke ha løst oppgaven. Dessuten kunne det ha vært små grupper av tyske soldater også andre steder. I forhold til spørsmålet om utvist personlig tapperhet blir derfor en slik diskusjon lite treffende.

En snuoperasjon ville nødvendigvis ha vært vanskelig og tidkrevende. Illustrerende er uttalelsene av statsministerens sjåfør Kr. W. Thomassen i intervju: Spm. "Det måtte da være trangt å snu der. Veggen var da vel veldig smal?" Svar: "Ja, det var veldig smalt og snøfattig var det. Men det var å kjøre fram og rygge og kjøre fram og rygge, så det gikk da".¹⁹⁸ Det bemerkes at dette var snuoperasjonen med en personbil. En snuoperasjon med lastebil ville selvsagt vært betydelig vanskeligere - om det overhodet hadde latt seg gjøre, spesielt under fiendtlig ild.

Ytterligere kan det også reises spørsmål om hypotetiske hendelsesforløp - hva hadde skjedd hvis avdelingen ikke hadde stoppet opp etter å ha observert de tyske soldater, men hadde fortsatt videre fremover - ville i så fall følget med regjeringens medlemmer ha kommet under ild - eventuelt falt i bakhold, osv.

Det kan altså spekuleres på hva som ville ha skjedd, hvis kaptein Eiliv Austlid og hans avdeling ikke hadde observert de tyske soldater i ryggsikringen, men hadde fortsatt videre fremover, kanskje noen hundre meter, fulgt av de to personbiler med statsminister og øvrige regjeringsmedlemmer. I så fall ville ikke bare kaptein Eiliv Austlid og hans avdeling ha kommet i kamp med den tyske hovedstyrke, som endog

---

¹⁹⁸ Vedlegg 6.8.

tallmessig var dem overlegne,¹⁹⁹ men følget av de to personbiler med statsminister og øvrige regjeringsmedlemmer ville ha befunnet seg nettopp på den åpne slette, uten beskyttelse mot ild fra de tyske soldater. Dette måtte gått galt.

Slikt kan imidlertid ikke bli til meget annet enn spekulasjoner, og blir lite givende i forhold til det konkrete spørsmål som foreligger - om det fra kaptein Eiliv Austlids side ble utvist personlig tapperhet i den situasjon som forelå.

V. Uriktig rettsanvendelse

V.1 Uriktig rettsanvendelse - uriktig vektlegning av den tid som er gått, mv

Ved sin vurdering av om kaptein Eiliv Austlid bør tildeles Krigskorset med sverd post mortem er det av departementet og Krigsdekorasjonsrådet lagt til grunn en uriktig rettsoppfatning. Det er bl.a. lagt vekt på, og standpunktet bygger på, at Krigskorset med sverd knyttet til annen verdenskrig ikke er tildelt noen etter 1949. Det følger imidlertid av kgl. res. 20. des. 1991 at kaptein Eiliv Austlids innsats skulle ha vært vurdert uten hensyntagen til den tid som er gått, og uten hensyn til hvilke andre krigsdekorasjoner som måtte ha vært tildelt i tiden etter annen verdenskrig. Det vises forsåvidt til det påfølgende avsnitt.

V.2 Rettsanvendelsen – særlig om betydningen av kgl res 20 des 1991

Når det er spørsmål om å bedømme om kaptein Eiliv Austlids forhold kvalifiserer til den krigsdekorasjon det her er tale om, er det - selvsagt, her som ellers - av grunnleggende betydning at bedømmelsen skjer ut fra et riktig rettslig utgangspunkt: I forhold til hvilken eller hvilke rettslige regler skal bedømmelsen skje, og hvorledes er den eller de rettslige regler å forstå. En uriktig rettslig tilnærming til spørsmålet vil uvegerlig influere på bedømmelsen av de faktiske omstendigheter, og vil derfor innebære en grunnleggende saksbehandlingsfeil, idet en uriktig rettsoppfatning vil kunne influere på det resultat som bedømmelsen munner ut i, jfr. forsåvidt også prinsippet i forvaltningslovens § 41.

Som påvist i den omfattende redegjørelse i mitt notat av 21. februar 2005 - notatet ligger som vedlegg til min henvendelse til Hans Majestet K o n g e n av 21. februar 2005 - er det, på bakgrunn av kgl. res. 20. des. 1991, uriktig rettsanvendelse at det legges vekt på såvel regjeringsbeslutningen av 1949 og den lange tid som er gått, som hensynet til likebehandling i forhold til andre som kan ha gjort seg fortjent til slik utmerkelse.²⁰⁰

¹⁹⁹ Det må ha vært omtrent 56-57 befal og menige på hovedstillingen, og om lag 5-6 soldater i ryggdekningen, tilsammen 63 mann. Kaptein Eiliv Austlids halvkompani besto av 40 mann.

²⁰⁰ I den utstrekning andre måtte ha gjort seg fortjent til slik utmerkelse, vil deres sak måtte behandles som selvstendige saker. Det er også mulig at Forsvarsdepartementet endog kan ha plikt til å orientere eventuelle andre personer eller deres etterlatte på rimelig måte om at sak kan fremmes på ny, dersom det skulle foreligge avslag

Notatet avsluttes med følgende konklusjon (avsnitt VI):

"Sammenfatningsvis må således spørsmålet om å tildele kaptein Eiliv Austlid krigskorset med sverd post mortem vurderes ut fra de kriterier som er fastsatt i den kongelige resolusjon av 23. mai 1941, og uten at selve tidsforløpet fra 15. april 1940 og frem til i dag tillegges noen vekt overhodet ved den vurdering som skal foretas".

For sammenhengens skyld tas her inn også avsnitt V i mitt ovennevnte notat i sin helhet, idet det i dette avsnitt går nærmere inn på betydningen av den kgl. res. av 20. desember 1991:

"Som det fremgår av ovenstående er det fremdeles den kgl. res. av 23. mai 1941 som danner grunnlaget for tildeling av krigskorset.

Det er videre grunn til å fremheve at det - så sent som i forbindelse med den kgl. res. av 20. desember 1991 - utvetydig ble lagt til grunn at det fremdeles kunne forekomme enkeltstående saker fra krigens tid, og at ved slike mulige enkeltsaker skulle angjeldende "få sine saker behandlet etter de retningslinjer og praksis som [det tidligere] Krigsdekorasjonsrådet har lagt til grunn".

For ordens skyld bemerkes at det ved den kgl. res. av 20. des. 1991 legges opp til et noe annet ansvar for saksbehandlingen enn tidligere. Før den kgl. res. av 20. des. 1991 var det ansett som en offentlig oppgave å finne frem til de personer som fylte kravene til dekorering for krigsinnsats; dette skulle altså skje ex officio. Ved den kgl. res. av 20. des. 1991 legges det opp til at det for fremtiden vil være den enkelte som enten selv eller ved andre må fremme sin sak overfor den myndighet som kan tildele vedkommende dekorasjon.

Denne resolusjon av 20. des. 1991 gjør ingen forskjell med hensyn til forsvarsgren eller innsatsområde forøvrig, og heller ikke med hensyn til hvilken krigsdekorasjon det er tale om.

På denne bakgrunn blir det direkte uriktig å legge avgjørende vekt på at det er gått lang tid siden det tyske overfall på Norge fant sted, 9. april 1940. Så sent som i 1991 ble det uttrykkelig sagt i foredraget til den kongelige resolusjon at det *ikke* skulle tas noe slikt hensyn.

---

fra Forsvarsdepartementet eller annen myndighet i slik sak, selv om det i den kgl. res. av 20. des. 1991 er lagt opp til at det ellers som hovedregel vil være den enkelte som selv eller ved andre må fremme sin sak.

Det er derfor uriktig rettsanvendelse, i strid med den kgl. res. av 20. des. 1991, når Krigsdekorasjonsrådet i sitt møte 30. jan. 1997 begrunner sitt standpunkt - om ikke å anbefale at kaptein Austlid tildeles Krigskorset - med at Krigsdekorasjonsrådet ikke kan tilrå "at man nå, 57 år etter krigen foretar en gjenåpning for de væpnede styrker".

Det er også uriktig rettsanvendelse at Krigsdekorasjonsrådet i sin begrunnelse omtaler en gjenåpning "for de væpnede styrker", fordi den kgl. res. av 20. des. 1991 ikke er begrenset med hensyn til forsvarsgren eller innsatsområde.

Endelig er det en uriktig rettsanvendelse at Krigsdekorasjonsrådet legger til grunn "at man nå --- foretar en gjenåpning" for de væpnede styrker, fordi den kgl. res. av 20. des. 1991 utvetydig forutsetter at det stadig kan komme opp enkelttilfelle, og at disse enkelttilfelle skal bedømmes etter de retningslinjer og praksis som det tidligere Krigsdekorasjonsrådet hadde lagt til grunn. Uansett hva man ellers måtte mene om betydningen av de beslutninger som ble lagt til grunn etter regjeringskonferansen 25. okt. 1949, avklarer den kgl. res. av 20. des. 1991 at eventuelle tidligere enkelttilfelle skulle bedømmes etter tidligere retningslinjer og praksis. I den utstrekning man måtte finne det hensiktsmessig å benytte seg av uttrykket "gjenåpning", var vedtak om slik "gjenåpning" iallfall truffet ved den kgl. res. av 1991; flere år før Krigsdekorasjonsrådets møte 30. jan. 1997.

Ytterligere bemerkes, at det ikke gjør saken bedre at forsvarsminister Bjørn Tore Godal 26. mars 2001 besvarer et spørsmål fra stortingsrepresentant Bjørn Hernæs med å henvise til et brev av 26. jan. 2001 fra Forsvarsdepartementet, og med en videre henvisning til at kaptein Austlid ikke burde tildeles Krigskorset med sverd post mortem ut fra "hensynet til andre som opp gjennom årene har fått avslag på samme grunnlag, uansett påkjenninger og innsats". Det forhold at andre har fått avslag på grunnlag av en uriktig rettsoppfatning, er selvsagt ingen holdbar begrunnelse for et avslag i den konkrete sak vedrørende kaptein Austlid.

Det tilføyes for ordens skyld, at Forsvarsdepartementets brev av 26. jan. 2001 er begrunnet med en gjengivelse av det som Krigsdekorasjonsrådet uttalte i sitt møte 30. jan. 1997, og med en tilslutning til den anbefaling som Krigsdekorasjonsrådet den gang kom med, samt med en begrunnelse "i den lange tiden som er gått og av hensyn til likebehandling". En likebehandling basert på en uriktig rettsoppfatning er, som nevnt, ingen

holdbar begrunnelse. Og en henvisning til den lange tid som er gått, er i strid med den angivelse som følger av den kgl. res. av 20. des. 1991.

Såvel Forsvarsdepartementets brev av 26. jan. 2001 som forsvarsministerens svar av 26. mars 2001 må således ansees for å være basert på en uriktig rettsoppfatning".

V.3 *Krigsdekorasjonsrådets uttalelse av 10. februar 2006 bygger på en uriktig rettsoppfatning*

Det fremgår av protokollen fra Krigsdekorasjonsrådets møte 10. februar 2006 at rådet ga uttrykk for at regjeringsbeslutningen av 25. oktober 1949 var ment som "en føring overfor de statsråder som hadde innstillingsrett i dekorasjonssaker", og at det fra Krigsdekorasjonsrådets side ikke var "blitt påberopt at beslutningen gir noen formelle hindringer i forhold til å kunne fremme innstillinger om høyere krigsdekorasjoner, hvis berettigelsen skulle være tilstede eller omstendighetene for øvrig skulle tilsi det".

Krigsdekorasjonsrådet tilføyde: "Realiteten er imidlertid den, at det i snart 57 år ikke er fremmet noen innstilling fra Forsvarsdepartementet om tildeling av Krigskorset med sverd. Følgelig er det grunn til å gå ut fra at det i denne tidsperiode er en rekke enkeltsaker som dels er fremmet for, dels aldri nådde departementet fordi man ble klar over regjeringens føring av 1949, og dels saker som ble tatt opp i form av muntlige sonderinger eller forespørsler og aldri formelt registrert". Samtidig ga Krigsdekorasjonsrådet uttrykk for den oppfatning at hva gjelder "statuttene for Krigskorset med sverd har disse fortsatt gyldighet".

Ytterligere bygger Krigsdekorasjonsrådet på en forutsetning om at det ikke lenger skal finne sted noen tildeling av Krigskorset og andre høyere utmerkelser. Det skal m.a.o. ikke lenger være adgang til å tildele slike dekorasjoner. Dette fremgår av at Krigsdekorasjonsrådet (s. 3 øverst) advarer mot å åpne for eller gjenåpne for tildeling av disse dekorasjoner.

Begge ovennevnte anførsler er uholdbare, fordi de hviler på en uriktig rettsoppfatning. Som det fremgår av konklusjonen i mitt ovennevnte notat må "spørsmålet om å tildele kaptein Eiliv Austlid krigskorset med sverd post mortem vurderes ut fra de kriterier som er fastsatt i den kongelige resolusjon av 23. mai 1941, og uten at selve tidsforløpet fra 15. april 1940 og frem til i dag tillegges noen vekt overhodet ved den vurdering som skal foretas".

V.4 *Også Forsvarsdepartementets standpunkt bygger på en uriktig rettsoppfatning*

I brev av 3. april 2006 begrunner Forsvarsdepartementet sitt standpunkt bl.a. med at det "er en kjensgjerning at Krigskorset med sverd knyttet til andre verdenskrig ikke er tildelt noen etter 1949". Som det fremgår av ovenstående, er det uriktig rettsoppfatning å legge noen vekt på dette forhold.

Det kan forøvrig bemerkes at denne bemerkning av Forsvarsdepartementet ikke blir helt dekkende i den sammenheng det her er tale om. Departementet kan ha rett i at Krigskorset med sverd ikke er tildelt noen siden 1949. Den kgl. res. av 20. des. 1991 er imidlertid ikke begrenset med hensyn til innsatsområde eller forsvarsgren, og Krigsdekorasjonsrådets uttalelse refererer seg også til andre høyere utmerkelser. Det er derfor relevant å påpeke det faktum at hjelpesøster Anne M. Strømsheim, ved Kronprinsregentens resolusjon 26 jan. 1956, er tildelt Krigsmedaljen "for tapperhet og fortjenstfull innsats under kampene ved Hegra i 1940".

Før henne hadde følgende fått Krigsmedaljen:

- 47 norske sjømenn, 1 belgisk, 2 britiske og 1 svensk sjømann, derav 1 norsk sjømann post mortem, i statsråd 2. feb. 1951.
- Lettmatros Ernest V. Cuthbert, for fortjenstfull innsats i den norske Handelsmarine under krigen, i statsråd 21. nov 1952. Dette var forøvrig etter det angitte tidspunkt for opphør for sjøfolk (1951). Tildelingen fant altså sted om lag 2 år senere.
- 56 soldater, offiserer og menige, derav 5 post mortem og til 2 briter, i statsråd 4. jan. 1952.
- 1 soldat og 1 offiser, i statsråd 9. jan. 1953.
- 1 sivil utlendig og 2 soldater, 1 offiser og 1 menig, i statsråd 4. feb, 6. mai og 3. juni 1955.
- Dertil må merkes at seks Haakon den 7.'s Frihetskors ble gitt av H.M.Kongen i statsråd den 22. april 1988 ved Kgl. res. Dette er den høyeste krigsdekorasjon nå til sivile som erstattet Krigskorset uten sverd.

V.5 *Konstitusjonelt problematisk om et departement ved aktiv og bevisst tilsiktet ikke-bruk tilstreber en de facto avskaffelse av en ordning som er fastsatt i statsråd ved kgl. res.*

Det fremstår som besynderlig, dersom det er riktig forstått at Krigsdekorasjonsrådet - visstnok med stilltiende tilslutning fra Forsvarsdepartementet - legger opp til at det ikke skal finne sted tildelinger av krigsdekorasjoner, samtidig som det uttales at statuttene for Krigskorset med sverd fortsatt har gyldighet.

Det bemerkes at Krigsdekorasjonsrådets uttalelse om dette fremstår som uklart, og det er også uklart hva Forsvarsdepartementet egentlig gir uttrykk for om dette. Men dersom ovenstående skulle være riktig oppfattet fremstår det som lite logisk om det både skal være slik at den kgl. res. av 23. mai 1941 om Krigskorset fortsatt er gjeldende, samtidig som det legges opp til at denne ordningen ikke skal brukes.

Det riktige må være, at dersom vilkårene for tildeling av Krigskorset foreligger, slik disse følger av kgl. res. av 23. mai 1941, skal tildeling av Krigskorset kunne finne sted. Noe annet ville innebære en de facto avskaffelse av ordningen ved aktiv og bevisst tilsiktet ikke-bruk, og i strid med bl.a. kgl. res. 20. des. 1991. En slik de facto avskaffelse av ordningen vil et departement ikke kunne foreta på egen hånd. Noe slikt har et departement ingen kompetanse til. Saken ville nødvendigvis måtte behandles av Kongen i statsråd, som - eventuelt - ville kunne treffe vedtak om at ordningen skulle opphøre.

Dertil kommer, at om det skulle være slik at ordningen var bortfalt ved aktiv, bevisst og tilsiktet ikke-bruk, ville det formentlig måtte ha som konsekvens at Kongens adgang til å tildele ordener "til hvem han for godt befinner", jfr. Grunnlovens § 23, måtte kunne utøves uavhengig av statsrådsbehandling, jfr. herom også mitt notat av 21. feb. 2005 avsnitt I. Forsåvidt gjelder ordenstildelinger innen Forsvaret må dertil erindres at Kongen - forsåvidt gjelder Forsvaret - har den "høieste Befaling", jfr. Grunnlovens § 25. Det å legge opp til at den ved kgl. res. av 23. mai 1941, jfr. også kgl. res. 20. des. 1991, innstiftede ordning skulle bortfalle ved aktiv, bevisst og tilsiktet ikke-bruk, ville skape en betydelig og lite heldig uklarhet også i forhold til Kongen og statsrådets stilling på dette område, og må kunne karakteriseres ikke bare som rettslig uholdbar, men også som lite heldig.

V.6 *Uriktig rettsanvendelse - manglende presisering av det rettslige innhold av uttrykket tapperhet*

Ytterligere er det en svakhet ved den rettslige bedømmelse at uttrykket "tapperhet" - slik dette er anvendt i kgl. res. av 23. mai 1941 § 1, og som fastlegger kriteriene for å tildele Krigskorset med sverd - ikke er nærmere presisert, problematisert eller drøftet - hverken av Krigsdekorasjonsrådet eller av Forsvarsdepartementet - ved den konkrete vurdering av om kaptein Eiliv

Austlids innsats kvalifiserer til denne krigsdekorasjon. Dette er så meget mer bemerkelsesverdig på bakgrunn av at Forsvarssjefen i sin henvendelse til Krigsdekorasjonsrådet går nærmere inn på nettopp denne problemstilling.

Om forståelsen av begrepet "tapperhet" i denne sammenheng vises til avsnitt IV ovenfor, og videre til den konkrete gjennomgåelse av kaptein Eiliv Austlids innsats i denne sammenheng i avsnitt IV.4.

Den uriktige rettsoppfatning og den manglende analyse av begrepet tapperhet må nødvendigvis ha hatt vesentlig betydning for såvel Krigsdekorasjonsrådets uttalelse som for det standpunkt departementet er kommet til.

V.7 Uriktig rettsanvendelse - kravet til bevisenes styrke (bevisbyrden)

V.7.1 Krigsdekorasjonsrådets uttalelse

Krigsdekorasjonsrådet uttaler bl.a. "at det ikke må råde noen som helst tvil om grunnlaget for en eventuell tildeling av Krigskorset med sverd". Den sammenheng hvor dette uttales - i tilknytning til "tvil om det faktiske hendelsesforløp" - gjør at det fremstår som tvilsomt hva Krigsdekorasjonsrådet egentlig mener med sin uttalelse. Det er også et spørsmål om hvor langt den bevisbyrderregel som Krigsdekorasjonsrådet har uttalt, er holdbar.

I sammenheng uttaler Krigsdekorasjonsrådet:²⁰¹ "Rådet vil videre understreke at også andre beretninger fra begivenhetene på Dovre 15. april 1940 sår *tvil om det faktiske hendelsesforløp*. KDR er av den formening at *det ikke må råde noen som helst tvil om grunnlaget for en eventuell tildeling av Krigskorset med sverd*" [*kursivert her*].

V.7.2 Beviskrav m.h.t. utvist tapperhet

Det er grunn til å presisere at det grunnleggende spørsmål er *om det ble utvist tapperhet* ved anledningen. Vilkåret om utvist tapperhet er utvilsomt det som er avgjørende for om Krigskorset med sverd kan tildeles noen, jfr. kgl. res. 23. mai 1941 § 1.

Spørsmålet om hvilke bevismessige krav som må være oppfylt for at Krigskorset med sverd kan tildeles, fremgår ikke av den kgl. res. 23. mai 1941 § 1. Spørsmålet må derfor avgjøres ut fra vanlig rettskildebruk,²⁰² hvor bl.a. formålet med ordningen og praktiske hensyn²⁰³ må tillegges vekt.

²⁰¹ Uttalelsen av 20. feb. 2006, protokollens s. 2, nederste avsnitt.

²⁰² Juridisk metode.

²⁰³ Reelle hensyn.

I forhold til dette spørsmål - utvist tapperhet - er det grunn til å stille relativt høye krav til bevisenes styrke; sett i sin sammenheng må bevisvurderingen lede til at det fremstår som *overveiende sannsynlig* at den det gjelder utviste tapperhet ved sin opptreden, handling eller på annen måte. Tatt i betraktning at det dreier seg om en særskilt og høy utmerkelse ville det være uheldig - av hensyn til hele ordningens rennommé - om utmerkelsen ble gitt i tilfelle hvor det ut fra den foreliggende beviskjede fremstår som temmelig tvilsomt om det ble utvist tapperhet. Det kan derfor ikke være tilstrekkelig at det er *sannsynlighetsovervekt* - sannsynlighetsgraden må være markert høyere enn dette.

I analogi med den fra strafferetten og straffeprosessen velkjente bevisregel kan bevisovervekten kanskje uttrykkes slik at det *skal ikke foreligge rimelig tvil* om at tapperhet ble utvist.²⁰⁴ En viss grad av tvil er således ikke avgjørende.

På denne bakgrunn er det derfor under enhver omstendighet å stille for strenge beviskrav, dersom Krigsdekorasjonsrådet skal oppfattes slik at *det ikke må råde noen som helst tvil* om hvorvidt tapperhet ble utvist. Et slikt beviskrav ville innebære at endog en svak tvil måtte lede til at Krigskorset med sverd ikke skulle kunne tildeles, samtidig som det i praksis utvilsomt vil forekomme at en viss grad av tvil kan gjøre seg gjeldende. Et slikt beviskrav kunne ha som konsekvens at tildeling av denne dekorasjon i praksis ville bli tilnærmet umulig. Et slikt resultat vil være i strid med selve formålet med denne krigsdekorasjon, og kan derfor ikke antas.

V.7.3 *Beviskrav m.h.t. det foreliggende begivenhetsforløp*

I forhold til den begivenhetsrekke som det er tale om, blir det av Krigsdekorasjonsrådet uttalte beviskrav imidlertid alt for strengt. I praksis vil det svært ofte - kanskje unntaksfritt - være en større eller mindre grad av usikkerhet knyttet til deler av begivenhetsforløpet, og ikke minst i de nærmere detaljer i dette. Spesielt i situasjoner hvor det kan bli spørsmål om utvist tapperhet, vil det kunne være et mer eller mindre uoversiktlig begivenhetsforløp i en mer eller mindre uoversiktlig situasjon. Tvil og uklarhet om enkelte spørsmål er likevel ikke avgjørende, så lenge selve hovedtrekkene i begivenhetsforløpet lar seg bringe på det rene. Forsåvidt gjelder disse faktiske forhold, herunder den enkeltes opptreden, handling eller forhold forøvrig, er det neppe grunn til å stille andre beviskrav enn de som ellers gjelder - bl.a. innen forvaltningsretten - at det faktum skal legges til grunn som fremstår som det mest sannsynlige.

²⁰⁴ Jfr. f.eks. Ståle Eskeland: Strafferett (2000) s. 502.

V.7.4 *Sammenfatning om beviskrav m.h.t. utvist tapperhet og det foreliggende begivenhetsforløp*

Det er dette sannsynlige begivenhetsforløp som deretter skal vurderes i forhold til spørsmålet om tapperhet har vært utvist. Det er således to - prinsipielt forskjellige - bevis tema det er tale om, og det er grunnleggende uheldig om disse to tema blandes sammen, slik uttalelsen fra Krigsdekorasjonsrådet tyder på. Det fremstår som ikke usannsynlig at denne sammenblanding kan ha hatt betydning for det standpunkt Krigsdekorasjonsrådet er kommet til.

VI. Saksbehandlingen

VI.1 *Saksbehandlingsfeil har vært av betydning for departementets standpunkt*

Det foreligger en rekke saksbehandlingsfeil ved departementets og Krigsdekorasjonsrådets behandling av saken - feil som nødvendigvis må ha vært av betydning for det standpunkt departementet er kommet til.

VI.2 *Oversikt over og omtale av saksbehandlingen så langt*

VI.2.1 *Bakgrunn*

Det gis i dette avsnitt en oversikt over og omtale av saksbehandlingen, etter at jeg i brev av 21 februar 2005 til Hans Majestet Kongen anmodet om at Hans Majestet måtte foranledige at spørsmålet om å tildele kaptein Eiliv Austlid Krigskorset med sverd post mortem ble vurdert på nytt. Med dette brev fulgte som vedlegg oberst Arne Bulls artikkel i Norsk Militært Tidsskrift nr 3/1999, samt mitt notat av 21. februar 2005 om Krigskorset, den rettslige status av kgl.res. 23 mai 1941, vurdert i forhold til etterfølgende beslutninger. Jeg ga uttrykk for at det var min oppfatning at kaptein Eiliv Austlid burde tildeles Krigskorset med sverd post mortem. Dette er fortsatt min oppfatning.

VI.2.2 *Tidligere vurderinger kan ha fått en uheldig saksbehandling*

For ordens skyld innskytes at spørsmålet om å tildele kaptein Eiliv Austlid Krigskorset med sverd post mortem har vært tatt opp av andre tidligere, og – som det vil bli redegjort nærmere for nedenfor – har Forsvarssjefen i nedenfor nevnte brev av 30. september 2005 gitt uttrykk for at saken "opp gjennom årene kan ha fått en uheldig saksbehandling".

VI.2.3 *Oversendelse til Forsvarssjefen*

Forsåvidt gjelder den videre saksbehandling fremgår det av Forsvarssjefens brev av 30. september 2005 til Krigsdekorasjonsrådet at Ordenskanselliet for Den Kongelige Norske St. Olavs Orden, på vegne av Hans

Majestet K o n g e n, i brev av 23. juni 2005, oversendte saken til Forsvarssjefen uten at det for den videre saksbehandling er gitt spesielle føringer.

VI.2.4 *Forsvarssjefens uttalelse og tilråding*

I sitt omfattende brev av 30. september 2005 til Krigsdekorasjonsrådet legger Forsvarssjefen til grunn "at kaptein Austlid falt i et forsøk på å storme en tysk stilling og dermed drive angrepet fremover ved sitt personlige eksempel", og Forsvarssjefen gir sin tilslutning til Krigsdekorasjonsrådets tidligere bedømmelse (i 1997) av kaptein Eiliv Austlids innsats - at kapteinen "gjorde utvilsomt en tapper innsats når han angrep tyske stillinger den 15. april 1940 med en liten styrke".

Forsvarssjefen slutter seg videre til den rettsoppfatning som undertegnede [professor Henning Jakhelln] hadde gitt uttrykk for i det notat av 21. februar 2005 om "Krigskorset - den rettslige status av kgl.res. 23 mai 1941 - vurdert i forhold til etterfølgende beslutninger", og som fulgte som vedlegg til anmodningen til Hans Majestet K o n g e n av 21 februar 2005. Forsvarssjefen uttaler eksplisitt at han "støtter videre professor Jakhelln i hans vurdering av selve tidsforløpet fra 15. april 1940 og frem til i dag ikke kan tillegges noen vekt i vurderingen av om Austlid skal tildeles Krigskorset. Ei heller bør hensynet til likebehandling mot tilsvarende saker tillegges vekt." Enn videre bemerker Forsvarssjefen bl.a. at "Historisk forskning vil kunne avdekke handlinger som utløser slik dekorering til dels lenge etter et vedtak om å stanse tildeling". Forsvarssjefen konkluderer med å anbefale "at kaptein Eiliv Austlid tildeles Krigskorset med sverd post mortem og ber Krigsdekorasjonsrådet realitetsbehandle saken opp mot gjeldende statutter. Behandlingen bør baseres på den rettsoppfatning som professor Jakhelln legger til grunn".

VI.2.5 *Notater utarbeidet til Krigsdekorasjonsrådet - begjæring om innsyn avslått*

Forsvarssjefens henvendelse til Krigsdekorasjonsrådet synes å ha foranlediget at det av Forsvarsdepartementet, ved den avdeling som fungerer som sekretariat for Krigsdekorasjonsrådet, ble utarbeidet ett eller flere notater til bruk for Krigsdekorasjonsrådets behandling av saken. Disse notater har Forsvarsdepartementet ikke ønsket å la undertegnede få tilgang til, jfr Forsvarsdepartementets brev til undertegnede av 23. august 2006. Det er vist til offentlighetslovens § 5 første ledd, og det er heller ikke funnet grunn til å utvise meroffentlighet etter offentlighetslovens § 2 tredje ledd. Det siste er begrunnet med "en konkret vurdering", hvilket knapt kan sies å være spesielt informativt.

Det er imidlertid bemerkelsesverdig at avslaget på dokumentinnsikt er begrunnet på denne måte. Offentlighetslovens § 5 første ledd gir hjemmel for å unnta fra offentlighets innsikt de dokumenter "som et forvaltningsorgan har

utarbeidet for sin interne saksforberedelse". Krigsdekorasjonsrådet er imidlertid et selvstendig statlig organ - det er tale om et rådgivende organ for Forsvarsdepartementet "i spørsmål vedrørende dekorasjon for krigsinnsats", oppnevnt ved kgl. res. 20 des 1991, og Krigsdekorasjonsrådet har selvsagt et selvstendig ansvar for sin egen saksbehandling og for de råd som blir gitt til Forsvarsdepartementet. Dette turde være elementært, og endres ikke av det forhold at Forsvarsdepartementet er sekretariat for rådet - en ordning som forøvrig forekommer også for andre departementer og deres rådgivende organer - og hvor forøvrig offentlighetslovens § 5 annet ledd bokstav b) gir hjemmel for å avskjære offentlighetens dokumentinnsyn. Endelig bemerkes at prinsippet om offentlighetens rett til dokumentinnsyn, jfr. offentlighetslovens § 2 første ledd, ikke er gitt for å tilfredsstille enkeltpersoners nyskjerrighet m.v., men for å være en rettssikkerhetsgaranti - et middel for å sikre at alt går riktig for seg i den offentlige forvaltning.

Det legges imidlertid til grunn som en selvfølge at det i de notater som departementet – som sekretariat for Krigsdekorasjonsrådet – har utarbeidet til Krigsdekorasjonsrådets behandling av saken, hverken direkte eller indirekte er gitt eller antydning noen spesielle føringer som kan ha påvirket – eller kan ha vært egnet til å påvirke – den fordomsfri og uhildede vurdering som et rådgivende og sakkyndig organ skal foreta i anledning enhver sak som blir det forelagt til uttalelse

Endelig påpekes at jeg er blitt kjent med innkallingen til Krigsdekorasjonsrådets møte 10. feb. 2006.²⁰⁵ Det fremgår av denne innkalling at det også ble utarbeidet en tilråding fra Krigsdekorasjonsrådets leder, datert 5. jan. 2006. Det er heller ikke gitt innsyn i denne tilråding.

VI.2.6.1 *Uklarhet med hensyn til om Krigsdekorasjonsrådet ble forelagt saken etter henvendelse fra departement eller Forsvarssjef - ingen orientering til Forsvarssjefen*

Krigsdekorasjonsrådet behandlet saken i møte 10 februar 2006, hvor det av protokollen innledningsvis er angitt: "Til behandling forelå brev fra Forsvarsstaben av 30. september 2005 hvor Forsvarssjefen (FSJ) anbefaler at kaptein Eiliv Austlid tildeles Krigskorset med sverd, post mortem". Det er imidlertid ikke angitt noe om det, formelt eller reelt, foreligger noen muntlig eller skriftlig anmodning fra Forsvarsdepartementet, og det fremgår heller intet – såvidt vites – om hvorvidt vurderingstemaet ble nærmere presisert av departementet. Dette synes uheldig, jfr. avsnitt VI.2.6.4 nedenfor avslutningsvis, det er neppe slik departementet bør gjøre bruk av et faglig råd.

²⁰⁵ Forsvarsdepartementets brev av 6. feb. 2006, vedlegg 7.9.

Denne tilnærming til spørsmålet står i grunnleggende kontrast til den tilnærming til spørsmålet som ble lagt til grunn av Forsvarssjefen i brev av 30. september 2005 til Krigsdekorasjonsrådet. Her ber Forsvarssjefen, aldeles presist, om at Krigsdekorasjonsrådet vurderer kaptein Eiliv Austlids innsats i forhold til spørsmålet om utvist tapperhet, jfr. ovenfor VI.2.4.

Det er altså uklart om Krigsdekorasjonsrådet behandler saken på basis av en henvendelse fra departementet eller fra Forsvarssjefen.

Som nevnt påpeker således Krigsdekorasjonsrådet innledningsvis at det som forelå til behandling var "brev fra Forsvarsstaben av 30. september 2005 hvor Forsvarssjefen (FSJ) anbefaler at kaptein Eiliv Austlid tildeles Krigskorset med sverd, post mortem". Krigsdekorasjonsrådet gjør det altså ikke klart om det behandler en henvendelse fra Forsvarsdepartementet – eventuelt med et bredere angitt vurderingstema – eller om det behandler henvendelsen fra Forsvarssjefen med det langt mer presiserte vurderingstema, knyttet til spørsmålet om utvist tapperhet.

Det fremstår også som uheldig at departementet velger å forelegge spørsmålet for Krigsdekorasjonsrådet på denne måte, uten å orientere Forsvarssjefen om dette.

Det hadde også vært nærliggende at departementet iallfall orienterte Forsvarssjefen om Krigsdekorasjonsrådets uttalelse – om ikke før så iallfall da Krigsdekorasjonsrådets uttalelse forelå – slik at denne kunne få anledning til å uttale seg før departementet inntok sitt standpunkt, jfr. også nedenfor avsnitt VI.2.7.3.

VI.2.6.2 *Uriktig rettsoppfatning - uriktig vektlegning av den tid som er gått, mv*

Det fremgår videre av protokollen at Krigsdekorasjonsrådet ga uttrykk for at regjeringsbeslutningen av 25. oktober 1949 var ment som "en føring overfor de statsråder som hadde innstillingsrett i dekorasjonssaker", og at det fra Krigsdekorasjonsrådets side ikke var "blitt påberopt at beslutningen gir noen formelle hindringer i forhold til å kunne fremme innstillinger om høyere krigsdekorasjoner, hvis berettigelsen skulle være tilstede eller omstendighetene for øvrig skulle tilsi det". Krigsdekorasjonsrådet tilføyde: "Realiteten er imidlertid den, at det i snart 57 år ikke er fremmet noen innstilling fra Forsvarsdepartementet om tildeling av Krigskorset med sverd. Følgelig er det grunn til å gå ut fra at det i denne tidsperiode er en rekke enkeltsaker som dels er fremmet for, dels aldri nådde departementet fordi man ble klar over regjeringens

føring av 1949, og dels saker som ble tatt opp i form av muntlige sonderinger eller forespørsler og aldri formelt registrert". Samtidig ga Krigsdekorasjonsrådet uttrykk for den oppfatning at hva gjelder "statuttene for Krigskorset med sverd har disse fortsatt gyldighet".

Som påpekt ovenfor avsnitt V er dette uriktig rettsanvendelse.

VI.2.6.3 *Krigsdekorasjonsrådets omtale av oberst Arne Bulls artikkel*

Ytterligere fremgår det av protokollen at Krigsdekorasjonsrådet fant grunn til å gå inn på den fremstilling som oberst Arne Bull hadde gitt i sin artikkel i Norsk Militært Tidsskrift nr 3/1999, og som fulgte som vedlegg til min henvendelse til Hans Majestet K o n g e n av 21 februar 2005.

Krigsdekorasjonsrådet viser på dette punkt til at oberst Arne Bull bl.a. siterte følgende fra general Otto Ruges bok om krigshandlingene i Norge i 1940 (utgitt i 1989): "Jeg sendte et mitraliøsekompani pr. bil til Dovre, men dette kompaniet kjørte uforsiktig rett inn i tyskernes ild og ble beskutt og splittet. Kompanisjefen kaptein Austlid, falt".

Krigsdekorasjonsrådet fant på dette punkt grunn til å ytterligere sitere og bemerke påfølgende setning fra denne boken, og bemerket samtidig at denne setning ikke var gjengitt i oberst Arne Bulls artikkel: "Et geværkompani, kaptein Rotheim, som så ble sendt frem pr. bil, gjorde samme dumhet om igjen, og det gikk på samme måte med det".

Krigsdekorasjonsrådet uttalte endog at det fant det "påfallende" at setningen ikke var blitt gjengitt av oberst Arne Bull. Denne bemerkning er nærmest en insinuasjon om sitatfusk, som det imidlertid ikke er holdbart grunnlag for.

Det er i og for seg riktig at akkurat denne setning ikke er sitert av oberst Arne Bull i hans artikkel. Innledningsvis siterer imidlertid Arne Bull ikke bare fra general Otto Ruges bok, men også fra det som oberst Munthe-Kaas skriver i boken *Krigen i Norge 1940*: "Man la merke til at Austlids bilkolonne kjørte uten noe framskutt sikringsledd. Denne uaktsomhet peker hen på feilaktig situasjonsbedømmelse". Det fremstår derfor som temmelig malplisert at Krigsdekorasjonsrådet nærmest beskylder oberst Arne Bull for sitatfusk.²⁰⁶

---

²⁰⁶ Dertil kommer at oberst Arne Bull i sin artikkel påpeker det sentrale poeng at man i general Otto Ruges og oberst Munthe-Kaas' fremstillinger får "inntrykk av en kompanisjef [kaptein Eiliv Austlid] som indirekte blir kritisert for dårlig vurderingsevne og dumdristig adferd, noe som medvirket til at oppdraget mislyktes og liv gikk tapt".

VI.2.6.4 *Krigsdekorasjonsrådet tillegger general Otto Ruge den mening at han i sin omtale skal ha karakterisert kaptein Eiliv Austlids handlemåte som en "dumhet", og gir denne sin innfortolkede karakteristikk vesentlig vekt.*

I tilknytning til ovenstående tillegger Krigsdekorasjonsrådet general Otto Ruge den mening at han i sin omtale skal ha karakterisert kaptein Eiliv Austlids handlemåte som en "dumhet", og gir denne sin innfortolkede karakteristikk vesentlig vekt. Krigsdekorasjonsrådet uttaler således uttrykkelig at det "kan ikke fortolke general Ruges formulering på noen annen måte enn at han her også karakteriserer kaptein Austlids handlemåte som en "dumhet"."

Krigsdekorasjonsrådet avslutter videre denne del av sin gjennomgåelse med at det "etter Krigsdekorasjonsrådets oppfatning ikke [er] mulig å se bort fra særlig general Ruges bedømmelse av kaptein Austlids handlemåte i den aktuelle situasjon".²⁰⁷ Krigsdekorasjonsrådet legger altså vesentlig vekt på den fortolkning av general Otto Ruges utsagn som Krigsdekorasjonsrådet er kommet til – altså den bedømmelse og karakteristikk som Krigsdekorasjonsrådet mener ligger i general Otto Ruges utsagn – når det gjelder realitetsvurderingen av spørsmålet om kaptein Eiliv Austlids handling og opptreden kan karakteriseres som taper.

Denne tilnærming har den åpenbare svakhet at spørsmålsstillingen blir vridd bort fra spørsmålet om taperhet ble utvist, til et spørsmål om det er tale om "dumhet". Med en slik spørsmålsstilling kan det eksempelvis bli vanskelig å ta stilling til om forsvarerne av Hegra festning utviste "dumhet" ved å fortsette forsvaret i en umulig situasjon i hele 23 døgn, eller om det var tappert å kjempe så lenge som mulig.

VI.2.6.5 *Det er misforstått og uholdbart av Krigsdekorasjonsrådet å ta general Otto Ruges fremstilling og uttrykksmåte bokstavelig*

VI.2.6.5.1 *Allment*

Krigsdekorasjonsrådet synes ikke å være oppmerksom på – slik det vil bli redegjort for i det følgende – at hele fremstillingen av felttoget i denne boken er av en helt spesiell karakter. I norsk sammenheng er det på mange måter tale om et helt unikt militærhistorisk dokument. Dette skrift må derfor nødvendigvis forstås og benyttes på denne bakgrunn, og med den respekt som en slik fremstilling fortjener. Således har general Otto Ruge valgt å gjøre bruk av en helt annen stilistisk form enn den tradisjonelle og nøkterne språkbruk som vanligvis benyttes her i landet. Han gjør bruk av en stilistisk form som best kan karakteriseres som preget av den fandenivoldske galgenhumor. Det er derfor en total misforståelse at Krigsdekorasjonsrådet tar general Otto Ruges fremstilling

---

²⁰⁷ Kursivert her.

bokstavelig og drar uttrykksmåten etter hårene, jfr nedenfor avsnitt VI.2.6.5.2. Dessuten gjør Krigsdekorasjonsrådet bruk av general Otto Ruges fremstilling på en måte som Otto Ruge selv har advart mot, og hans hele fremstilling er av ham heller ikke forutsatt å skulle ansees som et fagmilitært historisk dokument, jfr nedenfor avsnitt VI.2.6.5.3. Dertil er fremstillingen skrevet etter hukommelsen - uten notater etterhvert som felttoget utviklet seg - og under de helt spesielle forhold som gjorde seg gjeldende på Grini på ettersommeren og høsten 1940, jfr nedenfor avsnittene VI.2.6.5.4 og VI.2.6.5.5.

På denne bakgrunn blir det på kanten til det vanærende – nesten en fornærmelse mot Kommanderende Generals minne – å gjøre bruk av hans personlige, åpne og særpregede fremstilling på den måte som Krigsdekorasjonsrådet her har gjort.

VI.2.6.5.2 *Nærmere om selve karakteren av den fremstillingsform som general Otto Ruge har benyttet i boken "Felttoget"*

Boken²⁰⁸ har et kort forord (s. 11), hoveddelen gjelder felttogets forskjellige faser (s. 13-202), fulgt av et tilbakeblikk (s. 203-211) og en epilog (s. 212-217).

Fremstillingen er sterkt preget av en fandenivoldsk galgenhumor, forsåvidt gjelder hoveddelen av boken om felttogets forskjellige faser (s. 13-202).²⁰⁹ Dermed får ord og uttrykk i hoveddelen av boken en helt annen valør enn hvor det gjøres bruk av mer tradisjonell og saklig fremstillingsform. I avsnittene tilbakeblikk og epilog er derimot anvendt den tradisjonelle saklige og seriøse stil.

En gjennomgåelse av boken²¹⁰ viser at når general Otto Ruge gjør bruk av ordet "dumhet" er dette ikke bokstavelig ment – ordet er brukt som et uttrykk for at noe gikk galt. Det er ikke uvanlig at man uttrykker seg slik at "det var dumt" i betydningen "det var synd", og general Ruges uttrykksmåte "dumhet" brukes i denne sistnevnte betydning. Det er med andre ord tale om en beklagelse – egentlig en noe resignert beklagelse – av at et hendelsesforløp gikk slik det gjorde.

Hele omtalen av situasjonen om det tyske fallskjermangrep mot Dombås (s. 72-74), herunder innsatsen fra kaptein Eiliv Austlid og hans halvkompani, er skrevet i denne fandenivoldske galgenhumoristiske stil, jfr. ovenfor avsnitt III.3.4.1. Hele det tyske fallskjermangrep omtales som "en nærmest humoristisk

²⁰⁸ Vedlegg 8.3.

²⁰⁹ Etymologisk betydning av galgenhumor - egentlig "fortvilet lystighet" [hos en som er dømt til galgen].

²¹⁰ Vedlegg 6.21.

episode”, hvor det ”hendte mange tragikomiske episoder”, og de som rykket frem karakteriseres ved at de ”gjorde samme dumhet om igjen”. --- ”Statsråd Ljungberg , som tilfeldigvis kom forbi og *hadde moret sig* med å gjenopplive sin gamle skyteferdighet ved anledningen, ga meg en meget *humoristisk skildring* av denne beleiring” (s. 73).²¹¹

Det må være åpenbart at dette ikke er den tradisjonelle rapporteringsmåte i det norske forsvar – og det er like åpenbart at det heller ikke er den stilistiske form som general Otto Ruge ellers gjorde bruk av. Forklaringen ligger formentlig dels på det menneskelige plan – det er lettere å distansere seg fra fortvilede forhold når det gjøres bruk av den fandenivoldske galgenhumor – men det kan også være en taktisk bruk av denne spesielle uttrykksmåte: Det er vanskeligere for en fremmed makt å forstå lokalbefolkningens bruk av humor, spesielt når denne humor har en dobbeltbunn – og det var under krigen en kjent sak at den tyske okkupasjonsmakt slett ikke alltid forsto denne norske humor. ”Ét til dykk sprekk, det er dykk vel undt”²¹² kan være et illustrerende eksempel.

Et svært tydelig eksempel er også omtalen av bombeangrepet mot Bjerkvik (nord for Narvik): ” --- et tysk bombeanrep utviklet sig over Bjerkvik. Vi fordelte oss i skyggen av en to-tre småhus der brigadestaben holdt til, og stod og så på, og *det var som sedvanlig morsomt* å se bombene løsne fra flyene og regne ut hvor de skulle falle hen. Men så slumpet en salve å treffe akkurat våre hus, og halvparten av selskapet ble slått ihjel – deriblandt også den bataljonsjef som hadde fått min sønns trekopp. Min sønn sa da *ganske riktig at det var dumt av mig* at jeg hadde gitt ham den trekoppen som det ikke var mere igjen av”.

I vedlegg 6.21 er gjort en videre gjennomgåelse av ordbruken som ytterligere illustrerer den ganske spesielle stilform som er anvendt av general Otto Ruge – bl.a. av uttrykket ”pussig”, som går igjen en rekke steder – og av den engelske general Paget (s. 100) som ”var tydeligvis nokså *imponert* av den situasjon han var kommet opp i” [et transportskip senket, stadige flyangrep, klimaet unektelig usundt, Dombås – ruinhaug, og hvordan det hadde gått med Morgans brigade, brig sj selv såret/stridsudyktig, norske avdelingers tilstand heller ikke oppmuntrende]. Ytterligere nevnes her (s. 142) “en *nokså humoristisk*, trekantet kamp mellom Justidepartementet, det norske krigspoliti og det engelske”.

²¹¹ *Kursiveringen* er foretatt her. Det samme gjelder i de følgende avsnitt.

²¹² Spis til dere sprekker, det er dere vel undt, sa husmoren på gården da de tyske soldater kom og skulle ha mat.

Avslutningsvis må presiseres at general Otto Ruges fremstilling – uansett det fandenivoldske galgenhumoristiske preg – er et dypt alvorlig dokument,²¹³ som først og fremst indikerer en ukuelig kampvilje og tro på norsk seier selv etter nederlaget i juni 1940, en vilje til å kjempe mot fienden fra første dag, samtidig som oppdraget som kommanderende general blir kastet på ham i en nesten umulig situasjon, en tro på at enhver har sin plass og at det nytter å kjempe mot en overmakt, og i stor grad henvist til å lede landets forsvar med bare improviserte avdelinger til rådighet.²¹⁴

VI.2.6.5.3 *Nærmere om de sterke reservasjoner som general Otto Ruge har tatt i boken "Felttoget"*

Allerede forordet gir uttrykk for meget sterke reservasjoner, og angir således en vesentlig del av bokens grunntone. Forordet åpnes med denne presisering: "Disse erindringer er nokså upålitelige, fordi jeg mangler opplysninger og ikke har noen notater fra den tid det dreier sig om". Og det korte forord avsluttes slik: "Erindringene er i det hele tatt ikke beregnet på offentliggjørelse, men bare til mitt personlige bruk".²¹⁵

Som om ikke disse presiseringer i forordet skulle være tilstrekkelige - og general Otto Ruge må her ha hatt sine bange forutanelser - presiseres det også i tilbakeblikket (s. 210-211) at "disse erindringer er upålitelige" og "må behandles som det det er, notater til støtte for min egen hukommelse og ikke noe annet".

"Og så vil jeg til slutt for sikkerhets skyld minne om det jeg sa i begynnelsen, nemlig at disse erindringer er upålitelige, både fordi jeg har diktert dem uten å ha noen kilder for hånden og uten å ha noen notater å bygge på, og fordi jeg av hensyn til den tyske kontroll har måttet gå forbi såpass meget at fremstillingen på mange punkter er blitt ensidig. Allerede nu når jeg har lest gjennom det jeg har diktert, er jeg selv blitt oppmerksom på ting som formodentlig er positivt gale, fordi jeg ikke hadde notater, eller som kan gi et skjevt bilde av tingene slik som de

²¹³ Det er i det hele tatt et spørsmål om general Otto Ruges bok ikke først og fremst må sees som et personlig dokument om hvordan han personlig opplevde forholdene, også tatt i betraktning at han den 11. april 1940 nærmest fikk kastet på seg den meget vanskelige og krevende oppgave det var å skulle organisere landets forsvar mot det tyske overfall. Slik sett er general Otto Ruges bok både interessant og viktig. Men som dokumentasjon i historisk sammenheng om hva som egentlig skjedde forsåvidt gjelder konkrete hendelser må boken anvendes med betydelig forsiktighet og skjønnsomhet.

²¹⁴ Forsåvidt er det klare paralleller til kaptein Austlids innsats – kampvilje fra første dag, med et improvisert lite halvkompani og et krevende oppdrag i en vanskelig situasjon.

²¹⁵ For sammenhengens skyld tas her inn forordet i sin helhet: "Disse erindringer er nokså upålitelige, fordi jeg mangler opplysninger og ikke har noen notater fra den tid det dreier sig om. Heller ikke har jeg adgang til Overkommandoens arkiv, som for tiden er deponert i utlandet. Erindringene er også ufullstendige, fordi de skal kunne forelegges de tyske myndigheter, og jeg derfor er nødt til å gå forbi flere viktige opplysninger, som på det nuværende tidspunkt ikke bør komme til offentlig kunnskap. Erindringene er i det hele tatt ikke beregnet på offentliggjørelse, men bare til mitt personlige bruk".

virkelig var. Når jeg en gang får anledning til det, skal jeg derfor arbeide disse erindringer igjennom en gang til. Men hvis jeg ikke skulle få anledning til det, må det jeg her har skrevet, brukes med stor forsiktighet. Jeg gjør spesielt oppmerksom på dette, fordi jeg vet det kan ha vært snakket vondt om både den ene og den annen i anledning av deres forhold under felttoget, og jeg kan tenke meg muligheten av at en opphisset folkestemning kan forlange forskjellige forhold tatt opp til undersøkelse når Norge atter blir fritt. Skulle det hende, så vil jeg nødig at det jeg her har skrevet, skal brukes mot noen. Jeg vil også nødig at det skal betraktes som noe selvforsvar for mig. Det må behandles som det det er, notater til støtte for min hukommelse og ikke noe annet."

Bokens sterkt personlige preg kommer også frem avslutningsvis, helt på slutten av avsnittet epilog (s. 216): "Det jeg her har skrevet er bare et notat som i sin tid kan interessere mine sønner, fordi det da kan bli snakket om deres fars andpart i disse ting".

VI.2.6.5.4 *Fremstillingen i boken "Felttoget" er skrevet uten støtte i noen notater*

Fremstillingen er – som det fremgår av ovenstående – basert på general Otto Ruges egen hukommelse. Noen notater skrevet fortløpende hadde han ikke. Dette fremgår ikke bare av boken selv, men også av bl.a. brev fra general Otto Ruge til Den Krigshistoriske Avdeling datert 4. okt. 1947, hvor han uttrykkelig uttaler at han "ingen notater har fra 1940".²¹⁶

VI.2.6.5.5 *Fremstillingen av boken "Felttoget" er skrevet under helt spesielle forhold på Grini sensommer og høst 1940*

Boken har også en helt spesiell tilblivelseshistorie. Den er diktert under de helt spesielle forhold som gjorde seg gjeldende på Grini på ettersommeren og høsten 1940. Det ble utarbeidet to versjoner – en "barbert" versjon som ble levert til tyskerne, og en fullstendig versjon, som er manuskriptet til den bok som senere ble trykket. General Otto Ruge kunne imidlertid på ingen måte være sikker på at ikke også den mer fullstendige versjon kunne komme i tyskernes hender. Dette er formentlig bakgrunnen for at han i etterordet – jfr. ovenfor – bl.a. presiserer at han "av hensyn til den tyske kontroll har måttet gå forbi såpass meget at fremstillingen på mange punkter er blitt ensidig". Også av denne grunn må det utvises den største tilbakeholdenhet med å legge vesentlig vekt på de forhold som omtales i fremstillingen – fremstillingen kan derfor først tillegges

²¹⁶ Brev av 4. okt. 1947, vedlegg 6.1, jfr. også ovenfor avsnitt III.1.6.

vekt dersom de forhold som fremstillingen omhandler også bekreftes av annet materiale.

På denne bakgrunn kan Krigsdekorasjonsrådet ikke ha grunnlag for å tillegge det noen selvstendig verdi at "General Otto Ruges manuskripter fra 1940 er nedskrevet i fangenskap på Grini umiddelbart etter krigshandlingenes avslutning".

Den spesielle tilblivelseshistorie til fremstillingen er omtalt av Olav Riste i introduksjonsavsnittet til boken (s. 7 flg.):

"Manuskriptet til Ruges "erindringer" har si spesielle historie. Etter å ha avvikla felttoget i Nord-Norge vart general Ruge krigsfange hos tyskarane og innkvartert på Grini. Av grunnar som vi ikkje kjenner, men som kan ha hatt ein viss samanheng med at okkupasjonsmakta framleis vona på ei "forståing" med det norske folket gjennom Administrasjonsrådet og Stortingets Presidentskap, var det ei svært liberal form for krigsfangenskap. Såleis godtok tyskarane at Ruge gjennom overlege Johs. Heimbeck ved Røde Kors Klinik, som hadde det medisinske tilsynet med krigsfangane, fekk til disposisjon ein stenograf. Til denne stenografen dikterte så Ruge på ettersommaren og hausten 1940 sine krigsmemoarar.

Det var ein hake ved ordninga: Tyskarane ville utan tvil "sensurere" resultatet og bruke eventuell kritikk – spesielt av dei allierte – til sine formål. Dette var Ruge fullstendig klar over, som det også går fram av hans forord. Men den tyske kontrollen var ikkje verre enn at han kunne lage to versjonar – ein fullstendig versjon, som er den vi her gjengir, og ein "barbert" versjon som vart levert til tyskarane, og som dei sørge for å få omsett til tysk" (s. 8).

VI.2.6.5.6 *Det kan neppe tillegges vesentlig betydning at general Otto Ruges manuskript ble gjennomgått av oberst Rasmus Hatledal og oberst (senere generalmajor) Halvor Hansson*

Det synes også å være mer enn tvilsomt om det var holdbart av Krigsdekorasjonsrådet å legge vekt på at stabssjefene Hatledal og Hansson - i denne sin egenskap - har gjennomgått manuskriptet, og å trekke den konklusjon at stabssjefene var enige i den karakteristikk som Otto Ruge tilsynelatende ga.

Krigsdekorasjonsrådet synes å legge svært meget inn i det forhold som Olav Riste opplyser, at "Han (Ruge) let sine to stabssjefar, oberst Rasmus Hatledal og oberst, seinare generalmajor Halvor Hansson, lese gjennom

manuskriptet og påføre sine merknader". Og Krigsdekorasjonsrådet tilføyer: "Av dette må vi kunne trekke den konklusjon at også Ruges stabssjefer sluttet seg til kommanderende general Ruges bedømmelse".

Holdbarheten av dette resonnement fremstår som mer enn tvilsomt. Ingen av disse to (Hatledal og Hansson) var på Dovre på dette tidspunkt. Allerede av denne grunn kan de høyst bekrefte general Otto Ruges egen (subjektive) oppfatning. Dertil er det et spørsmål for seg om den som gjennomleser et manuskript av denne art også vil påføre merknader når det gjelder karakteristikker, og ikke begrense seg til det som gjelder de konkrete faktiske omstendigheter.

Vel så viktig er det imidlertid at Hatledal fratradte den 14. april 1940 – altså dagen før kaptein Eiliv Austlid falt,²¹⁷ og Hansson tiltrådte som generalstabssjef først den 4. mai 1940, da HOK var blitt nødt til å ha sitt hovedkvarter på Nordmo i Troms, i Nord-Norge. Det er derfor lite treffende å omtale disse to som "stabssjefer" i den sammenheng det her er tale om, fordi det bringer tanken hen på at stabssjefene på det aktuelle tidspunkt var til stede sammen med Kommanderende General Otto Ruge, og slik at de kunne delta og ha første hånds kjennskap til det som da skjedde.

Det er derfor vanskelig å se at Krigsdekorasjonsrådet har belegg for at noen av de to – Hatledal og Hansson – kan ha hatt noen faktiske opplysninger som, i tilfelle, kunne bekrefte general Ruges "dumhets"-karakteristikk.

VI.2.6.5.7 Betydningen av at general Otto Ruge ikke befant seg på Dovre, men på Øyer, altså 120 km fra det sted hvor begivenhetene fant sted

Som det fremgår av ovenstående ser Krigsdekorasjonsrådet helt bort fra det faktum at general Otto Ruge under enhver omstendighet ikke befant seg på Dovre, men på Øyer, altså ca. 120 km fra tettstedet Dovre og Hagevolden. På

²¹⁷ Generalstabssjef oberst Hatledal, "som tross alvorlig sykdom ikke hadde villet spare seg selv, tok nå [14. april 1940] sykepermisjon etter Kommanderende Generals råd", jfr. NOU 1979: 47 s. 149. Det fremgår av NOU 1979: 47 s. 140 at det var oberst Hatledal som var generalstabssjef. Videre fremgår følgende av NOU 1979: 47 s. 149: "Til å begynne med ville Kommanderende General være sin egen stabssjef, men etter et par dager [altså etter at kaptein Eiliv Austlid var falt, den 15. april 1940] ble sjefen for I. avdeling oberstløytnant Berg soussjef for I-III avdeling, mens Utenriksavdelingen (IV.) lå direkte under Kommanderende General. (Oberstløytnant Wrede Holm var eldste avdelingssjef)". Endelig fremgår det av NOU 1979: 47 s. 159 at major Halvor Hansson først den 4. mai 1940 "ble utnevnt til oberst og generalstabssjef, og som organiserte staben på dens nye arbeidssted" på Nordmo i Nord-Norge. - Tilsvarende er Margaret Reid/Leif C. Rolstad: April 1940 - en krigsdagbok (1980) [vedlegg 8.13] s. 61, hvor det i tilknytning til situasjonen 14. april 1940 bemerkes: "Det begynte imidlertid etterhvert å røyne på for noen hver. Generalstabssjefen, oberst Hatledal, måtte sykepermitteres på grunn av overanstrengelse. Ruge forsøkte først å være sin egen generalstabssjef, men innså etter et par dager at det ikke kunne fortsette. Han bestemte derfor at sjefen for Generalstabens I. avdeling, oberstløytnant Ole Berg, skulle fungere som sousjef for avdelingene I, II og III, mens IV avdeling forble direkte under KG".

dette tidspunkt var han forøvrig også sterkt opptatt av andre vesentlige forhold, såsom forhandlinger om innsetting av britiske tropper, samtaler med attacheer i den forbindelse.²¹⁸ Han kan nødvendigvis ikke ha hatt fullstendig oversikt over enkelthetene i de faktiske forhold som knytter seg til kaptein Eiliv Austlids innsats. Dertil kommer at opplysningene om omstendighetene omkring kaptein Eiliv Austlids innsats stammer fra "den mann i sivil frakk som kom – og fortalte at alle var blitt drept", jfr. ovenfor, særlig avsnitt III.4.3. Tilsvarende gjelder hans stabsoffiserer.

VI.2.6.5.8 *Ingen nærmere angivelse av hvilke andre kilder det er bygget på med hensyn til det faktiske hendelsesforløp*

Krigsdekorasjonsrådet uttaler videre at det "vil understreke at også andre beretninger fra begivenhetene på Dovre 15. april 1940 sår tvil om det faktiske hendelsesforløp", uten å spesifisere eller underbygge dette nærmere. En slik mangel på presisjon er bedrøvelig, og ikke et sakkyndig råd verdig. – Som fremstillingen i avsnitt III ovenfor viser, er det i en rekke senere fremstillinger bygget på de utsagn som ble gitt "av den mann i sivil frakk som kom – og fortalte at alle var blitt drept", jfr. særlig avsnitt III.4.3. Disse "andre beretninger" som Krigsdekorasjonsrådet formentlig sikter til inneholder imidlertid ikke noen nærmere analyse av hva som egentlig skjedde ved Hagevolden, og et forhold blir selvsagt ikke noe mer riktig ved at det blir gjentatt og gjentatt. Krigsdekorasjonsrådets henvisning til "andre beretninger" kan derfor ikke være holdbart grunnlag – samtidig som Krigsdekorasjonsrådet ikke opplyser om at det også finnes fremstillinger - jfr. forsåvidt gjennomgåelsen under avsnitt III - som sterkt trekker i annen retning enn det som Krigsdekorasjonsrådet legger opp til.

VI.2.6.5.9 *Sammenfatning om Krigsdekorasjonsrådets dumhets-karakteristikk*

Sammenfatningsvis innebærer ovenstående at Krigsdekorasjonsrådet vesentlige vektlegning av general Otto Ruges karakteristik - "dumhet" - ikke er holdbar, og at holdbarheten ikke styrkes ved henvisningen til at manuskriptet ble gjennomgått av oberst Rasmus Hatledal og oberst (senere generalmajor) Halvor Hansson, samt at Krigsdekorasjonsrådet ikke omtaler betydningen av at general Otto Ruge på det aktuelle tidspunkt befant seg ca. 120 km fra det sted hvor begivenhetene utspilte seg. Disse grunnleggende svakheter ved Krigsdekorasjonsrådets begrunnelse avhjelpes ikke ved en generell og uspesifisert henvisning til "andre beretninger", idet grunnlaget for disse andre beretninger formentlig heller ikke er holdbart. Noen holdbar begrunnelse for sitt standpunkt har Krigsdekorasjonsrådet således ikke gitt.

²¹⁸ Jfr. Otto Ruge: Felittoget, s. 42 flg.

VI.2.6.6 *Eventuelle "delikate og ubehagelige implikasjoner" er utenforliggende hensyn som ikke kan tillegges noen vekt*

Krigsdekorasjonsrådet bemerker også, at "fordi dette vil få delikate og ubehagelige implikasjoner som KDR antar ikke har vært kjent eller overveiet fastholder Rådet - også av den grunn - at "Austlid-saken" ikke bør foranledige noen gjenåpning av krigsdekorasjoner til militært personell fra krigsårene." Bemerkningen synes å bygge på en forutsetning om at det foreligger forhold som ikke tåler å komme frem i lyset.

Det er uklart om uttalelsen viser tilbake til og skal begrunne den betydelige vekt som Krigsdekorasjonsrådet har lagt på den innfortolkede karakteristikk som Krigsdekorasjonsrådet har lagt til grunn når det gjelder general Otto Ruges utsagn om kaptein Austlids forhold, eller om Krigsdekorasjonsrådets uttalelse skal begrunne mer generelt at noen gjenåpning for å tildele krigsdekorasjoner ikke bør finne sted.

Enten det er tale om den ene eller annen - eller begge - dele, er uttalelsen en helt generell, ikke nærmere utdypet, og åpenbart usaklig bemerkning som ikke har noe å gjøre med den konkrete bedømmelse av kaptein Austlids forhold. Bemerkningen preges i det hele tatt av utenforliggende hensyn. Det må i det hele tatt være selvsagt at det ikke er saklig å ta hensyn til eventuelle "delikate og ubehagelige implikasjoner" når den offentlige forvaltning skal ta sitt standpunkt i en sak.

VI.2.6.7 *Krigsdekorasjonsrådets helomvending i forhold til tidligere*

Krigsdekorasjonsrådet konkluderte med at det "vil bestemt fraråde" at kaptein Eiliv Austlid blir tildelt Krigskorset med sverd, post mortem. Samtidig er det et faktum at det samme råd ni år tidligere uttalte at den samme kaptein "gjorde utvilsomt en tapper innsats når han angrep tyske stillinger".

Krigsdekorasjonsrådet fraviker således uten blussel sitt tidligere standpunkt, endog slik at Krigsdekorasjonsrådet i begge tilfelle gjør bruk av forsterkende adjektiv! Det får være tilstrekkelig å bemerke at det i det hele tatt er vanskelig å få øye på noen konsistens i Krigsdekorasjonsrådets holdning i denne sak.

VI.2.6.8 *Sammenfatning - det kleber en rekke grunnleggende svakheter ved Krigsdekorasjonsrådets begrunnelse*

Som det fremgår av ovenstående bygger altså Krigsdekorasjonsrådet sin begrunnelse en sammenfattende karakteristikk – ”dumhet” – uten å gå inn på om det er reelle faktiske omstendigheter som forsvarer en slik karakteristikk. Krigsdekorasjonsrådet går enn mindre inn på spørsmålet om hvorledes det har kunnet festne seg et inntrykk av at det ble utvist "dumhet" i situasjonen, enn si noe forsøk på å etterprøve holdbarheten av dette.

Dertil kommer at Krigsdekorasjonsrådet endog ikke bemøyer seg med å begrunne hvorfor det nå fraviker sin tidligere bedømmelse og karakteristikk i uttalelsen av 1997. Enn videre ser Krigsdekorasjonsrådet helt bort fra de nye omstendigheter som er påpekt i bl.a. oberst Arne Bull´s artikkel, og Krigsdekorasjonsrådet ser helt bort fra – og omtaler overhodet ikke – det som Forsvarssjefen uttaler om utvist tapperhet i hans omfattende brev av 30. september 2005.

Ytterligere synes Krigsdekorasjonsrådets uttalelse å være påvirket av den generelt uriktige rettsoppfatning om den kgl. res. av 20. des. 1991 – det er påfallende at forholdet til denne kgl. res. overhodet ikke er berørt – og advarer dertil mot gjenåpning av tildeling av krigsdekorasjoner, endog under henvisning til at noe slikt "vil få delikate og ubehagelige implikasjoner som KDR antar ikke har vært kjent eller overveiet, jfr. ovenfor VI.2.6.6.

VI.2.6.9 *Krigsdekorasjonsrådets begrunnelse etterlater tvil om det er foretatt en reell og omhyggelig faglig militær vurdering*

Krigsdekorasjonsrådets uttalelse etterlater i det hele ikke et preg av at det har funnet sted en uhildet, omhyggelig og balansert militært faglig etterprøvelse og gjennomdrøftelse av spørsmålet om kaptein Eiliv Austlid utviste tapperhet ved sin innsats 15 april 1940 i den foreliggende situasjon, derved at han angrep tyske stillinger den 15. april 1940 med en liten styrke. De faglige militære overveielser av denne innsats drøftes ikke i den uttalelse som Krigsdekorasjonsrådet gir. Det fremgår heller ikke om Krigsdekorasjonsrådet har lagt til grunn en riktig forståelse av tapperhetsbegrepet, eller om rådet har blandet sammen to prinsipielt forskjellige spørsmål, nemlig spørsmålet om innsatsen resulterte i et positivt - seierrikt - resultat og spørsmålet om tapperhet ble utvist, jfr. ovenfor avsnitt IV.3. Tvert om fremstår Krigsdekorasjonsrådets uttalelse som nokså retorisk preget – mer preget av ensidig agitasjon enn av nøktern og saklig argumentasjon - såsom når oberst Arne Bull nærmest blir beskyldt for sitatfust, i stedet for at det blir foretatt en gjennomgåelse og drøftelse av de faktiske omstendigheter som han presenterer.

Endelig kan det reises spørsmål om Krigsdekorasjonsrådets egen saksbehandling har vært fullt ut forsvarlig.

Av Forsvarsdepartementets brev av 3. april 2006 til Forsvarssjefen fremgår bl.a. at Krigsdekorasjonsrådet "avholdt et møte ... hvor henvendelsen fra FSJ ble behandlet. Samtlige medlemmer var til stede og sluttet seg enstemmig til vedlagte protokoll fra møtet". – Denne omtale gir uttrykk for at det til møtet allerede forelå en ferdig utarbeidet protokoll, som de møtende medlemmer sluttet seg til. Dersom dette er riktig, er det bemerkelsesverdig, fordi det er et betydelig poeng at medlemmene av et sakkyndig råd drøfter forelagte spørsmål i ett eller flere møter, nettopp for at eventuell meningsbrytning kan komme fritt til uttrykk. Departementets omtale gir inntrykk av at noen slik diskusjon ikke har forekommet i møtet. Heller ikke på dette punkt har det i så fall funnet sted noen fullt ut betryggende saksbehandling.

Avslutningsvis om Krigsdekorasjonsrådets uttalelse bemerkes, at betydningen av uttalelser fra rådgivende organer naturligvis er størst når det er tale om fagspesifikke forhold - in casu militære faglige spørsmål og konkrete spørsmål som gjelder spesifikke forhold i tilknytning til krigsdekorasjoner. Spørsmålet om det i en konkret situasjon har vært utvist tapperhet er eksempelvis et slikt fagspesifikt spørsmål. Vesentlig mindre vekt kan rådgivende organers uttalelse tillegges når det er tale om mer generelle samfunnsmessige spørsmål, såsom spørsmålet om det er rettslig grunnlag for tildeling av krigsdekorasjon, den rettslige betydning av tidsforløp, komplikasjoner ved eventuell gjenopptagelse av tidligere saker, osv. Slike generelle spørsmål vil et departement kunne bedømme vel så godt som et sakkyndig organ, og forøvrig med et klarere konstitusjonelt ansvar enn det som påhviler et råd og dets medlemmer.

VI.2.7. Forsvarsdepartementets begrunnelse

VI.2.7.1 Forsvarsdepartementets begrunnelse av 2006

Forsvarsdepartementet viser i sitt brev til Forsvarssjefen av 3. april 2006 til Krigsdekorasjonsrådets konklusjon. Deretter uttaler departementet at det "er på det rene at det foreligger ulike oppfatninger om hendelsesforløpet for begivenhetene på Dovre 15. april 1940. Noen mulighet for å finne frem til faktum synes ikke å være til stede, nå nær 66 år senere. Det er også en kjensgjerning at Krigskorset med sverd knyttet til andre verdenskrig ikke er tildelt noen etter 1949". -- På denne bakgrunn konkluderer departementet slik: "Alle relevante sider ved den konkrete sak angående kaptein Austlid har vært meget utførlig vurdert i en årrekke. Departementet finner ikke at det foreligger grunnlag for å endre standpunkt i saken. Således konkluderer departementet med

at det ikke foreslås at kaptein Eiliv Austlid tildeles Krigskorset med sverd, post mortem".

VI.2.7.2 *Forsvarsdepartementets begrunnelse- en kortversjon av Krigsdekorasjonsrådets uttalelse*

Forsvarsdepartementets begrunnelse fremstår som en kortversjon av Krigsdekorasjonsrådets uttalelse - som nevnt henviser departementet til rådets begrunnelse - og departementet hverken kommenterer eller tar avstand fra det som Krigsdekorasjonsrådet uttaler. Tvert om viser departementet eksplisitt til at Krigsdekorasjonsrådets uttalelse ble gitt etter et møte hvor samtlige av Krigsdekorasjonsrådets medlemmer var til stede og enstemmig sluttet seg til protokollen fra møtet. Siden Krigsdekorasjonsrådet er et rådgivende organ for departementet, og siden departementet refererer til rådets uttalelse, må det kunne legges til grunn at departementets kortfattede begrunnelse må suppleres med Krigsdekorasjonsrådets uttalelse, siden intet annet fremgår av sammenhengen.

De ovenfor angitte anførsler vedrørende Krigsdekorasjonsrådets uttalelse skulle dermed få tilsvarende anvendelse når det gjelder Forsvarsdepartementets standpunkt.

Ytterligere bes merket de nedenstående avsnitt vedrørende departementets saksbehandling.

VI.2.7.3 *Ingen orientering til Forsvarssjefen om Krigsdekorasjonsrådets uttalelse og helomvending*

Det fremstår som uheldig at departementet valgte å treffe sitt standpunkt etter at uttalelsen fra Krigsdekorasjonsrådet forelå, uten å orientere Forsvarssjefen om denne uttalelse, slik at Forsvarssjefen kunne fått anledning til å uttale seg før departementet inntok sitt standpunkt.

En slik fremgangsmåte hadde vært spesielt nærliggende fordi Krigsdekorasjonsrådets vurdering av faglige militære forhold avviker så sterkt fra den bedømmelse som Forsvarssjefen ga uttrykk for, og fra den bedømmelse som tidligere var gitt av Generalinspektørene for Hæren, altså fra landets høyeste fagmilitære embetsmenn, jfr. også ovenfor avsnitt VI.5. Dertil fremstår Krigsdekorasjonsrådets militære faglige bedømmelse som spinkel. Ved en slik fremgangsmåte ville Forsvarssjefen hatt anledning til å kommentere, og eventuelt utdype, sine synspunkter i lys av det som Krigsdekorasjonsrådet hadde gitt uttrykk for.

VI.2.7.4 *Ingen orientering til øvrige impliserte om Krigsdekorasjonsrådets uttalelse før Forsvarsdepartementet traff sitt standpunkt*

Det er enn videre en vesentlig saksbehandlingsfeil at Krigsdekorasjonsrådets uttalelse ikke ble sendt øvrige impliserte - herunder undertegnede - før departementet gikk videre med sin saksbehandling. Som allerede nevnt ovenfor II.1 gjorde Krigsdekorasjonsrådet ved denne uttalelse en helomvending i forhold til det standpunkt Krigsdekorasjonsrådet hadde inntatt tidligere, i uttalelse av 30. jan. 1997. Ved denne helomvending satte da Krigsdekorasjonsrådet spørsmålstegn ved selve de faktiske forhold. Dermed endret saken fullstendig karakter. En slik dramatisk endring av sakens karakter skulle selvsagt ha vært forelagt bl.a. undertegnede for eventuelle bemerkninger. Min tilknytning til saken fremgår forøvrig av avsnitt VI.3.4.

I denne anledning bemerkes ytterligere at jeg i brev av 10 mars 2006 til Forsvarsdepartementet ba om å få Krigsdekorasjonsrådets uttalelse tilsendt - men mottok denne - tilfeldigvis - først dagen *etter* at jeg fikk underretning om det standpunkt som Forsvarsdepartementet var kommet frem til, jfr. departementets brev av 3. april 2006, og om lag én måned etter at min anmodning var fremsatt.

Dersom andre impliserte, herunder undertegnede, hadde blitt orientert om den helomvending som Krigsdekorasjonsrådet hadde gjort ved å sette spørsmålstegn ved de faktiske forhold, ville det vært anledning til å fremkomme med kommentarer og gjennomgåelse av de faktiske forhold, før departementet tok sitt standpunkt. Det ville i så fall ha blitt fremmet overfor departementet en omhyggelig gjennomgåelse og fremstilling av de faktiske forhold knyttet til kaptein Eiliv Austlids innsats og den hele situasjon 15. april 1940. Det vises forsåvidt til den utførlige fremstilling i de foregående avsnitt, spesielt avsnitt III.

Det ville ha bragt saken inn i et riktigere spor, om det hadde vært gitt anledning til å forelegge denne gjennomgåelse og redegjørelse for departementet på det tidligere tidspunkt. Det er derfor viktig at departementet nå behandler denne gjennomgåelse og redegjørelse, helt uten hensyn til det standpunkt som departementet inntok i sitt brev av 3. april 2006. Se også nedenfor avsnitt VIII.

VI.2.7.5 *Angivelse av at "alle relevante sider ... har vært vurdert i en årrekke"*

Ytterligere har departementet angitt "at alle relevante sider ved saken har vært meget utførlig vurdert i en årrekke". Den tidligere behandling har imidlertid skjedd på bakgrunn av en uriktig rettsoppfatning, som nødvendigvis må ha influert på departementets behandling, og vil allerede av den grunn ikke kunne stenge for en fornyet behandling av denne sak. Allerede av denne grunn er det heller ikke nødvendig å gå nærmere inn på hva den meget utførlige behandling

av saken i departementet måtte ha bestått i, jfr. også forsåvidt nedenfor avsnitt VIII. Dertil kommer de nye opplysninger som nå foreligger i saken.

VI.3 *Den påfølgende korrespondanse*

VI.3.1 *Brev av 21. april 2006 til Forsvarsdepartementet*

For fullstendighets skyld nevnes også den påfølgende korrespondanse, således at jeg i brev av 21. april 2006 til Forsvarsdepartementet, jfr. ovenfor I.8, ga uttrykk for "at saksbehandlingsfeil, uriktig rettsanvendelse og uriktig faktum har hatt betydning for den konklusjon Forsvarsdepartementet er kommet til", og at jeg i utfyllende brev ville komme nærmere tilbake til dette, samtidig som jeg også tilkjennegir "at jeg på angitt grunnlag vil komme til å be Forsvarsdepartementet om å foreta en fornyet vurdering i denne sak".

VI.3.2 *Påfølgende brev av 21. juni 2006 til Forsvarsdepartementet*

I påfølgende brev av 21. juni 2006 til Forsvarsdepartementet ba jeg tilsendt

- a) mandatet for Krigsdekorasjonsrådet, og
- b) ba opplyst om forholdet mellom Krigsdekorasjonsrådet og Forsvarssjefen,
- c) ba opplyst/bekreftet at/om Forsvarsdepartementet fungerer som sekretariat for Krigsdekorasjonsrådet,
- d) og i tilfelle hvilken avdeling dette måtte være lagt til.

Jeg ba også opplyst

- a) om det til Krigsdekorasjonsrådets møte 10 februar 2006 ble utarbeidet noe notat om saken;
- b) i så fall ba jeg notatet tilsendt,
- c) med opplysning om hvem det er som har utarbeidet notatet

Dessuten ba jeg opplyst

- a) om noen i Forsvarsdepartementet har bistått med utarbeidelsen av et eventuelt notat, og
- b) i så fall om den eller de angjeldende personer har deltatt i den videre behandling av saken i Forsvarsdepartementet, og
- c) i så fall på hvilken måte dette eventuelt måtte ha skjedd.

VI.3.3 *Forsvarsdepartementets besvarelse av 23. august 2006*

I brev av 23 august 2006 besvarte Forsvarsdepartementet min henvendelse og oversendte kgl. res. av 20 des. 1991 hvor Krigsdekorasjonsrådets mandat fremgår.

Forsvarsdepartementet opplyser at Krigsdekorasjonsrådet "er Forsvarsdepartementets rådgivende organ i spørsmål om dekorering for krigsinnsats. Rådet ivaretar ingen funksjoner for forsvarssjefen. Sekretariatet for rådet ivaretas av avdeling for personell og fellestjenester i Forsvarsdepartementet". Forsvarsdepartementet opplyser videre at "Avdeling for personell og fellestjenester har ansvaret for saker om dekorering for krigsinnsats i Forsvarsdepartementet. Det er den samme avdeling i departementet som har ansvaret for rådets sekretariat".

Forsvarsdepartementet opplyste videre om at det "ble til rådets møte 10. februar d.å. utarbeidet notater om saken for rådets interne saksbehandling, herunder fra rådets sekretariat. Notatene er unntatt offentlighet, jf. offentlighetsloven § 5, første ledd. Etter en konkret vurdering av Deres anmodning om innsyn, finner vi ikke å kunne utvise meroffentlighet etter offentlighetsloven § 2, tredje ledd",²¹⁹ jfr. også ovenfor avsnitt VI.2.5.

VI.3.4 *Min rolle i saken*

I brevet av 23. august 2006 meddelte Forsvarsdepartementet også at det hadde gjort den observasjon at mitt brev av 21. juni 2006 "er sendt fra Institutt for offentlig rett ved Universitetet i Oslo". Forsvarsdepartementet ba for ordens skyld "opplyst om De i denne saken opptrer som privatperson eller i egenskap av professor ved Universitetet i Oslo".

I den anledning bemerkes at det forekommer at jeg i egenskap av professor i rettsvitenskap ved Institutt for offentlig rett, Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo - ved siden av min øvrige forskning og undervisning - utarbeider betenkninger eller bistår ved rettslige spørsmål av mer prinsipiell betydning.

Det kan eksempelvis være tale om å utarbeide en betenkning til et departement - såsom Forsvarsdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Justisdepartementet - eller til annet statlig organ, f.eks. et direktorat, såsom Direktoratet for Samfunnssikkerhet og Beredskap - eventuelt fylkeskommunalt eller kommunalt organ, såsom Oslo kommune, Odda kommune, osv .

Det kan også være tale om delta ved utarbeidelsen av lovforslag - eksempelvis nevnes NOU 1996: 6 om arbeidstakeres stilling i konsernforhold - og fra seneste tid utarbeidelse av alternativt forslag i pågående lovprosess, jfr. mitt brev av 21 sept 2006 til Arbeids- og Sosialkomiteen på Stortinget vedrørende arbeidsmiljøloven (2005) § 2-4 flg. I denne forbindelse kan også

---

²¹⁹ Jfr. også ovenfor avsnitt VI.2.5.

nevnes mitt engasjement i forbindelse med revisjonen av universitetsloven, gjennom bevegelsen Vox Academica, og utarbeidelsen av alternative forslag til lovtekst vedrørende universiteter og høyskolars øverste styringsorganer.

Selvsagt kan det også være tale om å ta opp en sak for en enkeltperson eller organisasjon, for eventuelt å foranledige at saken kan bli behandlet ut fra rettslige vurderinger som kanskje tidligere ikke er kommet tilstrekkelig frem i saken. Eksempelvis nevnes mitt engasjement vedrørende Nordsjødykkerne og ansattes stilling ved omorganiseringen av Statskonsult. Jeg finner det ikke riktig uten videre å nevne saker vedrørende enkeltpersoner ved navn i denne sammenheng.

Sammenfatningsvis kan det vel sies at mine engasjementer i de enkelte saker bunner i et ønske om å bidra til at en sak kan bli avgjort ut fra en mest mulig riktig og rettferdig bedømmelse. Dette grunnsyn - kombinert med den stilling jeg innehar - karakteriseres kanskje mest korrekt med utgangspunkt i den offentlige interesse det har at rett skal skje fyldest. Dette er da også bakgrunnen for mitt engasjement i denne sak.

Jeg tilføyer at der er lang og sikker praksis for at juridiske professorer opptrer i samsvar med denne tradisjon.

Min adresse i stillings medfør er, som Forsvarsdepartementet riktig har observert, Institutt for offentlig rett, Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo. Dette er også avsenderadressen for dette brev.

For ordens skyld nevnes at Institutt for offentlig rett - på samme måte som de øvrige institutter ved Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo - som sådant ikke utarbeider betenkninger om juridiske eller andre spørsmål. Det er sikker praksis for at slikt utarbeides av én eller flere enkeltpersoner - medmindre det skulle være tale om juridiske eller andre spørsmål som vedrører Institutt for offentlig rett eller Det juridiske fakultet som sådant. Det dreier seg f.eks. om et undervisningsmessig- ressursmessig eller forskningsmessig spørsmål, f.eks. om NOU 2006: 19 Akademisk frihet, hvor undertegnede skal utarbeide et utkast til fakultetets høringsuttalelse. En slik høringsuttalelse avgis selvsagt i Det juridiske fakultets navn, forøvrig etter å ha vært behandlet i de kompetente organer ved fakultetet.

For ordens skyld nevnes at mitt engasjement i mange saker ikke medfører noen form for økonomisk godtgjørelse. Nærværende sak vedrørende kaptein Eiliv Austlid er intet unntak.

VII. Tidligere saksbehandling

Det er også nødvendig å omtale den saksbehandling som har funnet sted tidligere, altså før min ovennevnte henvendelse til Hans Majestet Kongen av 21 februar 2005.

VII.1 Henvendelsen fra kaptein Eiliv Austlids sønn i 1990

Spørsmålet om tildeling av krigskorset med sverd post mortem til kaptein Eiliv Austlid har tidligere vært vurdert på bakgrunn av en henvendelse fra kaptein Eiliv Austlids sønn, høyesterettsadvokat Hallvard Austlid, 9. januar 1990. I brev av 5. juli 1990 meddelte Forsvarsdepartementet ham "at det var vanskelig for departementet å ta saken opp til ny vurdering. Bakgrunnen for dette var de mange år som var passert siden kaptein Austlid falt".²²⁰

VII.2 Henvendelsen fra Oppland regiment i 1996, Krigsdekorasjonsrådets standpunkt i 1997 og Forsvarsdepartementets standpunkt i 2001

Spørsmålet ble senere reist av Oppland regiment etter anmodning av oberstløytnant Ulmar Wollan, hvor det i brev av 28 juni 1996 til Oppland regiment fra Forsvarets overkommando, Personellstaben, bl.a. fremgår: "I vårt svar til Wollan av 22 mai 95 har vi opplyst at det ved en Regjeringsbeslutning i oktober 1949 ble bestemt at all krigsdekorering skulle opphøre fra 1950 med unntak for Deltagermedaljen (som ikke tildeles Post mortem)".

I brev av 26. november 1996 ble saken av Forsvarsdepartementet oversendt Krigsdekorasjonsrådet. Det fremgår av dette brev at Forsvarsdepartementet var oppmerksom på at det var foretatt nye undersøkelser, som satte spørsmålsteget ved holdbarheten av den tidligere oppfatning vedrørende kaptein Eiliv Austlids innsats.

På bakgrunn av disse nye opplysninger konkluderte Krigsdekorasjonsrådet slik etter sitt møte 30. jan. 1997:

"Kaptein Eiliv Austlid gjorde utvilsomt en tapper innsats når han angrep tyske stillinger den 15. april 1940 med en liten styrke. Tyskerne hadde forskanset seg på et høydedrag som fra naturens side var meget vanskelig å ta i frontalangrep. Tragisk nok mistet kapteinen livet under trefningen."

Videre uttalte Krigsdekorasjonsrådet:

"Regjeringen besluttet i 1949 å stanse tildelingen av krigsdekorasjoner. I 1986 ble det imidlertid besluttet å gjenoppta dekorering hva gjelder de sivile krigsseilerne i handelsflåten. De væpnede styrker, som kaptein

²²⁰ Dette fremgår av sammenfatningen i Forsvarsdepartementets brev av 26 nov. 1996.

Austlid tilhørte, ble ikke omfattet av gjenåpningen. Krigsdekorasjonsrådet kan ikke tilrå at man nå, 57 år etter krigen foretar en gjenåpning for de væpnede styrker og på denne bakgrunn kan Rådet ikke anbefale at kaptein Austlid tildeles Krigskorset".

Først i brev av 26. jan 2001 fulgte Forsvarsdepartementet opp saken. I brevet refereres ovennevnte uttalelse fra Krigsdekorasjonsrådet. Deretter uttaler departementet:

"Forsvarsdepartementet har forståelse og sympati for forslaget om krigsdekorasjon til kaptein Austlid, men finner å måtte slutte seg til Rådets anbefaling om ikke å gjenåpne for krigsdekorasjoner for de væpnede styrker. Dette er begrunnet i den lange tiden som er gått og av hensyn til likebehandling, og forringer på ingen måte kaptein Austlids djerve og tapre handling. Det er også med glede departementet konstaterer at kaptein Austlids skjebne og ettermæle vil få en mer rettferdig omtale når Oppland regiments historie kommer ut.

Forsvarsdepartementet beklager sterkt at Krigsdekorasjonsrådets behandling av saken i 1997 ved en inkurie ikke ble fulgt opp, og at departementets endelige svar først foreligger nå".

VII.3 *Forsvarsministerens svar på interpellasjon i Stortingets spørretime i 2001*

Kort tid etter ble spørsmålet også tatt opp i Stortingets spørretime - 26. mars 2001 - ved representanten Bjørn Hernæs' spørsmål til forsvarsministeren.

I sitt spørsmål viste representanten til at kaptein Eiliv Austlid "utførte en heltmodig handling under desperate forhold på Dombås den 15. april 1940", og uttalte videre:

"Av uforståelige, muligens politiske årsaker, har han aldri fått den belønning han burde fått. Selv hans ettermæle blir ikke tatt vare på. En formalistisk henvisning til faren for en "gjenåpning" hindrer at kaptein Austlid tildeles Krigskorset med sverd Post Mortem. Vil statsråden sørge for at denne tildelingen allikevel finner sted?"

I sitt svar uttalte forsvarsministeren:

"Jeg registrerer at det er ulike oppfatninger av kaptein Austlids handlemåte som førte til at han ble drept på Dombås 15. april 1940. Det er imidlertid ikke mulig mer enn 60 år etterpå, når de fleste impliserte ikke lenger er i live, å bringe ytterligere klarhet i omstendighetene.

Det er ikke formalisme som ligger bak Krigsdekorasjonsrådets tilråding og departementets tilslutning til denne i brev av 26. januar 2001. Kopi av brevet vedlegges til informasjon. Hensynet til andre som opp gjennom årene har fått avslag på samme grunnlag, uansett påkjenninger og innsats, veier tungt.

Det er ulike oppfatninger av hvorvidt Krigskorset med sverd ville ha vært aktuell i kaptein Austlids tilfelle.

Imidlertid er det ingen tvil om at han rettmessig tilkommer Krigsmedaljen fordi han falt for Norges sak 15. april 1940. Jeg er orientert om at denne ble tildelt kaptein Austlid, post mortem, 31. oktober 1946.

Selv om jeg har forståelse og sympati for kaptein Austlids etterlatte, finner jeg likevel å ville gi min fulle støtte til Krigsdekorasjonsrådets tilråding, både av hensyn til den lange tid som er gått og av hensyn til likebehandling."

VII.4 *Avvisning på anmodning om opplysninger om hvilke tilsvarende saker Forsvarsdepartementet hadde behandlet etter 1991*

I brev av 27. mars 2002 til Forsvarsdepartementet ba oberstløytnant Ulmar Wollan "om å få oppgitt hvilke tilsvarende saker som har versert i FD ... først og fremst de som måtte ha kommet etter Kgl res av 20. desember 1991". Brevet ble fulgt opp med påminnelse av 4. juni 2002. Etter et møte 30. juli 2002 i departementet, med statssekretær Gunnar Heløe, og oberst Arne Bull og oberstløytnant Ulmar Wollan, ga statssekretæren i brev av 1. aug 2002 uttrykk for at "det ikke [er] mulig å imøtekomme anmodningen om å tildele Krigskorset med sverd til kaptein Austlid, post mortem".

Standpunktet er begrunnet med en henvisning til regjeringsbeslutningen av 1949, og at henvendelser om Krigskorset med sverd for de seneste 10 år ville bli "relativt meningsløs all den stund myndighetene konsekvent har forholdt seg til ett og samme vedtak i drøyt 52 år", og at "en total gjennomgang av alle registrerte saker i et mer enn femtiårig tidsrom, ville medføre et betydelig ressursbehov".

VII.5 *Avslag på anmodning om at Forsvarsdepartementet måtte revurdere sitt avslag om opplysninger om hvilke tilsvarende saker Forsvarsdepartementet hadde behandlet etter 1991*

I brev av 10. mai 2004 til Forsvarsdepartementet fra oberst Arne Bull, etter fullmakt fra Ulmar Wollan og Egil M. Kristiansen, anmodet denne om at

Forsvarsdepartementet revurderte sitt tidligere standpunkt. Henvendelsen ble besvart ved Forsvarsdepartementets brev av 2. juli 2004.

Departementet anførte bl.a.: "Spørsmålet om ettermæle og dekorering av kaptein Austlid ble første gang reist i 1990 og saken har i de etterfølgende år vært gjenstand for en meget grundig vurdering, både i embetsverket og i den vekslende politiske ledelse i departementet. En rekke møter²²¹ er avholdt med de som prisverdig har vært pådrivere i saken på vegne av kaptein Austlid. Alle relevante synspunkter må antas å være mer enn tilstrekkelig veiet og vurdert i løpet av de fjorten år saken har versert. Det er nå behov for å avslutte den videre håndtering fra vår side, med en konstatering av at det fortsatt ikke er mulig å imøtekomme den anbefaling som på ny er fremmet.

Slik vi ser det, er det ikke fremkommet noen nye faktorer i de senere fremlegg som ikke tidligere er tatt opp og drøftet. På denne bakgrunn anser vi det ressursødende med en ytterligere skriftveksel".

VIII. Sammenfatning av Forsvarsdepartementets og Krigsdekorasjonsrådets anførsler, kommentarer til disse

Sammenfatningsvis er det noen ganske få hovedpunkter som anføres og går igjen i de standpunkt som Forsvarsdepartementet²²² og Krigsdekorasjonsrådet inntar i denne sak.

Disse hovedpunkter blir selvsagt ikke mer holdbare ved å bli gjentatt og gjentatt - man kunne bli fristet til å si - nesten til det kjedsommelige.

De hovedpunkter som anføres er henvisninger til regjeringsbeslutningen av 1949, og til den lange tid som er gått. Dertil anføres at det ikke synes å være noen mulighet for å finne frem til faktum nå, 66 år senere. I tilknytning til dette anføres at alle relevante sider ved saken har vært meget utførlig vurdert i en årrekke. Samtidig angis som et faktum at det foreligger ulike oppfatninger om hendelsesforløpet for begivenhetene, og endelig hensynet til likebehandling i forhold til andre som kan ha gjort seg fortjent til slik utmerkelse.

Når det gjelder henvisningen til regjeringsbeslutningen av 1949 og den lange tid som er gått, så er denne anførsel ikke holdbar, fordi den bygger på uriktig rettsanvendelse. Det vises til den utførlige gjennomgåelse i avsnitt V. ovenfor.

²²¹ Det ble avholdt to møter - ikke flere.

²²² Tilsvarende gjelder forsvarsministerens svar i spørretimen 26. mars 2001.

Tilsvarende gjelder for selve den tid som er gått. Det er uriktig rettsanvendelse å tillegge tidsforløpet i seg selv noen rettsvirkning i denne sammenheng, slik det er påvist i avsnitt V. ovenfor.

Tilsvarende gjelder anførselen om hensynet til likebehandling i forhold til andre som kan ha gjort seg fortjent til slik utmerkelse, men som altså ikke har fått den. Også her foreligger uriktig rettsanvendelse, jfr. igjen det som er påvist i avsnitt V. ovenfor.

Det tilføyes at denne tilnærming til spørsmålet, basert på uriktig rettsoppfatning, bidro til at realitetene med hensyn til de faktiske forhold i saken ikke ble fremlagt for Stortinget da forsvarsministeren besvarte spørsmålet fra representanten Bjørn Hernæs 26. mars 2001, jfr. ovenfor avsnitt VII.3, hvilket tør karakteriseres som uheldig.

Anførselen om at det ikke synes å være noen mulighet for å finne frem til faktum nå, 66 år senere, refererer seg til selve de faktiske muligheter for å finne frem til faktum. Denne anførsel kan oppfattes slik at man ikke lenger ser noen slik mulighet for å finne frem til de faktiske forhold, og er således en erkjennelse av at det kan synes vanskelig å finne frem til disse faktiske forhold. Forstått på denne måte åpner anførselen for at det likevel kan vise seg at det blir mulig å finne frem til de faktiske forhold, og - implisitt - at saken da kan stille seg anderledes. Anførselen kan imidlertid også forstås slik at det konstateres som et faktum at det ikke lenger er mulig å finne frem til de faktiske forhold. Forstått på denne måte kan anførselen ikke være riktig. Tvert om er det et grunnleggende forvaltningsrettslig utgangspunkt at det er det riktige faktum - altså det faktum som fremstiller seg som det riktigste - som skal legges til grunn.²²³ Sistnevnte forståelse av anførselen kan derfor ikke anvendes som grunnlag for å avskjære ny behandling av saken, når det fremskaffes nye opplysninger i saken. Dette gjelder særlig hvor selve tidsforløpet i seg selv ikke har relevans.

Tilsvarende gjelder anførselen om at alle relevante synspunkter har vært mer enn tilstrekkelig veiet og vurdert i løpet av de år saken har versert. Nye opplysninger kan selvsagt ikke legges til side på et slikt grunnlag - de nye opplysninger har jo nettopp ikke vært vurdert.

Selvsagt har det ikke vært gjort i en håndvending å fremskaffe opplysninger, gjennom forklaringer, åstedsbefaringer, skrevne beretninger, og å sette disse inn i en sammenheng. Dette har tvert om vært tidkrevende, og mange personer har vært involvert. Når det er sagt, skulle imidlertid den utførlige gjennomgåelse i avsnitt III være mer enn tilstrekkelig til å vise at utførlig og

---

²²³ Jfr. forvaltningslovens § 17 første ledd første punktum: "Forvaltningsorganet skal påse at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes".

detaljert informasjon har kunnet fremskaffes. Det er endog opplyst at veigrøften - der bilene stoppet tilhørende kaptein Eiliv Austlids halvkompani, og der det var helt flatt rundt - "var full av snøslaps og vann"; og at veigrøften var det eneste lé som der var.²²⁴

I det hele tatt er det, siden saken første gang ble reist i 1990, fremskaffet utførlig og omfattende dokumentasjon om det faktiske hendelsesforløp, sett i sammenheng med den mer generelle situasjon i landet i april dagene 1940. Denne dokumentasjon er nå ytterligere utbygget, og nye konkrete opplysninger og utsagn fra personer som var til stede den gang er skaffet til veie. Det vises til den utførlige gjennomgang ovenfor avsnitt III, og sammenfatningen ovenfor avsnitt I.4, som innebærer at de vesentligste faktiske spørsmål må ansees avklart med en til visshet grensende sannsynlighet.

Gjennomgåelsen i avsnitt III viser altså at det - med en til visshet grensende sannsynlighet - må legges til grunn at den avdeling på om lag 40 mann som kaptein Austlid ledet rykket frem - for å klargjøre veien for statsminister og øvrige statsråder som fulgte umiddelbart etter - og at avdelingens forreste lastebil stanset da det fra denne eller den neste lastebil ble observert bevegelser i terrenget. Deretter åpnet avdelingen ild, og deretter ble angrepet på fiendens stillinger iverksatt, med kaptein Austlid i spissen. Under dette angrep falt kaptein Eiliv Austlid for fiendens ild. Det lar seg neppe lenger hevde at kaptein Eiliv Austlid og hans avdeling kjørte inn i tyskeres ild, kjørte inn i et bakhold, e.l. Det redegjøres også for at fremrykning skjedde i beredskapsnivå gult, og uten fremskutt sikringsledd, fordi det hastet med å få statsminister og regjeringsmedlemmer videre frem mot Dombås, for å unngå at de skulle bli drept eller tatt til fange av tyskerne. Det redegjøres også for at det var innhentet så gode opplysninger som mulig om de tyske fallskjermssoldater. Situasjonen var imidlertid kaotisk, og det var meget vanskelig å få korrekte opplysninger, og de mottatte opplysninger viste seg senere ikke å være korrekte

Det anføres også som et faktum at det foreligger ulike oppfatninger om hendelsesforløpet for begivenhetene - men uten noen nærmere spesifisering e.l., ut over det som er gjengitt av Krigsdekorasjonsrådet når det gjelder general Otto Ruges erindringsbok.²²⁵ Spørsmålet er imidlertid ikke om det foreligger "ulike oppfatninger om hendelsesforløpet", men om holdbarheten av disse oppfatninger, herunder hvorledes disse oppfatninger er blitt til. Forøvrig gjelder det også her, at en oppfatning ikke blir mer holdbar eller mer riktig ved å gjentas, eventuelt gjentas av andre. Selvsagt må det også overfor andre "ulike

²²⁴ Fenrik Arvid J. Hagens beretning, s. 2 (vedlegg 6.11).

²²⁵ Jfr. ovenfor avsnitt III.3.4.1 og VI.2.6.3.

oppfatninger om hendelsesforløpet" foretas en omhyggelig og reell etterprøvelse av om det foreligger et reelt grunnlag for oppfatningen. Fremstillingen ovenfor i avsnitt III skulle vise at det er all grunn til å sette spørsmål ved om andre "ulike oppfatninger om hendelsesforløpet" har holdbart grunnlag.

Som påvist ovenfor i avsnitt III.3.4 - særlig avsnitt III.4.3.1 og III.4.3.2 - jfr. også avsnitt I.4, må det nå legges til grunn at det har funnet sted en mytedannelse om at kaptein Eiliv Austlid kjørte inn i et bakhold osv., og opprinnelsen til denne mytedannelse synes å måtte være den sjokkpregede beretning fra den flyktende fenrik - en beretning som synes å være blitt referert nærmest ukritisk - hvilket i og for seg kan være forståelig, men som ikke blir mer holdbar av den grunn.

I denne sammenheng påpekes den uttrykkelige uttalelse av Den militære undersøkelseskomisjon:²²⁶

" Omkring kamphandlingene i 1940 har det dannet seg adskillige myter og grodd opp mye sladder som til dels har gått ut over enkeltpersoner. En får håpe at en del av dette kan slås ned ... "

Likedan bør merkes general Otto Ruges eget forord til boken "Annen verdenskrig i tekst og bilder" (1946), hvor Otto Ruge bl.a. presiserer: "Min oppgave i denne forbindelse har vært å redigere, parallelt med dagboken, en kort oversikt over krigsbegivenhetene, slik som de virkelig forløp, etter det vi vet i dag. Jeg understreker *i dag*. For fremdeles er det meget vi ikke vet. --- Nye opplysninger kan derfor komme fram senere og forandre bildet på mange punkter". [*Kursiveringen* er gjort av Ruge selv!]²²⁷

Forsvarsdepartementet må nå benytte denne anledning til å rette opp det uheldige inntrykk som er skapt når det gjelder vurderingen av kaptein Eiliv Austlids innsats.

IX. Sammenfatning om manglene ved saksbehandlingen

Sammenfatningsvis foreligger det en rekke mangler ved saksbehandlingen i Krigsdekorasjonsrådet og i Forsvarsdepartementet. I den rekkefølge som disse mangler er behandlet i ovenfor, er det således tale om

²²⁶ NOU 1978:47 s. 30, jfr. også ovenfor III.4.1.

²²⁷ I betraktning av Krigsdekorasjonsrådets omhyggelige lesning av general Otto Ruges skrifter, er det bemerkelsesverdig at ikke også Krigsdekorasjonsrådet tar i betraktning den ydmyke holdning som generalen selv inntar i forhold til det som man den gang visste, og det som senere kan komme til av nye opplysninger m.v. Denne holdning fra generalen står det ære av.

- uklarhet med hensyn til om Krigsdekorasjonsrådet ble forelagt saken etter henvendelse fra departement eller Forsvarssjef, og uten orientering til Forsvarssjefen for såvidt
- nærmest misvisende omtale i Krigsdekorasjonsrådet av oberst Arne Bulls artikkel
- lagt vesentlig vekt på den misforståelse av general Otto Ruges utsagn ("dumhet") som Krigsdekorasjonsrådet selv har lagt til grunn, endog uten etterprøving av om denne karakteristik er holdbar
- Krigsdekorasjonsrådets begrunnelse etterlater i det hele tvil om det har funnet sted noen omhyggelig faglig militær vurdering
- Krigsdekorasjonsrådet har overhodet ingen omtale av vurderingen fra landets høyeste fagmilitære embedsmann
- Krigsdekorasjonsrådet har heller ikke noen nærmere angivelse av hvilke andre kilder det er bygget på med hensyn til det faktiske hendelsesforløp
- eventuelle "delikate og ubehagelige implikasjoner" er utenforliggende hensyn som ikke kan tillegges noen vekt, men som kan ha hatt betydning for det standpunkt Krigsdekorasjonsrådet er kommet til
- Krigsdekorasjonsrådet har slett ingen kommentar til at Krigsdekorasjonsrådet gjør helomvending i forhold til tidligere
- Forsvarsdepartementets begrunnelse er en kortversjon av Krigsdekorasjonsrådets uttalelse
- Forsvarsdepartementet ga ingen orientering til Forsvarssjefen om Krigsdekorasjonsrådets uttalelse og helomvending
- Forsvarsdepartementet ga heller ikke noen orientering til øvrige impliserte om Krigsdekorasjonsrådets uttalelse før Forsvarsdepartementet traff sitt standpunkt

X. Sammenfattende om det som er nytt i saken

Det som er nytt i saken er ikke minst påpekningen av den grunnleggende uriktige rettsanvendelse, og av en saksbehandling som lar meget tilbake å ønske. Saksbehandlingen må kunne karakteriseres som mangelfull.

Dertil kommer at de foreliggende opplysninger om de faktiske forhold er satt i sammenheng - både når det gjelder de generelle forhold i landet som helhet, når det gjelder situasjonen for regjeringsmedlemmer som befinner seg på flukt i landet, når det gjelder den spesielle situasjon det skapte da tyske fallskjermjegere ble sluppet ned over Dovre/Dombås-området, når det gjelder den meget vanskelige situasjon med å skaffe seg oversikt over de tyske fallskjermjegeres styrke og posisjon, og hele den vanskelige etterretningssituasjon som den gang forelå i området. Disse forhold - spesielt de sistnevnte - er analysert, inngående og i detalj, så godt som det er mulig, og i en grad som det ikke har vært gjort noen gang tidligere.

Dertil er det påvist at kaptein Eiliv Austlid fikk en sterk og inntrengende henstilling fra en eller flere av regjeringens medlemmer - iallfall fra forsyningsminister Trygve Lie, som ut fra den foreliggende situasjon kan ha vurdert dette som nødvendig - om fremrykning uten fremskutt sikring. I den sammenheng er det påvist at fremrykning skjedde i beredskapsnivå gult, og at dette beredskapsnivå viste seg å være tilstrekkelig, idet de tyske stillinger ble oppdaget, og deretter beskutt av kaptein Austlids avdeling. Dertil er det påvist at statsministeren og en rekke medlemmer av regjeringen fulgte etter kaptein Austlids avdeling da den rykket frem, og at dette følge snudde da det ble åpnet ild eller umiddelbart deretter.

Som nevnt i avsnitt VIII er det påvist ovenfor i avsnitt III.3.4, jfr. også avsnitt I.4, at det nå må legges til grunn at det har funnet sted en mytedannelse om at kaptein Eiliv Austlid kjørte inn i et bakhold osv., og at opprinnelsen til denne mytedannelse må være den sjokkpregede beretning fra den flyktende fenrik - en beretning som synes å være blitt referert nærmest ukritisk - hvilket i og for seg kan være forståelig, men som ikke blir mer holdbar av den grunn.

Det vises i det hele til den foregående fremstilling, ikke minst til den gjennomgåelse som er gitt i oberstløytnant Ulmar Wollans fremstilling, som i tillegg er basert på åstedsbefaring og intervjuer m.v. med de som deltok den gang. Herav nevnes bl. a.:

- Tysk stilling var på Hagevolden , front N-over. Ingen stilling i Ulekleiv.
- Den tyske situasjon med ublid landing, tap, hardt stillingsarbeid, patruljer, sprengning, kulde.

- Egne styrker på Dombås som ikke holdt kontakt med fienden, dermed posisjon ukjent.
- Etterretningsbilledet belyst som tilsa liten fare, iallfall de første kilometrene.
- Den fiendtlige styrke var ukjent for Austlid, men angitt som liten av HOK og Bn på Dombås hadde tatt mange fanger.
- Statsminister og medlemmer av regjeringen fulgte etter, underbygget.
- Austlids styrke oppdaget fienden på haugen øst veien og åpnet ild først.
- Ild bare besvart derfra, spredt ild fra håndvåpen.

Konklusjon: Ikke overrasket i bakhold, naturlig å angripe i den oppståtte situasjon som den eneste handling egnet til å løse oppdraget.

XI. Avslutning

Som det i detalj er påvist i ovenstående utførlige gjennomgåelse, må den beslutning som ligger i det standpunkt som Forsvarsdepartementet har meddelt i brev av 3. april 2006, være ugyldig. Beslutningen bygger på uriktig faktum, baserer seg på uriktig rettsoppfatning, og det foreligger vesentlige saksbehandlingsfeil.

Det er forøvrig litt av et apropos at VG-Nett²²⁸ 18. feb. 2007 kunne meddele at to britiske soldater nå er gitt full heder, mer enn 90 år etter at de uberettiget var blitt henrettet for feighet under 1. verdenskrig. Dette illustrerer til overmål at tidsaspektet – heller ikke i den sammenheng det er tale om i Austlid-saken – utgjør noen holdbar innvending.

Forsvarsdepartementet vil derfor måtte undergi saken fornyet og omhyggelig realitetsbehandling, basert på korrekt faktum, rettsanvendelse og saksbehandling – med henblikk på den anbefaling som skal gis Hans Majestet Kongen – og benytte denne anledning til å rette opp det uheldige inntrykk som er skapt når det gjelder vurderingen av kaptein Eiliv Austlids innsats, slik at kaptein Eiliv Austlid kan tildeles Krigskorset med sverd post mortem på bakgrunn av utvist tapperhet under angrepet 15. april 1940 mot den tyske stilling ved Hagevolden.

---

²²⁸ Vedlegg 6.23.

I så fall vil siste verselinje i det lille dikt i avsnitt I.2 ovenfor kunne utformes slik:

*spott for dumhet var hans lønn
får nu heder som fortjent*

Det skal være meg en glede å foreta en slik omformulering.

Et møte i sakens anledning vil kunne være hensiktsmessig.

Med vennlig hilsen

Vedlegg